

AZ ÉN FŐVÁROSOM

ÍRTA

VIHAROS

(GERŐ ÖDÖN)

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA
1891

A JOUR.

(A NÁDOR-UTCZÁBÓL.)

Meg sem bontotta még a fák koronáit az őszi szél, már is szerterepül a korzó népe. Nem a téli álom csalogatja. A korzó pillangóinak a tél hidege sem ad nyugodalmat, az aszfaltvirágnak zúzmarás levegőben sem szűnik virulása; csak a dunaparti korzóról kell elvándorolnia, mint a mese lábakelt virágának, mert nyári meleg fogytán, levélsárguláskor, a *Váci-utca* aszfaltja jelenti számára a világot.

Csak jelenti, de nem az. Maga a világ máshol van: a Nádor-utczában. Utcza másutt is kerül, még a népdalban is. Röjtökön a nóta három galambot sétáltat végig a nagyutczán. A híres «csap-utczának» minden kis kapuja rózsabimbónak fakadóhelye. A párisi utczáknak kövezetén nem egyszer vérvirágnak volt nyilasa. Londonyország utczáin késsel hasogatják a ködöt. Hanem mindezek nem egyebek, csak házsorok közé szorított, vagy kövel burkolt, vágy sárral fedett közlekedési területek, míg a Nádor-utca, ha nem is az egész világ, de legalább jókora darabja.

Végtől-végig egyenes, még is temérdek a szöglete, a melybe az idegen beleütközik. A határai tágak: a József- és Széchenyi-terek közén túl a sugár- és más utcák palotáiba nyúlnak, de a köre kicsiny. Még azok sem tartoznak belé, a kik magának a Nádor-utcának udvari lakásait, vagy a házainak harmadik emeletét lakják.

Zsák-utcza, de pénzeszsák-utcza. Másutt a pénz olyan, mint az idő: elfogy. Itt az idő pénz és mindig értékes, vagy legalább érdekes.

Nemcsak számítása, de az időszámítása is eltér a külvilágétól. Ennek napjai és estéi vannak, neki jourjai és soireei. Ezeknél a hétfőt a kedd követi, nála az A.-né jour-ját a B.-néé. Másutt a nők medisálnak s az urak kártyáznak; itt a nők is kártyáznak s a férfiak is trécselnek.

A «*médisance*» kakukmadár, mely idegen fészkekbe rakja tojásait és kárörömmel lesi, hogy hogy is költi ki őket valami harmadik jó madár. Az egész proczesszust *on dit-nak*. nevezik, újságcsinálás, melynél a szerkesztői dicsőség nem jár felelősséggel; nagy mosás, melynél előbb szapulnak s azután a kezeket mossák.

Az urak kalábriást, a nők *angéhn*t játszanak. Hogy mi az *cmgéhn*? Hazárdjáték; de nem «csendes», hiszen legalább is öt asszony játszsza.

Néha férfiakat is befognak, mikor nem teljes a létszám. A nők játékizgalma a férfiakat untatja; a férfiak unalma a nőket boszúságra izgatja. A nők

szenvedélylyel, a férfiak szenvedve játszsák. Azoknak édes élvezet, ezeknek szomorú kötelesség, melyet az udvariasság diktál. Testvérharcz a szív két gyermeke: a vágy és az udvariasság között. A vágy a kaláber-asztalhoz hív, az udvariasság az angéhcsoporthoz parancsol. Az embert vágyai vezérlik, de az udvariasságnak kell szavát fogadnia.

A játéknak rendes vége az, hogy az aprópénzt a nőegyleti perselybe teszik. A balekek ezüstpénzt is dobnak belé. A háziasszony tiltakozó mosolylyal fogadja, de örül neki, mert az év végén perselye tartalmával legyőzheti a B.-né perselyét. Az udvariasság hódol a hiúságnak s a jótékonyság hízik tőle. A balek mindig udvarias, hiszen még csak húsz éves; huszonnégy éves korában már körülvacsorázó; huszonhetedik évén túl *parthie*. Az első udvarias, a második udvarol, a harmadik házasondik. Az első tánczol, a második szellemeskedik, a harmadik komoly számba megy. Az első csak *ön!* A második már *maga!* A harmadik felváltva ez is, az is, reményt keltve, hogy idővel *te* lesz. Azaz, hogy csak ekkor kezdődik az igazi magázás. Bandi és Ruzsi a népszínház deszkáin tegezhetik egymást, itt a szerelmet magázva játszsák. Máshol a férfiak nőülnek, itt a nők férjhez mennek; másutt a nőket tisztelik, itt tisztelik is, de «*becsülik*» is.

Meg is érdemlik. Mindegyik egy-egy virág. Igaz, hogy az útszélen, bokron is szálon is ezer virág terem; hanem a csipkerózsárol csak a bojtár-

gyerek dalol nótát, az ostoros a kalapja mellé tűzi s a nénikék lekvárt főznek belőle, a mezei virágot, pedig lelegetli a szarvasmarha. Igazi virág csak a téli házban nyílik; ha kinyíllott, drótra kötik, selyemmanehetbe öltöztetik s kiteszik a fényes kirkatba. Tulipánnak, kaméliának nincsen illatuk, de a szirmaik olyan pompásak, mintha minden levelükre tündérmese volna írva.

A virágkultusznak sehol sincsenek olyan buzgó hívei, mint a Nádor-utczában. Jegyzéket visznek minden virágról, mint a hollandi tulipánkertészek. Itt is nyílik egy, ott is virít egy. Ennek ez az értéke, annak az az ára. Néhány évvel ezelőtt ez az árjegyzék «Hozomány» czímen nyomtatásban is megjelent s nagy lázongást keltett.

Az udvariatlanságot, míg szóban nyilatkozik, el is felejtik, meg is bocsájtják. de a tapintatlanság, ha nyomdafestéket keres, brutalitássá nő. Pedig a «Hozomány» nem is egy, hanem tetőzött tapintatlanságot tartalmazott. Még a rózsák *koráról* is beszélt.

Mintha a nőknek koruk is volna! A francia a már csak négyest tánczó nőről azt mondja, hogy *entre deux ages* vannak. Érdekes interregnum, de nem kor.

Hanem azért sok a vén asszony a «mi utcánk»-ban is, bár nem mind — nőnemű. A vén asszonyoknak nincsenek fogaik, nem rághatnak egyebet, csak tejbe főtt rizst és becsületet, ezek

pedig tudvalevőleg igen puhák. Azt mondják, hogy a tiszta becsületnek nem árt, ha rágják is. Nem áll a piszkos szájból mocsok ragad rája. Különbözik a szétbonczolt, levágott becsület a jour uzsonnáinak pikánsabb akcesszoriuma. mint az a felszeletelt, melyet vajos zsemlyén tálalnak a vendégeknek, bármennyi kaviárt is tegyenek hozzá. Édesebb a Kugler czukorkáinál. Ízletesebb a Klement süteményeinél: pedig mindezek kellék és feltétel, melyek nélkül nem is jour a «jour».

A jour! A hiúság isteni tisztelete, rágás és rágódás, szellemi kérődzés. gyakorlat a kapaszkodásban, az időlopás kleptomániájában szenvedőknek szaktanácskozásai. a szellemi és lelki ürességnek koncertje. melyben kedve szerint konghat, közben egy kis zene. kártya, azután vacsora, melynek fogyatékoságát holnap az F.-ék jourján fogják humorosan tárgyalni.

És méltán, mert a vendéglátó joggal való rút visszaélés, ha rajnai etiket-tel itatják a pomázi karczost. s ha a fehér kendőbe takart honi champagneiről azt akarják elhithetni, hogy a Rajnán túl termett.

Még is csak jobbak a soiréek. Az ember előre tudja, hogy a háziúr egy-egy terítékért hét forintot fizetett a vacsorát szállító vendéglősnek. Az assiette és a lazac már délután élvezhetők a kirakásban. Az estélyeken az embert, ha már vendég, nem csalják meg.

Az élet munka, de a munkának fokozatai vannak. A közönséges munkás csak dolgozik, a szocietás élvez és ez neki — robotolás. Annak csak a teste fárad, ennek az idegei romlanak meg, annak pihenésre van szüksége, ennek üdülésre; az hat napig munkálkodik, hogy a hetediken nyugodhassak, ez egy évadig mulat, hogy nyáron fürdőzhessen.

A munkás azt hiszi, hogy a társadalom rabja, a jourok népe tudja, hogy a társadalom áldozata.

A munka imádság s a munka különfélesége szerint az imádkozók más-más községhez tartoznak. Az atheisták nem imádkoznak, hanem kávéházba járnak. Az orthodoxok csak is imádkoznak s ezért — jourokra járnak.

A Péter-templomnak ahány a kápolnája, annyi misét szolgáltatnak benne, a Lipótvárosban ahány a ház, annyi a jour.

És egyik sem zavarja a másikat, vagy valamennyi valamennyit.

A jour a hétnek csak egy napja, de ez a nap egy egész élet. Vagy legalább egy életnek célja.

A jourozó nő a jourért él is, hal is, talán születnék is érte. Érte talán igen, de miatta meg nem születhetett volna; Mert a jourok világában a születések ritkák, itt már divatja múlt a gyermekeknek.

Egy belőlük elég, kettő sok, három shoking.

A gyermek, ha meg van, zavar; ha várják, még inkább.

Kossuth Lajos azt mondja, hogy a nő akkor legmagasztosabb, mikor gyermekét szüli. Közel áll az Istenhez, mert életet ad. Balsac Honoré szerint a nő akkor legérdekesebb, mikor a kora harmincz és negyven év között jár. Kossuth történelmet csinál, Balsac regényeket; az egyik anyákat keres, a másik olvasókat. A társadalom pedig a szép nőket keresi s ezért — a gölya népszerűtlen madár lett.

Csak is poétáknak való, hogy megénekeljék, ha el van metszve a szárnya. A gölyáé és nem a poétáé.

A jour a középpont, mely körül minden forog is fordul is. Forgó panoráma, melyben a viaszbábok élnek s az élők bábokká lesznek.

A ki csak nézhetné, elmulatna rajta, de a kit mutogatnak benne, az — élvez.

Mit? Az éjszakai nyugodalmat, mikor hazakerült.

Talán csak azért jouroznak az emberek, hogy éjjel jobban aludhassanak.

Idegesek vagyunk s *nem* tudunk aludni. A nap impressziói elrabolják az álmat; keressünk tehát olyan impressziókat, melyek megszerzik nekünk. Megtaláljuk őket a jourokon.

A jourok hölgye nem unalmasok, csak unatkoznak. Az unatkozó nők pedig untatnak. Circulus vitiosus; pedig a journak circulus vicciózusnak kellene lennie.

Ez a szójáték gyalázatos, de a jourokon sem mondanak jobbat, még is nevetnek rajtuk.

Az igazi jour-vendég mindig nevet, csak akkor nem, ha kritizál. A kritika ugyanis a jourok szellemi élvezete, a kritikus pedig sohasem nevet, csak is kinevet.

A szellemeskedő ember mindent tud, mindent látott, mindent hallott és mindent megbírál.

Jean Paul egyik bírálója egy könyvről azt mondja, hogy nem tudta megbírálni, hát még elolvasni? A jourista még ezt sem mondja, mert egyáltalában nem szokott *nem tudni*. Nincs az a kérdés, melyre azt felelné, hogy *nem tudom*. Minden könyvet olvasott, minden képet látott, minden színdarabot meghallgatott, mindennél jelen volt és mindent jobban tud.

A felületesség a valamely dologgal való foglalkozást involválja. Csakhogy ez a foglalkozás nem volt alapos.

A jourista nem felületes, mert egyáltalában nem foglalkozott azzal, a miről beszél és elfogulatlan, mert az impressziók nincsenek hatással ítéletére.

Elfogulatlanul csak az ítélhet, a ki nem ismeri azt, a mit megbírál. Ha ez az ítélet elítélés, a deliquens nem panaszolhatja a bíró részrehajlását.

Újabban a filozófia is szalonthémává lett. Mióta a Nordau könyvei megteremtették a szalontölcset, azóta a nők sophismák útvesztőjében tévelyegnek s a közhelyeik tára meggazdagodott apho-

rismákkal. Odakint születési helyén, nagy Németországban, már nyakára hágtak, nálunk a jourok népe még nyargal «a konvencionális hazugságok»-on. Mikor fél, hogy a szelleme nem bírja a gyalog járást,

A jouristának elég egy szó, hogy egész este elbeszéljen róla s elég ha tudja, hogy Schopenhauer szerint a világ akarat, vagy az akarat világ; hogy Hartmann teremtette az öntudatlan filozófiájának mindenre alkalmazható könyvczímét; hogy Kant kategorikus imperativust ismert; hogy Voltaire szerette a szarvasgombát; hogy Rousseau a nevelésről írt könyvet s gyermekeit a lelenczházban neveltette; hogy Descartes tulajdonképen Cartesius, a kinek ördögöcskéje van; hogy Hegelnek csak egy tanítványa volt, a ki értette s ez is félreértette, — és saisonokon által üzheti a műveltséggel való imponálás. mesterségét. Pláne ha valamelyik újságtárczában új nevet fogott. Olyant, a melynek gazdjáról a nagy közönség semmit sem tud. Ha panaszkodhatik, a miért Nitschevel nem foglalkozunk és Strindberget magyarra nem fordítjuk, ha a nőknek elmondhatja, hogy az egyik a legfurcsább könyvczímeket és a másik a legvadabb naturalizmust csinálta: a Nádor-utca rögön megadja neki a szellemesség diplomáját.

A jour mindvégig a szellemesség jegye alatt marad. Hanem azért uzsonnával is, néha vacsorával is jár.

«Ott lesznek» és «ott voltak», ennek a két szónak él a jourtársadalom. Ez a két szó oltár, melyen a létezőt a látszatnak feláldozzák. Iskola, melyben a hiúság a szerénytelenséget nagyra neveli. Modern napimádás, melynek követői a napot nem a melegéért, sem a világosságáért, hanem a reflektált fényeért imádják.

Nos, ott lesznek A. és B. hírlapírók, C. poéta, D. operaénekes, dr E., a kinek tegnapelőtt párbaja volt; F. úr, a ki X. grófhoz hasonlít; G. úr, a ki még önmagához sem hasonlít: sokan-sokan! Ott lesz az —y végű úr is, a Nádor-utca egyik díszvendége.

Minden körnek legalább is egy ily díszvendége van, a ki csak csekélységgel különbözik a társasaff többi tagjaitól, de ez a csekélység öröklött előny. A ki ezt az örökséget bírja, nem igen érzi hasznát, de bezzeg megérzi, a ki nincsen birtokában. Nem is szereti ezt az örököszt, de ha megkaphatja a jourjára staffagenak, fölibe helyezi a főalakoknak.

Falmentén, asztalkán, állványokon száz-száz csecsebecse, khinai baba, porcelián czicza, majolika-váza párisi színt adnak a szalonnak. A párisi szellemről S. vagy T. journalisták gondoskodnak, a kik az üres szójátékokat az ing ujjúkból rázogatják.

Az élcz-bacillusai szerteröpkednek, a legártatlanabb lelkeket is inficiálják s jobb viccz farag asara bizgatják, mert a rosszabbakat már elmondották.

Csak a szép szakállú X. úr, a ki Y. is lehetne, hallgat. Neki nem a viczczelés a feladata. Az ő ideje akkor támad, ha a társalgás a zenére tér át. Ő a zenei előadó, s bár a társaságnak majd minden tagja a hangversenyeknek rendes látogatója, mégis ő beszélhet legtöbb joggal a muzsikáról, mert N. zenereferensnek — jó barátja s ismeri N.-nek Ítéletét is, nemcsak a bírálatait.

Sehol annyi zenész, mint a Nádor-utczában. Egy részük maga játszik, a másik rajong a muzsikusokért. Az első félelmés, a második veszedelmes. A hóhért respektálom, de irtózom attól, a ki magasztalja. Ez maga megérdemli a felmagasztaltatást. Mintha a felső leányiskola csupa Hanslickot nevelne, annyi a zeneértő a Nádor-utczában. Véleményük megállapodott. Határozott zeneiskolához tartoznak: csakis a Dunklék rendezte hangversenyekre járnak. A Hubai négyes-estéire csak azért mennek, mert Popper játsza és nézi a gordonkaszólamot.

Természetes, hogy a papa is zeneértő. Őszszüléseket bérel, schlussot köt Dunklékkal, a kik neki április hó elejéig hat philharmoniai és ugyanannyi kamara-hangversenyt tartoznak szállítani. A mama pedig valóságos zenetudós, a ki mindig tudja, hogy mi az a kontrapunktum!

Quod licet *bovi*, nen licet *Jovi*: ez a modern noblesse oblige. Nem azt mondja, hogy mit *kell* tenni, hanem azt, hogy mit *nem szabad* cselekedni.

A noblesse tilalmait a Nádor-utcza betartja; a parancsain túteszi magát; mert urnák nem parancsol senki, még a noblesse sem. Itt még a négyes is nobel quadrille s a piknik is nobelpiknik. Mindkettő exclusiv: az elsőt külön mester tanítja, a másíknak tizenöt forint a belépti ara.

A társaságuk válogatott, míg a magánhivatalnokok bálja kevert, mert csak öt forintot fizettet beléptidíjúl, tízezer forintos leányt is elismeri bálikirálynőnek — ha szép és a praktikánsot is tánczösszámba veszi.

Ha igaz, hogy a házasságokat az égben kötik, úgy a farsang modern Jakablétra, mely ebbe az intézetbe felvisz. Minden fokán angyalkák állanak, fehér báli ruhában, mosolygó arczczal, illatos hajfonatokkal, vágyakozó, édes sejtésről regélő szemekkel. A Jakablétra első foka a magánhivatalnokok bálja, legfelsőbb foka az ötven forintos picknick. A ki fel akar erre jutni, jól kell neki kapaszkodnia tudni.

Húsvét körül tartják az utolsó jout. Az utolsó ítélet napját.

A lóversenyek után a Nádor-utcza hivatalosan is megszűnik, a jourok világának vége támad. La saison est morte, hanem azért vive la saison — a férjek számára!

A házi királynők a Salz-Kammergetban nyaralnak; ők az angol királynőhöz járnak. Ott havasi gyopárt szednek, itt a szalma virágait tépik.

Az a sok szalma, melyet a nők a saisonban csépelnek, az évad után a férfiaknak virágot hajt. A szalmavirágnak nincsen tövise, annál több a méze. A tilosban virágzik, de a méhek még a tilosba is eljárnak, hogy mézet szedjenek.

A KEREPESI-ÚTRÓL.

«Bejártam sokszor a világot.» Én csak Budapestet jártam, de nekem a városom felér a világgal.

Rossz a levegője, de *pesti* levegő; a vize rosszabb, de *Pesten* iszom; a közigazgatása a legrosszabb, de *itt* sínylem. Minél több baját látom, annál jobban megszeretem, mert azt is látom, hogy tenger bajok ellenére is az, a mi. Gyenge húsz esztendő alatt kicsiny lányból gyönyörű nővé lett, bájokban is gazdag, kedvességben is öreg, talán hibákban sem szegény. De nem tükrözik az üveglap, ha a hátsó lapját be nem mázolják és nem hegy a hegy, ha völgy nincs a szomszédjában.

Kutató kedvemben neki vetem magam az utcának. Nem ülöm a kávéházat, a fényesen bútorozott füstölő kamarát. Nem félek a napsugártól, a szél sem bánt s a porhoz úgy hozzászoktam, hogy meg sem tudnék lenni nélküle. Dilettáns járdakoptató az utcának árnyékos felét keresi; de a művésznek mindegy. Akár süti, akár nem süti a nap, csak az *utczán* legyen. A természetet itt látja, nem a szalonokban.

Ott az a világ, melyben unatkoznak; itt eleven-ség, sürgés-forgás. Csuda az olyan ember, a ki az utcán unatkozik. Az ilyen csuda nincs is.

Talán igaz, hogy a közvéleményt a szalonokban gyártják, de csak az utcán tud nyilvánulni. Az utca termi a legnagyobb filozófusokat, a lazzaronikat s a legnagyobb nemzetgazdákat: a koldusokat. Diogenes az utcán lámpával embereket keresett; a szalonban abbahagyta volna a keresést. Az érzés szabadon csakis az utcán nyilatkozik; a szalonban ruhába öltözteti a konvenczió.

Erkölcsei felháborodást, könyörületet csak a parlamentben és az utcán találhatunk. Ott játszák, itt érezik; ott bemutatják, itt kimutatják.

Az utca nem különböztet nagy és kis tolvajok között. Distinkció nélkül mindkettőre «fogjátok meg»-et kiált; a szalonban esskompteurnek nevezik az uzsorást, géniének a gazembert s csak az apró tolvajt vetik meg, ezt is csak azért, mert *apró* és nem azért, mert *tolvaj*.

Én szeretem az utcákat s úgy el tudok bolyongani bennök, mint a turista á havasok szakadékaiban. Mindegyiknek más a szépsége, más a híressége; valamennyinek fényes koronája, legeslegeleje; a *Kerepesi-út*.

Jobbról Józsefváros, balról Erzsébetváros, egészben — Amerika. Tisztesség és humbug, munka és parasztfogás, feslettség és templom, csapszék és nagyszálló, palota és viskó, művészet és

handabanda, kórház és csodadoktor; tolongás, taszigálás, nyüzsgés, kocsisok kiabálása, lóvasut csöngetése, szekerek dübörgése, fogatok robogása, siketítő zaj, por, szemét, füst — irae a Kerepesi-út pillanatnyi felvételben. Az elején színház, a végén temető, közepében templom, kórház és börtön. Az élet útjának megtestesítése: élvezet, bűnbánás, bűnhődés és megpihenés. Négy felvonásos tragédia, melyet minden ember végig játszik s melyet mindenki végig nézhet a Kerepesi-úton.

Csakhogy senki sem nézi, mert a Kerepesi-úton senkinek sincs érkezése a nézegetéshez, itt mindenki siet. Az Andrássy-úton sétálnak, a körutakon mennek, a Kerepesi-úton sietnek. Az elsők a munka után sétálnak, a másikon munka után mennek, a harmadikon annak elébe sietnek. Ha másutt irigylük azokat, a kik nem dolgoznak, itt lenézük is, sajnáljuk is őket. A munka imádság és temploma a műhely; a munkátlanságé a kávéház; a Kerepesi-út az első imádkozóinak zarándok útja.

Közhelylyé lett már az a mondás, hogy keletnek-nyugatnak Budapesten van a találkozója. Nos, akkor a Kerepesi-úton fognak kezét. Hanem dél és észak sem hiányoznak a találkozásnál.

Mind a világrészt kicsinyben is, nagyban is feltalálhatjuk Budapesten. Európát az Andrássy-úton, Ázsiát a városházán, Amerikát a Kerepesi-úton, Ausztrália emberevőit a börzén; csakis Afrika hiányzik a kollekczióból, a min senki sem

csodálozik. Hiszen az afrikai klíma nem való. az olyan-embereknek, a kik vajat hordanak a fejükön.

Ha a Király-utca Sodorna s a Hatvani-utca Sybaris, úgy a Kerepesi-út — Bábel. Csakhogy itt nem a földtől égfelé törekeshnek, hanem a levegőből a föld felé, hogy meggyökerezzenek benne. Tót napszámos, német munkás, olasz kőfaragó, lörök datolyás, svéd gyufásgyerek, francia guvernáns, cigány muzsikus, lengyel kaftános, rácz disznókereskedő, magyar atyafi, bolgár zöldséges és khinai mandarin békés egyetértésben taszigálják egymást. Ha másutt szemesé a világ, itt jobb szemtelennek, de még jobb tyúkszemtelennek lenni. A népszínházig a *pardon* járja, azontúl a *no!* A mi szebben is hangzik, könnyebben is megérthető. Ha a Lipótvárosban valakinek a lábára lépsz, pardonodra az áldozat udvariasan mosolyog és olyan «kérem, kérem»-et mond, hogy nagy hajlandóságot érzesz, a nyájasan mosolygónak, szívességéből, a másik lábát is megtapintani, — a Kerepesi-úton megeshetik, hogy pardonodat «az öregapád!» kijelentéssel veszik tudomásul. A váczi-utczában rögtön páros viaskodásra hívnak.

Az Andrásy-úton az újság divat, a Kerepesi-úton a divat újság. Sehol sincs annyi rosszul ruházott ember és sehol olyan sok a ruhakereskedő, mint a Kerepesi-úton. Minden házban ruhabolt. A boltajtóban fejetlen babák lógnak; mindegyiken ezifra ruha, olcsó is, jó is, finom is. Rózsaszínű

perkálruhát a szél fel-alá lóbálja, mintha ingerelni akarná Ruzsit, a ki áhítózva nézi a cifra gyönyörűséget és meg nem tudja szerezeni, mert a bérének felét «czulág»-nak adta a bakának, a másik felét belépti díjul a Buzalkának. Hát még a hosszú, két gombsoros köpönyeget! Kisasszonynak néznék,, ha kimenőkor benne parádézhatnék.

A boltajtók előtt háromszor is görbe «fogók» lebzselnek és nézik lesik a járókelőket. Nagy az emberismeretük. Egy szempillantással kilátják a vevési szándékot a «tisztelt uraságok»-ból és ezerféle módon tetté változtatják a szándékot. A bolt előtt elmenőnek karjába kapaszkodnak, a ruháját fogdossák, becsülgetik, rongynak kvalifikálják, a maguk eladó ruhájával hasonlítgatják, hízelegnek, bókolnak, gorombáskodnak s addig-addig beszélnek, míg a hipnotizált médiumot a belső szentélybe be nem csalogatják.

Az Andrássy-úton sok a kávéház, a Kerepesi-úton tömérdek a pálinkamérés. Valóságos kaszinók, a melyekben az ital folyik, pohár-pohárra, kupicza-kupicza után fogy. Ételt is mérnek bennük, suhintott levest, krumplit, sok egyéb eledelt, a melyeket főzjük nem az iskola merev szabályaihoz ragaszkodva készített, hanem a pillanatnyi inspirációjának engedve, kotyvasztott össze. A kártya csak úgy járja, mint akár az úri kaszinókban. A játék a tártlinak és gombosdinak sajátságos kiveréke. A gyűrött kártya már csak tisztább hehet

a játzók kezeitől, hanem azért piszkos kártyának is Fortuna az istenasszonya.

A játék vége rendesen az, hogy a nyerőt ki-dobják a vesztk, a vesztket pedig a pálnkás.

Úri embernek a kaszinó csak mulatóhelye, szé-gény munkásember a pálnkamérésben filozófiát is keres. A pálnkára költött néhány krajczár talán forintoknak volt a magva, mert hiszen krajczárból lesz a forint. Hanem ennek a forintnak csalókéjét csakis a jövő mutatja, a krajczáron váltott élvezet pedig a máé. A kalapácsot emelgető kéz gazdája néha többet hisz a ma bölcsészetének, mint a holnap költészetének. A ma bölcsészete pedig: a nirvána. Emlékezés megszűnését, gondolkozás megsemmisülését, érzéseknek halálát, a semmibe való elmerülést, az édes, ideális, szent nihilt nem-Csak a braminok prédikációi hirdetik; megadja a pálnkásboltban egy-két garas árán vásárolt gugyi is.

|De a járda szélén nemcsak a semmiben, hanem sárpocsolyában is fetregő filozófust csakhamar megtanítják reá, hogy a semminél értékebb valami is van, s ez a valami: a rend, melynek muszáj lenni. A filozófia a dutyiban kialvódik s nem marad meg belőle egyéb annál a tudatnál, hogy néhány garas árán mámor szereshető, de boldogság nem.

Hanem a Kerepesi-úton nemcsak pálnkásboltok, de kávéházak is vannak. Az egyikben faczér cse-

lédek, a másodikban faczér színészek s a harmadikban faczér választók ütötték fel tanyájukat. Itt múzsafiak, a kik elcsapták a direktorukat; ott cselédek, a kiket elcsaptak az asszonyaik; amott pedig purgerek, a kik öt esztendőre eljátszották gyermekjátékaikat. A Pannóniában Dicsőfi Lorándok, az Oestreicherben dicső honleányok, a Mátyás királyban dicsőült purgerek tanyáznak. Az egyikben elkeseredés, a másikban reménység, a harmadikban megelégedés az uralkodó hangulat.

Amott a kapucziner a főital, az utolsóban a pikoló-fekete, az Oestreicherben a fehér kávé sok habbal. A fehér kávénak sütemény a hozzátartozója, óriási buхта, fizeti — néha — maga a vendég, gyakran másvalaki, a ki épen — jön.

Esténkint az Oestreicher helyiségei zsúfoltig megtelvék. A vendégek strozzik és Zsuzsannák, a kik fürdőt várnak; filozófusok, a kik a kor kutató irányához híven idegen zsebekben vizsgálódnak; nyelvészek, a kik a birtokos névmásnak, az enyém-tiednek helyes használatáért küzdenek: kétes és minden kételyen felül álló existenciák, a kiknek arczképét még olyan úr is drága emlékképen őrzi, mint — a főkapitány.

Néha hirtelen eloltják a lámpákat, sikoltozás, szitkolózás, pohárcsörömpölés, káromkodás, székologatás, asztalok feldülésének zaja hallatszik s mire ismét világosság támad: a filozófusból nyelvész lett, a ki a helyhatározójától menekül, a nyelv-

vészből filozófus, a kinek nagy e világból elég akkorka hely a tekeasztal alatt, a hol meglehet anélkül, hogy a razziát tartó rendőrség észrevenné.

A Lipótváros a jourok világa, nos a kerepesi-útnak is megvannak a maga jourjai. Csakhogy ritkán, két-két esztendőnkint. Ezek a jourok az utcai demonstrációk. Pompás multságok, változatos műsor, óriási publikum, de a költség csekély: egy-két napi dutyi, talán bevert fej, letépett fülkagyló, kifutott szem, betört orr. Csak a balek fizeti a multságot drágán — az életével.

Nincs szebb zene a beütött ablakok csörömpölésénél; ide jöjjön Berlioz, a ki a tuba mirumának négy zenekarával nagyra van, — hatást tanulmányozni. Ablakcsörrenés, lámpaoszlopok döngetése, jobbról dobpergés, balról lövések, középen sikoltozás, káromkodás, lódobogás, jajgatás, sípolás, kiabálás. Van-e ennél hatásosabb tuba mirum?

A széles mellékutczák torkolatait kerek oszlopok jelzik. Sokszínű plakátoknak tartogatói, cifra hirdetéseknek szállásadói. Eleven kultúrtörténet; aki mást nem olvas, csak a fali-hirdetéseket, belőlük is megtudhatja, hogy milyen a világ fejlődése? Én érdeklél olvasóm a falak irodalmát, mert hazugságaiban is találok igazságot, míg a máshol elem talált igazságokban bőségesen burjánzik a hazugság.

A hirdetésről bátrabban mondhatjuk, hogy a kultúrának thermometere, mint a szappanról. Mosakodni szappan nélkül is lehet, hiszen ma-

napság nyomdafestékkel, végzik a nagymosást; hirdetés nélkül pedig hazafi sem lehet az ember. A Liebig statisztikájának helyébe a Hasenstein és Vogleréké került. Minél többet hirdet valamely nép, annál előkelőbb a helye a civilizált népek sorában.

A hirdetés az új demokracziának leghatalmasabb fegyvere. Legyünk fölfelé egyenlők, mondja a demokraták egyik iskolája, míg a másik lefelé kivan egyenlővé lenni. Az egyik kapaszkodik, a másik leereszkedik; de mind a kettő hirdet. Félre ne értesenek. Csak az úgynevezett demokracziáról beszéltem, mely művelt hirdeti, míg a valódit művei hirdetik.

Az Andrásy-úton az utcasarkokon virágot, a Dorottya-utcában viaszgyufát, a Kerepesi-úton pattogatott kukoriczát árulnak.

Komoly arcot vágva, neki düleszkedik a ház sarkának az üllői atyafi s mérve nézegeti a hatalmas zsákját, melyben dagad az áldás, fehérlik a manna. Úri ember, akármilyen elegáns is, nem imponál neki; tudja róla, hogy nem kér a pattogatott portékából, hanem az iskolás suhanczokra jó szemmel tekint. Ezek az ő törzsvendégei.

Valahányszor azokat a duzzadó zsákokat látom, visszamerengek a múltba, iskoláskoromba, a fogósdi és labdázás idejébe, a mikor egy krajczáromért a «kofa úr» a kalapomat teletömte szép fehér kukoriczával és én telemarokkal majszoltam belőle.

Boldog idők, szép emlékek. Soha se újultok meg többé!

De félre a múlttal; a jövőé vásár! A múlt kis helyen is elfér, az emlékek napról-napra fogynak. Hanem a jövő nem találja helyét a bőrében. Lám, a jövő Kerepesi-útja sem fér el mai határai között s a városházán nagyban tanácskoznak rajta, hogyan segítsenek a kerepesi-út keskenységén. — A rendőrség úgy tanácsolta, hogy osszák meg a forgalmat s a ki ezentúl kocsin a Kerepesi-útra akar menni, hajtasson — a Népszínház-utczába. Egyebet tettek, kisajátították az útba tolakodó házakat és rontatják, bontatják a temérdek viskót, tűznek, járványnak, sok más veszedelemnek tenyésztő fészkei.

Rozoga házakkal eltűnik majd a «Makhetes» is. Kívül csapszék, belül elegáns, ebédlőterem; elől atyafiak, hátul múzsafiak tanyáznak. A csapszékben nótáznak, az ebédlőteremben dalolnak. Ott cigányok, itt bohémemek. írók, művészek, műbarátok cigánytábora, a hol kering a pohár, sziporkázik a szellem, virágzik a jókedv. Ivószobában is, ebédlőteremben is sárány a multság. Egykét szál cigány nem banda, mégis elhúzza a szemenszedett szomorúkat Kis- és Nagy-Kunságból. A kontrásnak recseg a hegedűje. Alig hallatszík tőle a prímásfiú nótája. Hanem azért a kettő egyetemben elsiratja akárkinek búját-baját. Néha csak szólóczimbalmos a muzsikás, szegény öreg cigány,

a ki rendesen a házakat járja s a kocsmába egy decire, két decire csak nagy ritkán téved. Ócska, foldott czimbalmát ráteszi a sarokasztalra s csak úgy végigtánczoltatja a két verőt az aczélhúrokon, mint hajdanában, bankószüret évadján, mikor pusztai betyároknak útszéli csárdában egész bandában játszott. Hiszen most is akad a publikumban olyan, a ki lekönyököl a tölgyfa-asztalra s úgy elmélázik a czimbalmos nótáin, hogy a borivásról is megfeledkezik. Pedig a nóta nem is a babája hűtlenségét kesergi, hanem azt sajnálja, hogy a macskának nincs nadrágja, mert a posztó nagyon drága. »

Az Andrássy-úton kétülésem az uralkodó hintó; a Lipótváros utczáit «konflisok» mérik; a Kerepesi-úton halottas szekerek haladnak néma méltósággal. Egyik a városligetbe, másik az üzletbe, a harmadik a sírkertbe igyekeznek. Az egyik élvezetnek, a másik törekvésnek, a harmadik nyugalomnak alkalmas-sága. Ha az utczák is jeligével bírnának, a Kerepesi-útnak «Memento móri» lenne a jelszava, annyi benne a végre emlékeztető. Csak éjnek éjszakáján nem járja a szent Mihály lova; reggeltől késő estig mindig tapossa. A széles utca végtől végig csupa temetés, nagy kórház, kis kórház, sírkőfaragó, temető és — indóház. Tavalý még a siralomház is a Kerepesi-úton állott.

Sehol annyi a szálló mint a Kerepesi-úton. Hanem míg másutt a szálló-vendéglőkben a szoba

milyenségét kérdik, itt az *állás* jóságát nézik. A vendég lovastul szekeresstül érkezik és nem a maga számára, hanem a lovának kér szobát, ő maga majd csak elfér az istállóban a Kесе és a Rózsa mellett. Abrakot hazulról hoz, elemóziát is onnan. Jobb is olcsóbb is a városi eledelnél. Csak az italt veszi a korcsmában, nehogy oka se legyen, jognak is hijján legyen, mikor szidni akarja fényes Pest városát.

De nagy szállóban sincs hiányossága a Kerepesi-útnak, Az egyikbe földesurak, a másikba kisbirto-
kosok, a harmadikba vidéki kereskedők szállnak. Az egyikben a vendéglőről azt tudakolják, hogy *hogyan* főznek benne, a másikban, hogy *mivel* főznek? Az elsőben *jól*, a másodikban *lúdsírral* sütik-főzik az eledelt. Az elsőnek vendégei kocsin járnak, a másikéi lóvasútra ülnek, a harmadikéi gyalog bandukolnak, mert sietős az útjuk és nincsen érkezésük lófejű gőzösre várakozni.

Az első kettőt a belváros felé vagy Budavárába viszi a dolga, a harmadik az Új Vásár-térre igyekszik.

Az Új Vásár-tér a Kerepesi-úton kívül esik már? mégis szoros hozzátartozója. Sok ember csak azért járja a hosszú utczát, hogy erre a térre érjen.

Az Új Vásártéren mindent árulnak, ez az ország-
nak bevásárló helye. Már nem is piac, hanem város, melyben minden eladó. Állandó sátrakból épített gyarmat, melynek utczái is vannak, terei is kerülnek. A hol vesznek, kínálnak, alkudnak,

fizetnek, dicsérnek, ócsárolnak, fitymálnak, lár-máznak, suttognak, integetnek, egyszóval mindent megtesznek, a mi szükséges hozzá, hogy régi nadrág a gazdáját és régi gazda a nadrágját cserélje.

Minden sátorutczában más tárgyat kótyavetyélnak. Új czipők, melyeken a régi gazdájuk már egyszer potom áron túlادott, ruhadarabok, melyek az össze nem tartozó színek között létesíthető harmóniát demonstrálják, kabátok, melyek foltjaikat és gombok, melyek a hozzájuk tartozó kabátot keresik. Felső, alsó és középső női ruhák, vánkosczihák, nyugtalan álmoknak tépett tanúi; olyan ingek, melyekről az angol nem beszél, de nem is venné magára; régi tentatartók és elkopott revolverek; géprészek, kályhák, bútorok, üvegek, patkók, szögek, edények, kilincsek, esernyők s a világ összes konkrét tárgyai, melyek kézzelfoghatók és elvihetők, mind ott hevernek a sátrakban és megvásárolhatók.

Közben-közben frissítő csarnokok állanak; roz-zant asztalokon borkőnek és eczetnek kotyvalékát kinevezik limonádénak; vak pohárnak zagyvapiros tartalmára ráfogják, hogy málnaié. Télen sült burgonyát, nyáron főtt kukoriczát mérnek a tér buffet-hölgyei; időnként sült tököt és savanyú uborkát is.

Az emberek itt szorgalmasan látogatnak a frissítő-csarnokokba, mert az adás-vevésben hamar kiszárad a torkuk. Nem olyan könnyű dolog az

itt, mint bent a városi üzletekben, a hol a segéd a vevőkét kézcsók ígéretével vesztegeti meg és mosolyogva olvassa a portékára ragasztott czéduláról az odaírt ár kétszeresét, hogy azután *tekin-
tetbe véve*, hogy először vesz a nagysága, vagy hogy állandóan ott vásárol, hogy idegen, vagy hogy nem idegen, kivételesen elengedje a kívánt pénznek felét. A Vásártéren a vevőket az eladó megholt apjának csontjaira való hivatkozással, a gyermekei boldogságára való esküdözéssel, a saját üdvösségének elátkozásával szokta kapacitálni.

A tér egyik sarkában évenként négyszer országos vásár folyik. Ilyenkor élet csak az élet. Sziléziai vászonszövő, morva posztos, bécsi pántlikás, cseh takács, vidéki kereskedők találkoznak, vásárt csapnak, az aratásról beszélnek s az üzleti viszonyokat panaszolják. Évről-évre kevesebb lesz a vásárra járó. Odabent a városban a Sas-útczai nagykereskedésekben az egész esztendőben elég a portéka, a zóna pedig hétköznapi is útra csábítja a vidéki kereskedőt. Hanem azért az öregrendűek hívek maradnak a tradíciókhoz, s ha bent is vásárolnaka városban, mégis a régi búcsúidőben jönnek Budapestre, Soka vannak, mégsem öregbítik az idegen forgalmat. Az ételmezt hazulról hozzák, szállodába se mennek, hanem hármásával-négyesével privátszobát fogadnak, és színháznak, egyéb mulatóhelynek feléje se néznek. Egyetlen mulatóságuk a gőzfürdő. Olcsó pénzért meg is mosdik benne

az ember, a tyúkszemétől is megszabadítják, és a petyhüdő testét is meggyömösözik. Kifizeti magát, egészséges is.

Már a Vásártér másik részére járó nem sajnál egy-két forintot az élvezettől sem. A parasztvásár látogatói ha Pestre jönnek, csodát akarnak látni, és meg is nézik ha szerét ejthetik. Csak olyankor jönnek, mikor a «szomszéd uraimék» már befejezték vásárukat. A *kirakodó hét* után. Posztót, pántlikát, vásznat odahaza vesznek, itt csakis a gazdasághoz valókat nézik. A minek szükségét mezei kisgazda érzi: mindnek itt van az eladó helye; villa, lapát, kötőfék, istráng, létra, köszörűkő, kapa, kasza, ekevas, suba, csizma, kalap, ostornyél bőven kerül s a ki érti a vásár csínnyát-bínyját, egy életre valót vihet haza.

S a Kerepesi-út fejlődésének még csak kezdetén van!

Tudj Isten, mi lesz belőle, mire kikerül a kamaszkorából? Éljen, gyarapodjék, széppé öregedjék, mert a Kerepesi-út gazdagodása Budapestnek nagyobbodása!

A TERÉZVÁROS.

A templomtoronynak, még ha az ég alját is éri, nem nagy az árnyéka, mégis sok embernek csakis a torony árnyékáig ér a szíve. Erős dolog erőtlen embernek nagy fát levágni, öreg erőlködés törpe léleknek a világért lelkesedni. Nem mindenki bírja. Kicsiny területnek is özön lehet a baja, ezer az érdeke: a templomtorony hazafiság mindegyikért bajt áll. Dérrrel-durral ha kell, méznél mézebb szóval, ha muszáj.

A védekező hadseregek *nyárs* a fegyvere. Hatalmas fegyver; sok száz éves, még se tették a lomtárba. Hiszen csak most akad az igazi dolga. Nem egy botor ostromlónak fejét véresre verték vele, még az időt is fel tudta tartóztatni haladásában. Hej de sok bohó idealistának kellett meghátrálnia gáncs és félelem nélkül való forgatói előtt!

A nyársphalanx árnyékában tenyésztő helyét leli a templomtorony hazafisága. Csenevész bokor marad örök időnkig, hanem a mi kevés fája kerül elegendő tüzet ad, hogy apró szívet, szűk keblet át meg átmelegítsen. A felmelegített szív föl is,

bugyborékol is. Forró fazékhoz nem tanácsos avatatlan kézzel nyúlni.

A Terézvárosban is nem kevés szívet hevít a kerületi hazafiság, a forró fazékból szerte terjed a szemet elhomályosító vízgőz, páráival megtelíti környös-körül a levegőt.

Homályos szemek nem tudnak dimenziókat megkülönböztetni. Olyanok mint a szopós baba szemei: mindent nagynak látnak, a mi közel van.

Pedig mi sem kisebb a helyi nagyságoknál. X. az Y. társaság legnagyobb aesthetikusa, Z. Kőbánya. legjelesebb költője, a kakas a maga dombjának leghatalmasabb ura. Ha más kakas kétségbe merné vonni az uraságát, addig kukorékolna, míg a világ elismerné a superioritását.

Minden szemétdombnak meg van a maga kakasa, de nem minden kakas dicsekedhetik szemétdombbal. Több a kakas, mint a szemét, és ezen sem adminisztráció, sem politika, sem közélet — akárhogy is igyekeznek — nem változtathatnak.

A hol a kakasoknak rossz dolguk van, ott a tyúkrok szomorkodnak. Elfelejtik a tojás mesteriségét. Hanem azért a kodácsolást nem hagyják. Világfájdalmasan kotkodácsolnak, s érzélgősen kotlának. A kotló érzélgősségnek kék harisnya az uniformisa. De a platonikus kotlás nem változtat a világ sorsán.

A Terézvárosban minden kakas elégedett lehet. Utcán is, téren is, házakban is, még az ivóvízben

is elég szemét akad, nem kell tartani tőle, hogy a kukorékolás évadjának egyhamar vége kerül, Csak a kezek és a lélekismeretek tiszták, a tisztogatásuk nincs a hatóságokra bízva.

Aggszó hirdeti, hogy az ellentétek találkozni vágnak. Ez a régi mondás sehol sem bizonyul annyira igaznak, mint a Terézvárosban. Csupa ellentét: Andrassy-út és szerecsen-utcza, opera és orfeum, műcsarnok és Simonyi-ház, szürke nénikék és pirosított nénikék, művésztelep és Hunyadi-tér. Egyetlen kerületben sincs annyi, a mi hangos dicséretet követelne, és sehol sincs annyi elhallgatni való, mint a Terézvárosban.

Túl az Üllői-úton csendes ismeretlenségben álmodja a jövő álmát a Ferenczváros, míg a Terézvárosnak mindenki jó ismerőse. Ha a Zugligetet méltán nevezik nyári Terézvárosnak, a Terézvárost méltóbban illeti meg a téli Zugliget elnevezése. Hiszen kedves kiránduló helye mindenkinek, a ki banketten, soiréen, murin, ismerkedő estén, társas vacsorán akár mulatott akár unatkozott. Ősi traditio, hogy a király-útczának és mellékutczáinak «végigbumlizása» a pesti multságoknak utolsó felvonása legyen.

Kurjongatás, ének a többi kerületek lakosságának megzavarná éjszakai nyugodalmát, a Terézváros polgárai az éji csendességtől éreznének lidércnyomást. Csak az új lakó nyitja fel ijedten ablakát, hogy ribiliót keressen, az autochton teréz-

városi tudja, hogy az éji madár nemcsak dalol, hanem rikácsol is.

A sarki rendőr is gyanakodó szemmel nézi a némán baktatot, az ihaj tyuhaj duhajkodóról bizonyosan tudja, hogy nem gonosz a szándéka. Lámpaoltogatás, házcsengetyűnek meg-meghúzása olcsó mulatság, mért ne takaroskodjék az úr, ha teheti?

A Terézváros az országnak legantisemitább kerülete. Csakhogy az antisemiták egyrésze a sémiták után, a sémiták másik része az antisemiták után mászik, s így szent marad közöttük a békesség. Ennek a versenymászásnak főgyakorló helye a VI—VII. ker. kör, melynek épülete az Andrássy-útnak egyik legszebb palotája lévén, természetesen, hogy rácsos főkapuja a szerecsen-utczára nyílik.

Mikor legelőször felnyitották, és a házavatóvendégeket bocsátották be rajta, az újságlapok vezércikkben ünnepelték, hogy a polgárságnak erős vára épült.

A polgári várban csak olyan a tous les trois, mint a mágnás-kaszinóban, a tekegolyó csak úgy szalad vakútra, ha rosszul irányítják, mint a nagyúri billiárdon.

Kaszinóknak, házi barátságának, de a pokolnak is egy a kövezési matériája: a jó szándék.

A mágnás-kaszinónak már az ablakait is beverték, suhanczyerekek frakkosbandát kerestek benne,

mégsem tudott olyan népszerűvé lenni, mint a VI.—VII. ker. kör. Abban csak nagyurak ütöttek tanyát, ebben a legnagyobb urnák, a jókedvnek emeltek templomot. Márványfalú nagyterme száz vigalomnak volt helye, kis bálnak, nagy bálnak dicsőséges csatateré: a jókedv ünnepére szívesen emlékezik, a ki hivatalos volt hozzá.

Leányálmok fényes királysága, ismeretlen vágyaknak ragyogó tartománya, kapaszkodásnak zajos tornateré, pöffeszkedésnek kongó csarnoka, a nagy. magas márványterem külön kisvilág a nagyvilágban.

A terem közepén a festett mennyezetről száz meg száz gyertyának fénye terjed szét és el-eljátszik az asszonyok ékszerével. De az ékkövek csillogásánál szebb a szemek ragyogása. Szívek dobogását ki lehet olvasni a szemekből: nagyobb a tűz bennök, ragyogóbb a fényük, lázas a nézésük.

A fehér fal mentén, bársony díványon erényt őrző gárda felügyelése alatt a leánysereg izgatottan várja a tánczosokat. Csúnya növény a petrezselyem, csúnya-mesterség az árulása. A czifra tánczrendben a tánczok rovatja üres még. ki tudja, megtelik-e a fele is?

A terem közepében frakkban, lakkos czipellőben, fehér keztyűsen, fiatal emberek csoportja ólálkodik. Az egyik mosolyog, a másik fixíroz, a harmadik a szomszédjával sugdolózik, a negyedik ásítózik, monoklizik, kezeit zsebre csapva ébren alszik, csak a tánczra nem gondol egyikük sem.

Régen volt, mikor ők is meggyőződésből táncoltak, most csak akkor rakják taktusra a lábaitkat, ha muszáj. Huszonnégy éves korában az ember már nem gyerek, nem neki való a táncolás vigalma. Most csak azért jött a bálba, mert változatosságot keres, de meg azért is, mert két-három év múlva saját irodája lesz, s akkor, jó ha kliensek is, a papák is ismerik.

Hanem a rendezőség tánczosokról is gondoskodik. Mire való a balek, ha arra nem, hogy végig táncoljon az egész fallal? A tiszteletjegynek jó magyarul potyajegy a neve, s a potyajegy kötelezvény a tánczolásra. Két-három év múlva majd a mai potyatánczos is ásítózik és gúnyosan neveti az akkori baleket, a ki még nem tudja, hogy a báliterem a stréberek börzéje, melyben a legdrágább differenziaüzleteket kötik. Egy ideállal teli leányszív s egy léha férfilelek közötti differenzia. az üzletnek tárgya. A mit megfizetnek érte, néha egy egész életnek boldogsága.

Rendesen két banda húzza láb alá a nótát. — A körtánczokat a katonamuzsika hangjai után járják, a csárdást cigányzenére rakják.

Hosszú sor, száz pár várja a vezényszót. A négyesrendezőnek jó torkának kell lennie, hogy szava a századik párhoz is eljusson. Torkának a lábát adja segítségül. Nagyot kiabálva úgy végig csúsztat a síkos padlón, mint az iskolás gyerek az utczai jégcsúszkán.

A mágnásleány négyes közben nem fog kezét a polgári táncosnővel, csak a zsebkendőjét nyújtja feléje. Ha a kékvérűek elegen vannak, külön colonnet alkotnak. A mágnás tempónak csakhamar utánzója akad. Százezres leány nem állhat egy sorba olyan nővel, a kinek atyja nem tudott nagy bankókat összekaparítani, az ügyesség nem foghat kezét az ügyetlenséggel.

Hanem az elkülönítés nem rontja a mulatságot.

Mindenki a magáéval, ez a bálterem egyenlősége. Testvériséget az étterem produkál, a champagnei gőze a testvériség felső fokát, a puszi-pajtásságot termi, szabadság pedig sehol sincs olyan nagy, mint az elite-bálon.

A duhajkodás salonképesé lett. A báli terem közeledett a csárdához, a csevegősarok a söntéshez és nem megfordítva. A demokrácia a bálteremben nem tud tért foglalni, a póriasság igen. Gőg és duhajkodás kezét fognak, hogy viribus unitis kiverjék a jókedvet otthonából. Mind a kettő terrORIZÁL. Csakhogy két dudásnak kicsiny egy csárda. Majd valamikor az egyik túlad a másikon Melyik lesz az egyik, melyik a másik?

Az építész-mesterséget megfagyott zenének szokták nevezni, a Terézváros beválik fagyott modern operettnek. Innen is, onnan is egy-egy reminiscencia. Egy darab Lipótváros, egy darab Józsefváros, jó darab Rátót, egy kis Ó-Buda, keringőrészlet Bécsből, néhány taktus Paris, pár hang

Sodoma, csupa reminiscencia, de együttvéve mégis szerves egész, kedves harmóniájú zenemű. Csupa elevenség, zaj, mozgás, sürgés-forgás, semmi unalom, még kevesebb egyhangúság.

Ez az elevenség tetőpontját éri a búcsú, napján. A Terézvárosban «Kiritag»-nak hívják. Hetedhétországban sok búcsút ülnek, még sincs sehol párja a Terézia napjának. Sehol és soha annyit nem isznak, annyit nem muzsikálnak és annyit nem esznek, mint a nagymezőutczai búcsún.

A terézvárosi is az italban keresi az igazságot, de a konkrét valót az ételben találja fel. A ferenczvárosi fröcscsöt iszik, a terézvárosi mindent, sört, bort és — gazeuset.

Ha valamelyik statisztikus táblákat írná a fővárosszerte fogyasztott italokról, kimutathatná, hogy a lipótvárosiak a legtöbb fekete kávé, a hatvani-utczában a legtöbb pezsgőt, a Ferenczvárosban a legtöbb mohait, a várban a legtöbb vizet s a Terézvárosban a legtöbb gazeuset iszszák. Maga a terézvárosi nem iszsza ezt a se víz, se bor keveréket, csak az éji kirándulókat itatják ezzel a korunkat leghívebben jellemző itallal.

Ha én világtörténelmet írnék, új elnevezéseket adnék a korszakoknak: a görögökét a lelkét mámorító ó-bor korának nevezném, a középkort a savanyú szőlő korának mondanám, a forradalom idejét a pezsgő epochája, napjainkét a gazeuse kora névvel illetném. Durrog, pezseg, mint a nemes

pezsgő, de tartalma csak víz, még pedig nem is tiszta.

Az autochton terézvárosi tudja ezt, és mert nincs korunkkal megelégedve, sört iszik. A bor hevít, a fekete kávé gondolkozásra indít, a sör megelégedetté tesz. A borivó szebb jövőt remél, a fekete kávézó újságot olvas, a söröző — Busbachra szavaz. Ez a megelégedés Csimborasszója.

Sehol annyi a hivatal, mint a várban és sehol annyi a hivatalnok, mint a Terézvárosban. A politika nemcsak az exigenciák, hanem az existenciáknak is tudománya. A kinek az első: szavaztat, a kinek a második: szavaz.

Hanem a politikán kívül, minden terézvárosi elégedetlen. A kaszinó tagjainak egy része elégedetlen, mert a villamos vasutat engedélyezték, pedig a lóvasút elég tisztességes osztalékot fizet, egy része azért elégedetlen, mert X. kapott patikajogot, mikor ők Y.-nak akarták adni, másik része elégedetlen, mert a város sokat költ az elemi iskolákra, maholnap a házmester-gyerek műveltebb lesz a háziuránál; az új-utczai elégedetlen mert az ó-utczát aszfaltírozták, a király-utczai, mert keskeny a gyalogútjok, az aradi-utczai, mert nem kaptak lóvasutat, a fiatalok, mert az öregek dominálnak, az öregek, mert a fiatalok kiabálnak, a kávéházlátogató, mert híg a kávé, a sörházba járó, mert drága a sör, az otthonmaradó, mert rossz a víz, az utczán sétáló, mert nagy a por.

Az általános elégedetlenség köti össze azt a sok ellentétet, melyek a Terézvárost alkották. Mint a hét homogén szín együttvéve fehérnek látszik, úgy egyesül itt is a tenger sokszínű elégedetlenség békés fehérséggé.

Csak a szerecsen-utcza nem lesz fehérré, akár-hogy mossák is. Kővé vált idyll, önkéntes ghetto, rég elmúlt időknek lassan tűnő maradványa. Régi kővárakban, komor vén házakban temérdek ember lakik összeszorulva. A kicsiny lakásokban tenger nyomorúság van, hanem az iparkodásnak oczeánja is. Setét szurdokban is virágot terem a poézis; kifakasztja bimbóját a fájdalomnak könnye.

Nem lehetetlen, hogy a szerecsen-utczát ma-holnap Mikszáth Kálmán-utczának nevezik el, mint a hogy a kékkakas-utczából Petőfi-, a retek-utczából Révay-utcza lett.

Sehol sincs annyi történelmi és irodalmi nevű utcza, mint ebben a kerületben. Vasváry, Petőfi. Dobó, Lendvai, Bajza, Eötvös, Dessewfy, Szondy, Hunyady, Gsengery, Révay stb. stb. A Vasváry-utczában árulják a legjobb sült tököt, a Petőfi-utczában a legtöbb régi ruhát, a Hunyady-téren a legkövérebb ludat. Siessenek a Petőfi-társaság, tagjai az örök hírért való versenyökben. A Terézvárosban már csak kevés utczának nincsen nagy neve, s mi lenne, ha több lenne a nagy poéta, mint az utcza?

Még a művésztelepet sem kerülte el a Teréz-

város betegsége, az elégedetlenség. A művész szíve a legalkalmasabb talaj az elégedetlenség befogadására. Mindig a világgal elégedetlen, önmagával soha. Hanem a budapesti művész-kolóniának elégedett tagjai is vannak.

Ezek a műcsarnokban tanyáznak, az elégedetlenek az Oktogon-kávéházban és a Tyúkketrecz vendéglőben ütötték fel sátrukat. Nem a szabad levegő híveire és ellenségeire, hanem fiatalokra és öregekre oszlik az ecset és véső tábora. A fiatalok nagy panasza, hogy magasra akasztják képeiket és a kenyér-kosarat, az öregeké pedig, hogy a fiatalok magasan hordják az orrukat. Már Tompa is a magasságtól óvott, mert ott könnyen érnek az ég villámai. A művész elégedetlensége hamar elkeseredéssé lesz. Az elkeseredett művész a legpompásabb humorista. Minden szavát a szíve diktálja, a szelleme csak konczipiálja. Ha ilyenkor ecsetet fogna kezébe, bizony derék művet alkotna. Hanem inkább dákot fog és világfájdalmát a karambolok hosszú seriesében nyilvánítja.

Sehol a világon annyira nem üzik a kávéháznak kultusát, mint Budapesten, Budapesten sehol úgy, mint a Terézvárosban. A Lipótvárosban sok a klub; a Belvárosban a templom, az Erzsébetvárosban a kifőző, a Ferencvárosban a korcsma, a Terézvárosban a kávéház.

A kávéháznak ha ezer is a hibája, a temérdek hibát jóvá teszi az az egy érdeme, hogy a demok-

ráciát terjeszti. A márványasztal körül czifra ruha mellett a kopottas is megfér, pecsenyelakott ember szomszédjában bátran koroghat a napidíjjal hizlalt gyomor.

A terézvárosi kávéház elüt a többi kerületétől. A lipótvárosi kellnernek szavajárása a «pitte gleich», a belvárosié «azonnal kérem», a ferenczvárosié «igenis mindjárt», az erzsébetvárosié «komm schon» a terézvárosié «gleich doktor úr». A Terézvárosban temérdek sok a doktor, legtöbbjét a kávéházi pinczér promoveálta azzá. A ki bécsi lapot olvas, doktor úr, a ki francia lapot kér, már herr professzor.

Türelmetlenségnek nincsen szánalmasabb áldozata, a békétlenkedésnek nincs szomorúbb rabszolgája a terézvárosi pinczérnél. Minden vendég *már sokáig* várt reá. Ha villám szárnyán járna, még is elkésve érne a csengető, kopogó, káromkodó vendégekhez. Az éhező gyomortól, szomjazó toroktól lázba jönnek az idegek, a lázas idegzet gazdája pedig csillapító szernek a pinczért nézi. A pinczér mindent nyugodtan tűr, mert nemcsak a türelmetlenségnek áldozata, hanem a türelmes-ségnek is művésze.

Kivágott kabátja alatt kihaltak a szenvedély ek, érzésvilágára munkaidőben álom ül. Ide-oda ilótó-futó teste a kötelességteljesítésnek örök mozdonya, folyton mosolygó arcza a közönyös léleknek mitsem mutató tükre, csak a szeme árulja el a pszichológusnak rejtett bölcseségét.

Mert a pinczerek mindegyike egy-egy lélekbúvár, a ki a vesékben úgy olvas, mint a Jókai mindent tudó regényhősei. A pápaszemét leheltetével tisztogató kávézóról megsejti, hogy a müncheni általános újságból szedi az unalmat, a czukros vizet szörpölő vendégből kiolvassa az ágenst, s a gyorsnyelvű, nagyhangú ifjúnak, a ki lábainak is széket kér, a Jogi Szemlét viszi olvasmányul.

Fürkésző tekintete kiolvassa a vendég szeméből az elhallgatott süteményeket s az eltitkolt összegnek hallgatólag hozzászámolását csak a vendég nevezi tévedésnek, a fizető pinczér gondolatolvasásnak tekinti.

A vendéglő főpinczére csendes méltósággal járhat kelhet az asztalok között, a kávéház fizető pinczérének sietnie, rohannia, repülnie kell. Rohanás közben jobbra is néz, balra is tekint, nem látja-e, hogy a doktor urak asztalán üresek a vizes poharak, a tanár úrnak nincs újsága, a sarokasztalon nincs gyufa, Kohn úrnak sütemény nélkül kell a kávéját fogyasztani? Mind e bajokon segít, rendeléseket osztogat, panaszokat hallgat, képes újságokat *rögtön* hozni ígér, sűrög, forog s egyre hangoztatja, hogy «mindjárt, azonnal, gleich».

Ha a vendég két napig a kávéházba jár, a főpinczér már a nevét is tudja, a pártállását is sejti, s az újságok elsejének az illető párt közlönyét hozza.

A belvárosban sok a földesúr, a Józsefvárosban

a nagy úr, a Ferenczvárosban a háziúr, a Terézvárosban a szobaúr. Sehol annyi hónapos szoba, mint itt, és sehol sem tisztelik annyira a tanuló ifjúságot, mint a Terézvárosban. Aranyos ifjúság ellentéte az arany ifjúságnak. Mindig jókedvű, nem tudja, hogy mi az életuntság?

Vándormadár, melynek mindig máshol van a fészke. A család szentségéről nem tud semmit, mert mikor először felnyílik a szeme, már nem láthatja. S a hova jár, barátok közé, mulatóhelyekre, ilyen-olyan színű macskákba, mindenhol azt hallja, hogy a család arra való, hogy kigúnyolják.

Koczagyerek korában már úgy beszél a nőkről, mintha átélte volna mindazt, a mivel ezren renommíroznak. Tíz sikerből axiómát farag, s mint tapasztalata eredményét a világ fejéhez vágja. Nem tudja, hogy az erkölcstelenség kiabál s az erények csendességben működnek, hogy egyetlen asszony rosszasága szembeötlik, de ezernek erkölcsössége észre nem vehető.

A szobaúr-morál terjedése szomorú tünemény, hanem szerencsére tovább forog a föld, bármily hangosan hirdeti is Józsva az ellenkezőjét. Évek múltán az új morál közönségének nagy része belátja, hogy nem mind igazság, a mi lármát csap.

A lipótvárosi asszony az urát «férjem»-nek, a józsefvárosi «öregem»-nek nevezi, a terézvárosi a nevéen szólítja: «te Schlesinger, Mayer, Huber».

A Terézvárosban a nők kávéházba járnak, más kerületben csak mennek.

A lipótvárosi nő a cukrászboltba megy, a belvárosi bevásárlás közben hamarosan meguzsonnál, a ferenczvárosi asszony otthon marad, a terézvárosi nő a gyermekeivel megy a kávéházba, s mert takarékos, egy kávéhoz három üres csészét rendel. Törzsvendége a kávéháznak és rendes asztala van.

A kávéház nem ad mulatságot, csak arra van hivatva, hogy az unalmat elűzze. A nőnek sohasem szabadna unatkoznia, mert folyton elfoglalja hivatása. A férfinak hivatala van, melynek feladatait hivatalos órákon belül végezheti, a nőnek hivatása van, melynek teljesítése egész életét elfoglalja.

A ki unatkozik, keresi a szórakozást. Mohó vágygyal, mint az éhező az ételt. Az éhes nem tud distinguálni. De a nő mindig distinguáljon. Az csak megrontja a gyomrát, ez letér a nőiesség útjáról

A nő mindig talál szórakozást, ne keresse ezt a kávéházban. Találhat, ha bent marad abban a körben, mely a család körül húzódik. Nem a konyhát és varróasztalt értem. Ezek csak pontjai a körnek és munkát adnak, de száz azoknak a pontoknak a száma, melyek szórakozást is nyújtanak.

A család egy világ, miért e világon kívül vágyjni? A ki csak egyszer is kilépett belőle, egészen soha-

sem térhet belé vissza. Társaság, irodalom, művészet, tere-fere, még a jourok is mind elférnek e világban, de a kávéháznak nincs benne helye, sőt egyenesen az ellentéte. A kávéház csak akkor érezteti vonzó erejét, ha a családnak nincs vonzó hatalma. A kávéház fölkeresése az otthon sivárságát jelenti. Az otthon templom, melynek a nő a főpapja. Ha a főpap megtagadja a templomot, mit keressen benne a község?

A férfi a kávéházban találkozik az ismerőseivel, a nő látogassa meg ismerőseit, vagy hívja meg őket magához. A kivel sem az egyiket, sem a másikat nem teheti, azokkal egyáltalában ne társalogjon. A férfi mindenkivel érintkezhetik, a nő csak azzal, a kivel érintkezni a hivatása megengedi. Azokkal néha *csak* kávéházban beszélhetünk, ezeket az otthonban bármikor fogadhatjuk. A férfit gyakran állása, rangja, üzlete kényszerítik, hogy neutrális teret keressen, a hol olyanokkal találkozik, a kiket magához nem hívhat. A nő ne keressen semleges helyet, mert mielőtt erre lépne, a magáét kell elhagynia. A nő ne maradjon mindig *otthon*, de maradjon mindig az otthonnak körében.

A nőnek kávéházba járását esetleg meg lehet bocsátani, de ne akarjon a nő olyant tenni, a mit meg kell bocsátani, mert a bocsánat a hibának kísérője, melyet nem tesz jóvá, csakis leplet borít reá. De a ruha alatt mezítelen a test, s a lepel alatt mezítelen a hiba. Inkább a nő adjon bocsá-

natot a férfinak, mint megfordítva, mert a bocsánatadásban rejlik a gyenge nemnek-óriási ereje.

A terézvárosi szenvedélyes kibicz. Ha játékos a zöld felsőt játszik, mikor ő piros alsót akarna kiütni, dühös lesz és becsületsértésre vetemedik. Láttam olyan hordárt, a ki a kávéház ablakán keresztül kibiczeit, és dühösen kopogtatott az üvegtáblán «pszt, zöldet játszon az úr»-t kiabálva, mikor a játékos más kártyához nyalt.

A téli Terézvárosnak nyári folytatása a városliget. Terebélyes fáit nyírja, vágja a kertésztudomány. Ne bántsuk érte; nem ellenségeskedésből bántják a fákat, hanem azért, mert a modern kertésziskola a bokrot jobban szereti a fánál, a gyepes mezőt jobban az erdőnél. A bokrok esportoztatott alkotnak, az erdő csak árnyékot terem. A művésziskolák harczának a művészet veszi hasznát, a kertésziskolák versenye díszes parkká változtatta városligetünket.

A köröndnek csak a neve csúnya, maga gyönyörű alkotás. Régi mezőségnek a pásztortáska volt legszebb virága, most olyan kert lett belőle, hogy királyi kastélynak lehetne foglaló-keretje. Jegenyefaszegett réten nem termett más, csak a fűnek ezer-ezer neme. Itt-ott lóhervirága piroslott ki belőle, vakandoktúrás szürkéit közüle, kikeletkor fürtös gyöngyikét kerestek benne a bádogszelenczés apró botanikusok. Most bársonypázsit fedi, kavicsos utak szegik által, rózsák tartanak versenynyíllást benne.

Száz fajt a virágtarkasága hizlalja ott a szemet, ahol azelőtt ezerféle fű lovaknak, barmoknak tápláló szénát adott.

A körönd közepén nagy vízmedenczéből magasra szökő vízoszlop az oldalról feléje törekvő víz-sugarakkal enyeleg és finom vízport ad át a szellőknek, hogy csintalankodják a körülállókkal.

Utak mentén kényelmes padok állanak, melyeken szereplők a «kis hirdetések» második felvonásait játsszák és előkészítik a harmadik felvonást.

Az igaz szerelem ma már nem a holdvilág fehér fényét keresi, hanem a hirdetés fekete festékét. A kis hirdetések rovata az érzelemgazdagságnak van olyan hü tükre, mint sok vers a szellemszegénységéé. A versben az első személy az *ő*, több személy nincs is; a kis hirdetésben az *én*, mely után rögtön a *mi* következik. Igaz, hogy az *én* felülhelyezése, egoizmus, de az egoizmusról azt mondják, hogy egészséges; már pedig a *mi* higiéniáért rajongó korunkban legelső az egészség. A versíró eped, a kis hirdető vár — választ. Szeretet, hit és reménység mindkettőnek szentháromsága, de míg a költő maga hisz, szeret, remél, a kis hirdetőnek más hisz, más szereti és másé a reménytéljesség. A versben a fantázia bukfenczet vet, a kis hirdetésben ágaszkodik, ott már felfordul, itt még fennen áll. Sehol annyi a találkozó, mint a nagy szökőkút tájékán. Mintha a szökő-cső víz csobogása a szerelmi epedés legszebb kísérő-zenéje volna.

A nagy köröndnek egyik oldalán félkezű honvéd karos székeket őriz. Neki is elmúlt a jó ideje. Hajdanában, mikor a régi városligetnek nem volt még Stefánia-útja, mágnások, képviselők, öreg táblabírák az ő székeibe ültek, hogy a körönd körül robogó kocsikat nézzék, ismerősökkel találkozzanak, egy-két órát tréfaszóval agyonüssenek. Az «öreg úr» is törzsvendége volt, itt adomázott, élczelt és szidta a saját kormányát. Faragatlan ágból fonott székét most a múzeumban mutogatják, a porait márványpalotában őrzik. Ma már az a czipruslevél is elszáradt, a mit az öreg úrnak a másik öreg úr küldött; régi idők elmúltak, most másképen fordult, a körönd körül csak rozoga omnibusz jár, hintó, fiakker a Stefánia-utat méri.

A Stefánia-út a váczi-utcza, dunaparti korzó és Andrássy-út egyesülésének felső foka. Máshol a sétálás multság itt művészet. Valóságos koncert-sétálás, melyben művész, virtuóz, még kontárok is részt vesznek. Testté vált zene, mozgó szépségalbum, kirakat, melylyel idegeneknek büszkén eldicsekedhetünk, eleven adattár, mely bizonyítja, hogy az úristenek jó ízlése volt, mikor hazánkat bokkrétának tűzte a kalapja mellé.

Az útszéki székek közül a ki egyet lefoglalt, nem egyhamar kel fel róla. Keserves székfoglalónak le akarja ülni örömeit. A gyalog úton sétálók bírálása, szapulása olcsó, de nagy élvezet. A nők megjegyzésekkel, a férfiak szempillantásokkal bírálják. —

A nők kenyéririgyek, a férfiak édességre éhesek. Éhesség és irigység szövetsége a medisanceot szüli.

A gyalogsétálóknak egyikét-másikat lépésben hajtó hintó kíséri. Nem egy van közöttük, a ki azelőtt, nem is lépésben, a kocsikat követte. A meghunyászkodásnak göggé való metamorfózisát nem ritkán ez a kocsi és ember közötti helycsere okozza.

Hosszú útnak átalkelőin monoklinak, tarkóknak gyűjteménye pompázik. Mutogatóik csoportjában nagy a változatosság. Délczeg férfialak mellett olyan, a kiben csak a ruha tartja a lelket, férfierő hőse mellett női gyengeségnek czingár áldozata, unokák mellett, a kik legrégebb őseikhez, azokhoz, a kikről Darwin írta meg a góthai almanachot, hasonlítanak, ősök, a kik az unokáikra ütnek.

A monokli csak toilette-darab, néha jól fest, néha egyedüli bizonyítéka annak, hogy hordozójának szeme van. A vállalkozásnak címtáblája, a siker országútjának útlevele. A közmondás szerint szemesé a világ, a renomista azt mondja, hogy szemtelené a mennyország.

Az út közepén hintó hintó után robog. A pusztai kocsislegényről dalt termelt a nótafa, míg a fővárosi bakonulót megszabályrendeletezi a főkapitány.

Amannál a borjúszejű ingnek java mellét elfödi a pitykés piros mellény, csak az ujjainak redőzete lobog az izmos kar körül szabadon. Sudár ostorának pattogása nagy hangon hirdeti a kocsitulajdonos úri voltát s a bajsza úgy ágaskodik, mintha folyton

azt keresné, van-e gazdájánál külömb legény heted-hét országúton? Elül is por, hátul is por, porfelhőben az ekhós szekér úgy megy, akár a villám; az út sarkán nincsen lovas-zsandár, a ki kocsi-számokkal írná tele a piros bugyillárisát.

A nagyvárosi kocsis köcsögkalappal fedi a fejét, színes nyakkendőt köt, bugyogóba bújik és kesztyűs kézzel igazgatja a gyeplőt. Amaz, ha keskeny az út, nekimegy a letarolt mezőnek, ennek még a szűk útnak is csak egyik felét engedte át a kocsisok gondviselése: a főkapitányság. «Balra hajts!» a bakonülők tizenegyedik parancsolatja, s ha meg nem fogadják, az úristennél nagyobb úrral, a sarki rendőrrel gyűlik meg a bajuk.

Széles országúton, nagy magánosságban, könnyű a táltosok kormányzása, a parasztszekér kitér a robogó hintó elől s az ígás kocsi ijedtében az árokba dül, ha nem nyithat egykönnyen utat a könnyű szandlófernek. Bezzeg nehéz művészet a gyeplő kezelése a Stefánia-úton. Száz, a robogó hintók száma, szemben is jön egy, oldalról is betér a másik, s még a gyalogos is a kocsiúton lábatlankodik.

Hanem ha úr a kocsi gazdája, liberális lesz a m. k. rend. Belátja, hogy nem rendezhet csigaversenyt, a ki telivér paripák száguldozását élvezte.

Lóversenyek napján a járdát két oldalról nézők serege foglalja el, a kik élvezetnek mondják, ha konstatálhatják, hogy grófi vadászhintó semmivel

sem ver fel kisebb port, mint az a fiakker melyen két praktikáns ölében egy harmadik a totalisateur szeszélyességén gondolkozik. Nagy a becsülete ilyenkor az olyan embernek, a ki a hintótulajdonosok neveit a szomszédainak sorban el tudja mondani.

A lóverseny napja a Stefánia-út ünnepe. A publikum egy része csak azért megy a versenyre, hogy verseny végeztével a kabátjához gombolt «láthatóan viselendő» jeggyel a Stefánia-úton hivalkodhassék. a másik azért, hogy a szerencsét kipróbálja. Maga a futás iránt csak a lovak érdeklődnek, de ez érdeknélküli érdeklődés, mert tudják, hogy akárhogy futnak is, több zabot nem kapnak. A futás csak az embereknek hasznos.

A Stefánia-útra alig hallik a népliget bumberdója. A nép wurstlinak hívja, nem fogadja el az úri és népliget distinkciót.

Ha a jókedv másutt ünnepet ül, itt ágaskodik és cigánykereket vet. Ligetnek mondják, pedig egy világ. Respublika, melyben nincs nagy úr, itt mindenki a legnagyobb úr.

Furcsa világ, melyben tudatosan ünneplik a humbugot, mert jót tesz az ünneplőivel. Barokaldi-körhinta, Vitéz László, lövölde, varázsszínház, balhaczirкусz, mind megannyi jótékonysági intézet, melyek a «most»-tal felejtetik a múltat és a jövőt.

A nevetés a szív himnusza, mely a jelent ünnepli. A nevetés pillanatában csak a jelen él, a múlt és jövő idegenek.

Sehol sem szól szebb zenével, mint a Vitéz Lászlónál. A tákolt üléseknek nem támlásszék a nevük, ugrál is rajta a tisztelt közönség. A gyermek sereg csillogó szemmel csügg a bábvitézen, a ki mindenkit fejbe kólint, mindenkivel mókázik, füttyörész, dalol, nevet, s csak akkor szomorkodik, mikor eltemetik a házinyulacskát. Búsan szól ilyenkor a kintorna nótája, de a halotti indulónak végét szakítja Vitéz László, mikor óriási botjával szétveri a temetési kíséretet s a kis nyulacskáját megszabadítja.

A publikumnak jó része csak rövid ideje került ki a csur-csurvízből, van még benne lelkesedés, tud még mulatni.

De sokat néztelek, vitézlő László, rettenthetlen dalia. Akkor még Paprika Jancsinak hívtak, legnagyobb bölcse a világnak, a ki folyton azt hirdeted, hogy jobb ha te ütsz, mintha téged ütnek.

Hatalmas csöngetés hirdeti, hogy a Barokaldiczirkusz új előadást kezd. Jó dolga van annak, a ki hosszura nőtt: a kerítésen kívülről nézheti a csoda-dolgokat s bármikor elosonhat, ha tányérozni indul a kókler.

Bent a czirkuszban nem marad gazdátlanul egyetlen hely sem. Szülök a gyermekeikkel, nevelők és nevelőnők a tanítványaikkal, fiatal habitüék, a kik itt bontogatják azokat a szárnyakat, melyeket máshol fognak megperzselni, a szerelemnek egy-két papnője, a kik néhány órai kimenőre elhagyták

kolostorukat, amott dadák, babák és bakák, mindenütt jól mulató emberek.

Az egyik örül a mókáknak, a másik annak az ostobaságnak, a mely nagyobb a magáénál, a harmadik igazán megcsodálja a produkciókat, s a negyedik hangosan beszél a közönség kedves naivitásáról, hadd tudja a környezet, hogy csakis a tréfa kedvéért ereszkedett le közéje a lóczára. S aztán egyszerre megszólal egy igazi kaczaj, és hangosan felujjong a valódi öröm. Valami öt éves fiú szívéből támadt. Odabent a körben pofozkodnak a bohócok s földre döntögetik egymást. A gyerekszívben nem fér el az élvezet, kiront belőle és viszi-viszi magával a többieket is. Kitér a taps és az éljen, a banda pedig bumberdózik a művészek csókot vetnek jobbra is balra is.

Villanyozok, madárjósok, óriás hölgyek, erőpróbások, lövőházak, labdadobók, tengeri bűvárok között ezer-ezer ember tolong, szorong. Vizes gyerekek sívító hangon kínálják azt a mit tanács is bizottság is évek óta száraz memorandumban ígér. Bolond törökök, a kik csak azért nem születtek a szerecseny-utczában, mert az anyjuk Ó-Budáról soha ki nem mozdult, maguk sem értette szóval datolyát, narancsot, déli friss gyümölcsöt kínálnak.

Az amerikai fotográfusok műterme előtt glédába sorakoznak azok, a kik negyven krajczárért megelégsznek vele, ha lefényképezik őket, hasonlóságot nem is követelnek.

A kintorna, zenekarok, hárfa, forgó zongora hangjai közé kedvesen vegyül az az ének, melyet a vándor zeneműkereskedő vezetése és résztvételével a családja dalol. Minden évadban más dalt ütnek agyon, most a bíró úrnak panaszolják, hogy ha megcsókol fáj az a piczi száj, tavaly azt az átkot siratták, mely a szerelemért sújtott, valamikor a körösi lányt interpellálták, hogy vajjon fodros-e még a szoknyája?

Népligetté lett a régi tűzijáték-tér, czifra házakká a rozoga bódék, vendéglőkké a laczikonyhák, a régi trombitás futó czukrász boltban méri a fagyott édességet, perczes legény kirakat mögött árulja a zsemleket, Kohn Jakabból selyemruhás török lett, a ki a próféta szakállára esküszik s a magát billegeti.

Tempora mutantur, az időekkel sok mindennek meg kellett változnia. A városligetnek bizony megváltozott külseje, de megmaradt az eleveisége.

Még téli időben se veszít belőle. Csak a falevelek hullannak ősszel; a ligeti élet megmarad télen is élénknek. A pázsitmezőt befödi a hó; hanem a nyáron békanyálas tó téli virágokat hajt. Minél fagyasztóbb a hideg, annál pirosabbak, minél hidegebb a szél, annál szebbek. A jég hátán végigsíkló nők olyanok, mint a futó csillagok. Futó csillagokat a ki nézi, a lelkét veszíti utánuk, így mondja a mese. De ma már csak a pénzügyminiszter mond meséket s azokat sem hisszük el. Sehol

olyan olcsó a bukás, mint a jég hátán. Piros arczok, csillogó szemek, repülő alakok, édes zene, villamos lámpák fénye dallá egyesülnek, mely az élet szépségeiről regél.

A kinek gondok nyomják a lelkét, bánat a szívét, maradjon bent a városban; a város az élet küzdelméé, a ligetet szépségeinek szánta alkotója. Még az örök álomra is itt keresett nyugóhelyet.

Fenyves ligetben összedült sírdombját elegyengette a szabályozó kertész; csak a piros márványkő jelzi még helyét. A korhadt kövön újból meg-aranyozták a «Fuit»-ot. Az új arany az elmúlást hirdető régi kő táblán nem kegyeletet jelent, csak a kerti bizottság szépítő hajlamát.

A rég elporladt sírbanlakó nem hallja meg azt a zenét, kacaját, nevetést, melyet a szemben levő jégpályáról a rezgő léghullámok áthoznak. Még akkor sem hallaná, ha a földet nem borítaná magasan hó. Bevégezte már az elenyészést.

Recseg a bombardon és erőlködik, igyekszik? hogy a vadászkürt és az angol síp hangjainak sötét háttérrel adjon. Hanem a téli szellő szétbontja a muzsikát s a jégpálya egyik oldalára más hangokat visz, mint a másokra. A dirigáló üti veri a taktust s a kétszínű posztóba bujtatott cseh muzsikások lelkesedéssel fűjják a keringőt, polkát, de a ligeti visszhang pajkoskodik, s úgy összekeveri a hangokat, hogy bécsi keringőre akár csárdást aprózhatna a korcsolyaművész.

Hanem a korcsolyázókat nem zavarja a felszabadult hangok versenye.

Angol halifaxon karcsú szép asszony úgy fut végig a pályán, mintha szárnyak vinnék, ide-oda hajlong a teste, mint a rózsabimbó ingó szála. Sokan nézik, sokan irigylik, nem a szép asszonyt, hanem azt a monoklis úri embert, a kinek karja biztosan vezeti a síkos jégmezőn.

A pálya közepén amateur jégművész mutogatja a tudományát. A lábával olyan dolgokat végez, a mit közönséges ember a kezével sem tudna megtenni. Csigavonal rajzolása még papiroson sem könnyű dolog, hát még a jég hátán! Hanem a csigavonal csak kis Miska; a betűk írása, az ugrások és forgások az igazi művészet, Sokan megkísérlik, de esés is, bukás is az eredményük. Az esésnek pedig kaczaj a kísérője.

Semmi sem édesebb a kinevetésnél és mi sem fájdalmasabb a kinevettetésnél. Pedig mindkettőre héven nyílik alkalom a korcsolyázó-pályán. Öregokos lehet valaki az irodájában, mégis kinevetik, ha a jégen esetlenül mozog. Miért beszél arabsul az, a ki nem tud arabsul? Menjen az «óvodába», ott megtanítják az abc-re.

A jégpályának azt az elkülönített részét, a hol a kezdők sorra és orra buknak, és szánkát tolvá a haladók művészkednek, *óvodának* csúfolja a tudók serege.

Valami iczi-piczi apróság korcsolyához kötve

meg-megkísérli a mozgást. Ha elesik, hamar fel-tápáskodik, hogy újra lebukjék a sima jégpado-latra. Se baj, nagyobb ember is bukott már, mégse történt baja. Kicsiny tanulók közt szégyenkezve csuszkái a felnőtt kezdő. Kevesebb a bátorsága mint a gyerekeknek Azt hiszi, hogy gyermekcsont hamar összeforr, míg a kifejlett erős tagok örökre is megsántulhatnak. Hanem azért nem enged. Minél nagyobb a kockázat, annál nagyobb az élvezet; a tanulás keservét majd megjutalmazza a tudása öröme.

A korláthoz támaszkodva fáradalmát piheni a «már haladó» szép asszony. Vágyakozva néz a nagy pályán a fel-alá futó embertömegre. Mikor mehet ő is közéje? Erős férfikarra támaszkodva, akár most is neki menne a rengeteg pályának, hanem az udvarias ismerősök kíméletből csak az óvoda jegén vezetgetik.

Itt az iskolában az apró Budapest csuszkái, odakint a korláton kívül a *világ*, egész Budapest korcsolyázik, az arisztokrácia, a plutokrácia, a középosztály s a stréberek, a kik egyikbe se tartoznak, de mindegyikbe vágynak.

A mágnások jól értik azt a művészetet, hogyan lehet ezer-ezer ember között «össze nem keverődni.» A *gőg* falat épít körülöttük, mely mögé zavartalanul rejtőzhetnek. Senki sem ostromolja ezt a falat, csak a plutokrácia. ágaskodik előtte, hogy átkandikálhasson rajta; nem lát-e olyas

valamit, a mit utánozhatna? S a jégen erre jó alkalom nyílik. Egy-egy ellesett szó és mozdulat iskolát csinál s az iskolából csakhamar község lesz.

A százezerek elkülönítik magukat a tízezerektől, mert az elkülönzés mágnástempó.

A korcsolyázó mágnásasszony mosolyogva nézi, hogyan kurizál Y. gróf a gazdag X.-nének s hogyan ragyog X.-né arcza a kitüntetésnek miatta. Pompás tréfa; ez az Y. fenegyerek s még sikere is lehet! X.-né diadalittasan néz körül s csak kelletlenül fogadja el annak a fiatal dandynek karját a ki bálban és házban, jounon és estélyen, hangversenyteremben és a váczi-utczán s természetesen a jégen is a stréber arrogált benfentességét mutogatja. A stréberek az arany borjú papjainak ministránsai; kellemetlen, ha papi jogokat vindikálnak maguknak, de a papok és papnők kénytelenek e bizalmaskodást tűrni, mert ők alkotják udvartartásukat.

A két elkülönzött jégcsalád között jól elmulat a polgári korcsolyázó. Az egyik nem bántja, a másikat nem bánja. A tudományát, állását, vagyonát otthon hagyta; csak a jó kedvét hozta ki, hogy áldozzon neki. Mikor felcsatolja a korcsolyáját, új emberré lesz. Repül a sima jégen és élvezzi az élet szépségeit. Feszülő mellében hevesebben dobog a szíve, a vére élénkebben pezseg, a szemei ragyogóbbak lesznek s örömében nagyot-nagyot kiáltana, ha jókor eszébe nem jutna, hogy a korcsolyázás

nem souper-csárdás. Előtte, mögötte, körülötte iringáló alakok, jókedvű csevegés, vidám kaczagás. S a merre néz, mosolygó arczokat lát. A mosoly bájossá varázsol minden arcot, hát még azt, a mely különben is szép!

Én csak a kerítésen kívül nézhetem e csodavilágot, és mégis szépnek látom. A hosszú Sugárutat szívesen járom; a fagyott avart kedvvel taposom, hogy el-elnézegessem a jégpályát, viruló életnek szépséges képét. S hogy soká nézem, úgy érzem, mintha a szemem kápráznék, és igézet rabja lennék.

Kaczaj és tréfa szerte hallatszik. A villamos láng fénye fehérbe fűroszti az egész tájat, akár csak a hold lenne s a női szemek a csillagok. És a holdvilág és csillag mind csak azért ragyognak, hogy holdkórossá tegyenek és vágyat keltsenek bennem olyan világba, a hol a szépség lakik és a fájdalom ismeretlen.

Sohase találok, nem is keresem hát. Itt maradok a földön. Annak is a közepét járom: a Terézvárost. Megváltozhatik az alakja, de megmaradt romlatlannak az alkotó magva: a jó kedély. Ez alkotta, ez gyarapította s ez fogja fentartani.

Ha a Terézváros körül elsülyedne az egész világ, egyes-egymagában is megállhatna. Megmaradna külön kis világnak, talán nagy is fejlődnek még belőle. Van lóvasútja és villamos vasútja, omnibusza és fiakerje, van színművészete Vitéz Lászlótól a

nagy operaházig, van képzőművészete a cím-
festőtől Benczúr Gyuláig, van kereskedelme,
iparja, iparlovagja és ipargrófja, múltja, jelenje,
jövője.

Templomának toronyórája a polgárainak az
időt setétben is mutatja, bár sohase mutatna az
idő nekik setétséget!

«NE HADD MAGAD SCHLESINGER!»

Az ebédlőből lassan-lassan fölszedelődznek a vigadók, hogy a báli teremben folytassák mulatóságukat. A souper és a fegyvertáncz között még marad annyi idő, a mennyi a szellem végvonaglásaira szükséges. Tíz percz múlva végleg elszáll bérlakásából s megkezdődhetik a duhajkodás. A fényes padolatot egy óra múlva ruharongyok fogják fedni, most még kényelmesen sétálhatnak rajta a foglalkozó párok.

A cigányok még odalent az ebédlőben húzzák a hallgatókat. Ott még hangos a világ, a pezsgő sem fogyott el, s a szónokoló bizottsági tag a sok *halljuk* és *eláll-tól* a beszédjének elejére sem jutott.

A sarokasztalnál csak pomázi karczost isznak, de a mennyiség ugyanazt a hatást tudja elérni, mint amott a minőség, itt is hangulattal teljes az élet. Az egyik fiatal ember kidülleszti a mellét s. a cifra szűrét idézi a tanúságba, annak bizonyítására, hogy a babája hányszor volt a kebelére borulva, a másik boszúsan várja: mikor lesz már vége a tanúfelhívásnak, mikor mondhatja el már

ő a gönczölszekérről, hogy hét csillagból van, s hogy ennek következtében neki hét szeretője volt egyszerre?

Hanem a cigányok a szomszédasztalhoz pályáznak, hogy ott se hagyják megzavaratlanul a beszélgetést.

Szép asszony ül az asztalfőn, a cigány melléje áll s a fülébe konfidenskedi azt a nótát, a mit a szép asszony szomszédülője súgva rendelt meg nála. A szép asszony a súgást-búgást meglátta, sejtő szíve megérezte a nagy titkot s kedves mosolygással hálálja meg a lovagiasságot. Hanem a férjében semmi fogékonyság sincs a romanticismus iránt, s mikor a hegedű a legérzékenyebben beszél a cserebogárral s megnyugtatta, hogy nem fogja tőle megtudakolni, mikor lesz nyár, hangos szóval hívja a fizető pinczért, hogy megkérdezze tőle: mi az ára a mai bolondságnak? Hiába, két órai kalabriás többet ér minden cserebogárnál, s egy sikerült rekontrával nem mérkőzhetik a kerek Világnak semminemű táncmulatsága.

Az oszlopasztalnál ülő vendég a pinczért szidja, à miért sok számos hívogatásának daczára sem jön a fizetségért. Már a szomszédasztalnál tányéroz a cigány, s egy perczig sem tart, hogy ő hozzá is köszönt, pedig neki semmi köze sincs se Gsicsónéhoz, se Helyre Katihoz, s az egész muzsikálásból nem vindikál magának egy félhangot sem.

A füstös levegőhöz borgőz vegyül s a kettő

birokra kél az illatszerek szagával. Az orrnak is meglegyen a mulatsága, ha már a fülnek is jutott!

A kinek bajszahelye van, füstöt ereget alóla, hadd sűrítse ő is a levegőt. A tüdőt trainírozni kell ahhoz a nagy munkához, a minek soupercsárdás a neve. A füst a tüdőt, a bor a szívet neveli s a vacsora erőt ad az izmoknak.

Az asztalok egyikénél lányos család nevelődik. Szépséges fiatalság, kedves életöröm leányok alakját vette fel s most hallgatva-hallgatja hogyan kong feléje az üresség? Négy-öt fiatal ember körülbástyázta őket s eregeti feléjük a szellem röppentyűit. Az egyik a szavakkal játszik s azt a különbséget tudakolja, a melyet a bolgár fejedelem s egy sósperecz között fedezett fel, a másik a mucsai farsangról fabulái és Rekuzé Bandi pajtásáról, a harmadik a tánczrendet emlékkönyvvé degradálja, és verset rögtönöz belé, a mire a negyedik azt hangoztatja, hogy «áh kérem, ez nem nekem való kávéház!» A társaság nevetéssel fogadja az idézetet, a lyányok ugyan nem tudják, hogy miért, de a nevetés a levegőben van s bentanyázik a szívük kellő közepében is. A másik lány is verset akar, a szegény rögtönzőnek az ő tánczrendébe is bele kell hazafiveraiskodnia az eszét. Nehezen megy, soká tart, odafent a bálteremben már hangolnak a cigányok sa lyányok türelmetlenkedve nézik a teremtési fájdalomban szenvedő poétát. Megvolna már az egész költe-

ménye, csak egyetlen ríme hiányzik: *éjczaka*. . . *éjczaka* ... és nem tud reá más kadenciát, mint *baka*, de mit csináljon ő a bakával, mikor nem függ össze az éjczakával?

A bálteremben izgatottan jár-kél a fiatalság. A cigány sokáig köszörüli a hegedűjét, a klarinétos néhány bukfenczet hányat a hangokkal, a bőgős öreg zümmögéssel szól belé a zűr-zavarba. Addig el nem kezdhetik a munkájukat, míg a cigánybíró rájuk nem küldi a parancsolatot, hogy most, most!

A cigánybíró a folyosón kapacitálják rendezőtársai, hogy erély és tapintat, elégedjék meg három újrázással s egy világért se kezdessen bele a negyedikbe, de a cigány bíró tudja, hogy az elementumok ellen hiábavaló az ő küzdelme, s hogy az ő tiltószava a semmidéi is kevesebb lesz, mikor száz bőszi indiánus a csatakiáltását kezdi.

Végre felmegy az emelvényre, négy-öt pajtása követi, hogy onnan biztassák a tánczosokat, a párok összetömörülnek, s megkezdődik a soupercsárdás. A saját külön csárdás.

A modernizált cigány már a hegedüléshez se ért sokat, a komponálás sehogy sem kenyeré. Valami régi megrövidített ütemű keringőt játszik s a magyarba ojtott német zenére ráfogja, hogy csárdás.

Sebaj, a zene mellékes, mikor a bór viszi tánczra a népet. A természet birokra kél a konvenczióval és az ősvadság bajt áll a nevelésnek. A bor dema-

góg és lázadásra ingerli a vért zsarnokai ellen. Éljen a szabadság, mert a szabadság az öröm, a szabadság a gyönyörűség! Le a béklyókkal, törjük össze a lánczokat, hirdessük az őstermészet győzelmét a fejlődött természet fölött. Álljunk természettudományi alapra és rúgjuk ki a ház oldalát! Ej haj, ihaj no! A kiben vér pezseg, odaáll a harcosok közé és rezeg a természet szent nevében!

Tizenhét évi vakság után a napfénybe nézetik a gyenge szeműt. Az otthonnak mesterkélttségéből az élet vadságába nincs jobb átmenet egyetlen souper-csárdásnál. Kipirult arczczal, lihegő kebellel, dobogó szívvel ünnepli felavatását a fiatal leány, a tánczosa oda szorítja magához, megropogtatja a derekát, rámereszti a szemét sa fülébe kiáltja egész életbölcseességét: sohse halunk meg!

Sohse halunk meg! Eddig a Marlitték aegise alatt nevelkedett, a magasabb erkölcsiség olajával kengették és idealizmusban fürösztötték, most pedig egyszerre muzsikaszó mellett édes ringás közepette kurjongató beszéddel mondják neki, hogy sohse halunk meg! S a ki mondja, fényes szemekkel néz rája s a ragyogó tekintete azt súgja, hogy a te iskoládban valami hiányzik, a mit megmagyaráznék neked, a te szíved valamit nem érez, a mire megtanítanálak, a te világodból száműztek valamit, a mit hej, de neked ajándékoznék!

A fal mellett az anya ül és őrzi a leányát. Holnap tovább folytatja a nevelési rendszerét, az «idealizmust» tovább fejleszti, a «nöiességet» műveli, de ma ő is örömmel nézi szisztémájának azt a folytonossági hiányát, melyet souper-csárdásnak nevez a világ s a mely a leánya számára édes Örömmek forrása.

A párok odaszorúlnak a cigány emelvényéhez.

A ki legközelebb áll hozzá, azé a zene, a többinek csak jut. A cigány nekik húzza a nótáját, őket biztatja az emelvényhez támaszkodó ifjúság, hogy: így, apróra ni!

Arra való a könyök, hogy helyet szorítson, arra való a virtus, hogy győzzön!

A tánczos átnyalábolja tánczosnéját, odaszorítja talpát a padlóhoz, csak a sarkát rúgja fel-alá, hogy megrezdüljön a térde s egész teste és a lelke, meg a szíve. Rezegve mulat a magyar! A homlokáról záporosó hullik, a gallérja szétolvad, az ingmelle csurgó víz, hanem a szeme odatapad ahhoz a kis fehér fodorhoz, a mely a tánczosnéja ruhavágásából kikandikál és erőt merít belőle a táncz folytatásához.

Még csak a lassúja járja, de a nóta a végéhez siet hogy nyomába a frisse következzen. A lassúnál a jókedv még «szabadban idomítva» produkálja magát, a frissnél félre rúgja az idomítást kiszökik a legelőre, a hátára fekszik és kapálózik mind a négy lábával.

A cigány nagyot húz a vonójával s rá kezd a friss csárdásra. Egyszerre — mintha betanították volna őket, száz torok örömrivalgásra gyújt, y kendők kirepülnek a zsebekből, hogy mindmennyi lobogó zászlókká legyenek. A ki járja, kiabál a ki nézi, kiabál s a cigánybíró is megfélekedzik méltóságáról és rákezdi, hogy ihihihihahjjaj!

Azzal a hegedű vonással megkezdődik a bűvölet felső foka. Aj, haj, tyuhaj no, mire való a torok,, ha nem a kiabálásra? «Így, így Muki, az istenedet!» Csak a test van frakkban, a kedély pőrén jár, mintha a kányaríkató csárdában mulatna.

Mint valami rajongó fakírsereg istenkísértése, olyan az elite-bál souper-csárdása. A megbűvöltek dühösen kaparják a padlót s közben olyanokat jajgatnak, akárcsak megőrültek volna az egész világnevében.

A tánczosok a leányokat a hónuk alatt ölelik s úgy szorítják őket, mintha a lelküket a kezük fejében hordanák. Majd meg a figurákhoz kezdenek, az egyik a jobb karjából bal karjába dobja, a tánczosnőjét, hogy azután a balkarból a jobbik karjába szállítsa a simuló leánytestet, a másik a lány hátán összefogja a két kezét és uczczú neki, a föld is forog, a csillagok is forognak, forogjunk mi is a lelkünkkel-testünkkel.

Két-három fiatal ember körülállja őket s a fülükbe kurjantják, hogy: úgy, úgy, meg kell ropogtatni. Az egyik tánczos odaszól az indítványo-

zóhoz: Mi közöd hozzá ficzkó; a mire természetesen egy zoológiai fajmeghatározás s egy arczsattanás következik, de a mulatság tovább folyik szakadatlanul-zavartalanul.

A pofon csattanása is muzsika, megrészegeti a lelket. Holnapután pisztolydurranás a folytatása és holnap-holnapután champagneis üveg durrogása. Két lyuk a levegőben nem árt meg az atmoszférának. s ha az egyik a levegő helyett a fiatal ember mellében támad, hát az se baj: az igazi lovag a halálba is elmegy az ideáljaiért.

Még a Wagner Rikárd végetlen melódiáinak is végük kerül, a cigányok is megkísérlik, hogy nem lehetne-e a maguk melódiáinak is a végire jutni?

Hanem erre a kísérletre kitör a forradalom. A kinek torka van, a kiabálás felső fokát végezi vele. Hiszen, csak most jön a mulatság java, a második újrázás és a harmadik s a temérdek sok folytatása. Hogy volt? hogy volt?!!

A cigány megadja a feleletet. Úgy lesz, a hogy volt. Előbb a lassú, azután a frisse, előbb a szelíd, azután a vadja járja. Hanem a szív most már benne van a szabadságban s a lassú kedveért nem-vesz magára béklyót. Legyen a lassú is a szabadság tánca, legyen a szelídje is élvezettel teljes!

A tánczosok ott kezdik, a hol az előbb abba-hagyták. A folytatás fokozás, azoknak, a kik értenek hozzá. Pedig számosával lelik párjukat azok,

a kik hozzáértők. A «sose halunk meg»-et már annyiszor kijelentették, hogy talán az úristen is elhiszi, most valami újra szomjúhozik a lélek!

Meg is kapja, meg is részegekedhetik tőle, ha még egy makulányi józansága maradt. «Ne hagyj magad Schlesinger!» az új jelszó s a tánczosok — mindegyike egy-egy Schlesinger — nem is hagyják magukat.

Ki tudja, hogy honnan származott a Schlesinger biztatása? Senki, hanem ha százan kiabálják, a százegyedik sem hagyhatja s toroka szakadtából kiáltja a cigánynak, a tánczosnéjának, a szomszédjának s az egész világnak, hogy «ne hagyj magad Schlesinger!»

Mennyivel szebb és uriasabb ez a mondás annál a sok táncz-szónál, a miket a répaközi béres bálban hallottam, mikor a friss csárdás közben Velebni Mátyás elrikkantotta, hogy: hej piros papiros, úgy szép a lány, ha piros! a mire Czirják Pista ostoros nagyot kurjantott s a mindenes-szolgálot megforgatva, a kalapját hajsza csapva, világgá kiáltotta azt a véleményét, hogy; «ha kicsiny is a legény, mégis lehet vőlegény!»

A második újrázástól kivilágos-virradatig Schlesinger jegye alatt folyik a mulatság. A mig Schlesinger nem hagyja magát, addig hangos a világ, duhaj a hangulat, ropogós a jókedv, szakadatlan a vigalom.

A cigány sohasem fárad ki, a tánczosok is, a

míg csak álltányi erejük van, járják, rúgják, rezgik az életörömöt.

Addig élünk, a míg élünk s addig hangos az öröm, míg az öregség ránk nem köszönt.

Addig pedig, «ne hagyd magad Schlesinger!»

A tánczosné csak tánczol, de nem gondolkozik. Másnap is csak emlékezik a lámpa-csillogásra, a szempillantásokra, a suttogó beszédre, a zenére s a szilaj kurjongatásra. Kérődzik a szíve, hogy megemészsze a sok benyomást.

A vérének néhány órai szabadságot adtak, de a nevelési rendszerébe ez a szabadság nem illett bele. Megzavarta a gondolkozását. Tudományának inczi-finczi csekélysege nem tudja a sejtésének óriási nagyságát ellensúlyozni.

És megkezdődik újra a felsőbb leány-idealizmus drillje, a szívnek szivacsosá való átalakítása, az anya irtózattal gondol arra, hogy a leánya esetleg Zolának egyik könyvét olvashatná, pedig négy órai mulatozás ott a hol Schlesinger nem hagyja magát, többet árt a leányának, mint a mennyit a Zoláék titkos olvasása használhat neki.

A BELVÁROS.

A nagy tudalmú német filozófusnak nem volt erős dolga, mikor ott definiálta a szépet, a hol a legszebb asszony is olyan volt, hogy érdek nélkül tetszhetett; a Duna-Tisza hazájában attól való félelmében, hogy a nagy munkában a fejét elveszti, bezzeg ajtót húzott volna a definiálásra. Nálunk ugyan fej nélkül is nagyra vitte volna dolgát, de csak a baglyoknak számát öregbítette volna Athénében.

A női szépség nem tűr definíciót, csakis összehasonlítást. A nő nem tetszeni akar, jobban tetszem az ő szíve vágya. A büszkeség megelégszik az elsővel, a hiúságot csak a győzelem elégíti ki. A női szépség pedig ritkán büszke, de mindig hiú.

A hol világraszóló az asszonyi szépség, ott az asszonyemberek özönével szenvedeznek mert a női szépség erejét veszi a férfiléleknek és napokat csirip-csup satelitákká silányít. Hajdanta hőstettekre bátorított, most más útra szegett: unalmas bókokra, lapos élczelésre, gyim-gyom udvariasságra inspirál.

Dulcineának képzelt szépsége a manchai lovgot szélmalmokkal keverte harcza, most a Don

Quixoteok maguk lettek szélmalmokká, hogy a nők szolgálatában kerepeljenek.

A nők tisztelete valamikor lovagok iskolája volt, ma a Guy, Gaston, Gontranoknak akadémája, azelőtt a lelkesedésnek volt ébresztője, most sivatag banalitásnak melegágya; nap volt, melynek melegében hatalmassá dalmahodott a férfiakarát, most a fényében a konvenienzia bacillusai uralkodtak el.

A női arcz mosolygásáért ideálokat áldoznak, idealistákat gúnyolnak, laposítják a gondolkozást, de mélyítik a kabátok kivágását. Shakespere szerint a nőt brutalizálni kellett, a mieink a mulattatásra áhítoznak. Valamikor a nőknek az erő imponált, ma a simaság édesedik hozzájuk, régen erényeikről énekeltek, ma az élceiket bámulják, azelőtt a szíveknek voltak királynői, ma a saloüöknek, korzóknak csillagai.

Budapesten sehol sincs annyi salon és sehol annyi a korzó, mint a *Belvárosban*. A Váczi-utcza a kettőnek egyesülése, Magyarország csevegősarka, a csillagimádóknak bálványosvára, a hol nem a tizparancsoiátot fogadják, hanem tartva tartják az négyparancsolatot: Keresd az asszonyt!

Akár a magadét, akár a másét, itt megtalálod.

A belváros, ha templomainak számát nézzük Róma, ha a kereskedelmét tekintjük: London, az; elevenségét: Paris, tudományos intézeteit: Athen, városházait: Abdera...

Tíz templom, tizenhárom ormos torony, negyven harang, de sehhol sem imádkoznak olyan keveset, mint a belvárosban. Minden út Rómába visz, a templomokba csak a váczi-utca. Hazajövő útnak ugyancsak ezt járják. Az ájtatosból lazzaroni lesz, a ki a napon sütkérezik, vagy a kinek fényében mások sütkéreznek. A dolce far niente élvezet, de a gyalogútrontás gyönyör.

Az Andrassy-úton sétáló tudja, hogy hova megy? A városligetbe. A váczi-utczát járó czéltalanul cselleng fel-alá, a míg csak jártányi ereje van. Valóságos ide-oda járó inga, mely az időt nem mutatja, hanem lopja.

A váczi-utca salon; míg máshol csevegnek, itt fecsegnek. Báli emlékekről és bálonkívüli reményekről. Emlékezés keringőkre és felhívás kerin-gőre, a konvenczióknak fegyvergyakorlata, de a kedélynek is lovagi tornája, vékony ebédnek vastag abrosza, kóczéletnek selyemtakarója, a «jobb társaságnak» mindenszerette találkozója.

Mindenki a jobb társaságba vágyik, maholnap alig lesz már jó társaság. Arisztokratikusak a hajlamaink, a demokrata összeütközik bennünk a matematikussal; az első az egyenlőséget imádja, a másik a sorrendnek tisztelője. A demokrácia csak ideál, életvalóságban a distinkciónak vagyunk emberei. De hát még a vallás is arisztokratikus. Hiszen azzal vigasztalja a nyomorúságosokat, hogy «a kik idelent utolsók vagytok, elsők lesztek a

másvilágon.» Kilátást ad a meny országi főrendűségre, ígéretet a túlvilágban való uraskodásra.

A váczi-utcza virágos mező, pillangók szállókelő helye, de darázs is dong és szúr is benne, embertömegnek siringője: gyűrűző hullámai el is kapják, el is kaptják azt, a ki közéjük került, régiségeknek, hamisítványoknak, csodabogaraknak, de ritkos-ritka szépségeknek is múzeuma, világot szólóknak világra szóló tüneményestára, egy csodás univerzum, melyben az egész világon kívül még a félvilág is elfér.

De bárminek nevezzük, ez á rövid utcza Budapestnek közepe, az a néhány száz járó-kelője, a kik fel-alá imbolyognak benne: « egész Budapest». Középponti parlament, melyben minden kerületnek, minden körnek, minden kornak és minden kórnak meg van a maga képviselője.

A gimnazista a kirakatokban függő fotográfiákat nézi, a jogász megáll az átalútnak sarkán, hogy a nőket fixírozza, a lipótvárosi nő a más toilletjét bírálgatja, a terézvárosi a magáét mutoztatja, a vőlegény a boldogságát demonstrálja, a menyecske az ösmerőseire mosolyog, az öreg urak a szivarosbolt oszlopainak támaszkodnak, a régiekről emlékeznek s a jelenben révedeznek, a stréber jobbra köszön, balra mosolyog, kezet nyújt, mindenfelé ügyet vet, a nyárspolgár a feleségét karján vezeti, úgy gardírozza a lányait, a firtli sárga cipőket hord, a dandy zöldeket beszél, a parthie

nézeti magát és az értékének terhét hordja, a nagymama a sok embertől szédül, az unoka a sok szempillantástól, a hivatalnok keres valakit, a ki sörözni jönne, a praktikáns a lóversenyekről kiabál, a favoritre fogad s az orpheuménekesnőkről beszél, a fiatal ügyvéd udvarol, az öregrendű kalabriástársakat keres délutánra, az orvos siet, mert itt is, ott is várják, a börzelátogató politizál, a kereskedő a feleségét keresi, a kivel itt van a találkozója, az önkénytes feszít, a filozopter a könyves kirakatokat nézi, a vidéki az órásboltot bámulja, a komptoirista Böméből és Kiss Józsefből idéz a téli ismerőseinek, a hadnagy «tschau»-t kiált a kollegáinak, a generális szérvuszolja a tisztelgőket, a körüluzsonnázó szellemeskedik és hírlapíró barátjának karjába kapaszkodik, mind megannyi fel-alá sétál, szerecsent fehérre, fehérret fekértére mos, kritizál, peroral, medizál, kurizál, kiabál, szűr-szapul, füstre harangoz, mosolyog, jievet, kaczág.

A váczi-utczában hétköznapivá lett a szépségverseny. Hanem ez a konkurenczia győző nélkül szűkölködik.

Szép szemekben eleven világ él, délszínre kerül bennük mindaz, a mi a szívben háborog. Nem igen bújták a holdat, a csillagos égboltnak ezt a bárgyún pislogó pontját, elég a nézni-látni valójuk a földnek kerekségén: Bátran vetik a pillantást szerte-széjjel és nem pironkodnak, ha olyannak is jut

belőle, akta felsőbb leányirodalomban tiltva tiltott nadrágot nemcsak kimondani, de viselni is meri.

Büszke vagyok, nem a nadrágomra, mert ezt csak valami kiöntendő mártás tévesztett pályájának tekintem, hanem egy-két elkapott vézszel viselős szempillantásra. Csillagokból hulló gyémánteső megkarcolja a törékeny üvegszíveket, A szemek busa pillantása a bűgondot proscribálj a s a memento viveret prédikálja, az örökkévaló ifjúság feledtetni akarja a magunk ifjúságának tűnő-múló voltát.

A váczi-utczában csupán fiatal nő sétál. Hiszen a nőknek egyáltalán nincsen koruk, ha pedig van, — eltagadják. A míg a fejét be nem kötik, fiatal leány, míg a leánya férjhez nem megy, fiatal asszony, az unokája keresztelőjén pedig fiatal nagymama. Csak a táncziskola serdülő növendéke tiltakozik a fiatalság ellen: öregebb szeretne lenni, de nem öreg.

A nőnek az a legszebb kora, a mikor jazért öltözködik, mert szép, és nem azért szép, mert öltözködik. Az első esetben nem rejti véka alá a mécsese világát, a másodikban kölcsöngyertyával áraszt fényt. Az első az igazságnak bemutatása, a másik az affektálása. A ki az utóbbira szorul, annál nincs meg az igazság.

A nő az ízlésnek művésze, hanem a férfinak nem kell az ízléstelenség mesterének lennie. Ritkán láthatni annyi rossz ízlést együtt, mint a

mennyit a váczi-utczának férfiközönsége hoz dél-ízinre.

A csúnyaságnak fokozatai vannak. Van rútság, mely hódít, mert a tetszésnek souverain megve-tését jelenti. — Socrates feje érdekes és Mira-beau himlőhelyes arcza párisi nőket gyönyörköd-tetett. A mi férfiaiunk se nem ragyásak, se nem csúnyák, jó részük szép is, mégse gyönyörködhetik bennük nagyon a jó ízlés.

A férfinak nem kell ficsúrrá lennie, hogy csata-kosnak ne tartsák, de a lábait úgy nevelheti, hogy ne mind a kettő lássék baloldalinak, a keze-ket sem nehéz akkép idomítani, hogy a helyük miatt ne legyenek örökös zavarban. A hajnak nem kell már messziről hirdetnie, hogy fodorító-műhelynek törzsvendége, hanem azt se árulja el, hogy a gazdájának hamupipőkéje.

Az utcza nem gyakorlótér, a hol a járókelők a díszlépést gyakorolják, de nem is hálószo-ba, melyben ruha is, ember is, pongyolán lehetnek. Ne sértsük meg másnak szép iránt való érzé-sét és ne tagadjuk meg a magunkét. Az utczán nem tánczolnak balletet, de nem is hirdetik a járásnak módjával a foglalkozást.

A ficsúrnak végtagjai úgy lögéreznek, mintha örökösen ötölne-hatolna, hogy vájjon a kezén vagy a lábain járjon-e, a plutokrata oly önérze-tesen lépdel, mintha az egész világ vállait végig-veregette volna, a hivatalnok görbül-hajlong, mintha

lenyelte volna a hivatali czopfot és a fiatal mág-nás úgy jár-kél, mintha agyon akarná ignorálni a kerek világot.

A férfi ne akarjon tetszeni, de ne akarjon nem tetszeni. Az első hiúvá, a második cynikussá neveli. A hiúság nevetséges, de a cynizmus utálatos. A ficsúrt csak az éleztlapokban élvezzük, Diogénest csak a történelemben. A férfinak nem kell szépnek lennie, de legyen kellemes. Még szép férfiak is kellemetlenek, ha az ízlést szegten-szegik. A rossz félelmet gerjeszt, a csúnya ijeszt, a kellemetlent kerülük. Hanem a férfit ne kerüljék, a nő ne legyen — keresett, mert mindakettő híressé lesz. De ez a híresség egyívású a hírhedtséggel.

A Terézvárosban özönével van a kávéház, az Erzsébetvárosban sok az imaház, a Józsefvárosban a kórház, a belvárosban számosával leli párját a zálogház. Itt díszeskedik a középponti intézet és a fiókszálósok légiója, a királyi és a magános kisegítők és itt lakik ezeknek az intézeteknek igazi méltatója, a mindig jókedvű diákvilág.

A szegény embert, ha valamit elzalogosít, a szükség kényszeríti reá, a diákot a szükségtelenség. Annak kenyérre van szüksége, ennek nincs szüksége az órájára, mert a pedelus amúgy is csenget, a toronyóra is mutat, a felöltőjére, mert tél van, a frakkjára, mert nyár van, a télikabátjára, mert tavaszodik, a gyűrűjére, mert a kesztyű

elszakad tőle, a látócsövére, mert az illúziókat rontja: elküldi tehát őket a zálogházba, ott gondjukat viselik.

A szegény ember elzálogosít, a diák becsap; az maga viszi a zálogját, ez hordárral küldi.

A belvárosi hordár más, mint a többi kerületből való. Másutt csomókat visz, itt lóversenyek programjait árulja, leveleket hord és zálogokat visz, de akár a kezén, akár a vállán, mindig a szívéen hordja a megbízója érdekeit.

A belvárosi hordár ügynök is, detektív is, garzonoknak házi barátja, a nagy városnak pótolhatatlan mindenese. Ezer titoknak tudója, de egyet sem árul el, új Pitavalt írhatna, de csak képes újságot olvas. Lelkesedéssel olvassa a «Rókus kórház titkait», de nem bántja annak az újságnak hidege: mi is a folyása azoknak a regényeknek, a melyekben ő is szerepel?

Az utcák átalkelőin négyesével-ötösével vagy állanak vagy gyalogszéken ülnek. Mindmegannyi konkurrens, mégis csupa jó barát. A kenyéririgységet nem ismerik, csakis a betegsegítő egyesületük választmányi tagságáért kelnek élethalálharczra.

A magyar lapokat olvasó hordár függetlenségi párti, a német lapokat bújó a kormánynak híve,, de mind a kettőnek a főkapitány a legfőbb-szentsége.

Tiszteleg minden rendőrtisztnek és udvarol minden sarki biztosnak. A tekintélyeket tiszteli még,

a nevezetes embereknek köszön, a generálisoknak szalutál.

Nem ismeri a point d honneur tilalmait és megtesz mindent, mit az honneur megenged. Néha többet is, de mindig csak a megbízója nevében.

A deákság leginkább a zöldfa-utczában és vidékén ütött tanyát. Valóságos quartier latin, csakhogy elrontott kiadásban. Nem olyan, mint a párisi. Mások az erkölcsei, más az erkölcstelen-sége. Ott a fiatalság él a maga örömeinek, itt visszaél velük; az az idealizmus tárháza, ez itt sivárság előkészítő iskolája; ott grizettek, a kokotteok, ott a szerelmet elkölcsonzik, itt bérbe adják.

Budapest a kávéházak városa; a ki a főváros képét festeni akarja, fesse le a kávéházait.

A Lipótvárosban a fakereskedőknek, a nagykereskedőknek, az ügyvédeknek, a tisztéknek, a Terézvárosban az ügynököknek, az orfeumok művészeinek, az ékszerészeknek, a házasságközvetítőknek, a nyárspolgároknak külön-külön kávéházaik vannak, a belváros sem szűkölködik kávéházak nélkül, csakhogy itt a kávéstermek historiaiak és irodalmiak.

A Pilwax és az ősi Wittwindisch bátran kérhetnek néhány sornyi helyet a magyar Clió feljegyzéseiben. Az elsőben megcsinálták a márczius tizenötödikét, a másodikban ünneplik, ott előítéleteket döngettek, itt frázisokat csépelnek. Ott a

közvélemény asztala állott, itt az asztal közvéleménye ágaskodik, ott a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget hirdették, itt szavalnak róluk.

Az egyik az új Magyarország bölcsője, a másik a gyermekkertje.

Sem emléktábla, sem történeti könyv nem örökíti meg a Pilwax dicsőségét.

Rozoga kávéasztal mellett ábrándos ifjúk álmodtak szőttek, hogy azután véres csatamezőn életté varázsolják az álmok világát. A szóáradat valósággá lett a vértengerben, hanem a vértenger elnyelte megint a valóságot.

Ki tudja hol, mikor hasogatták széjjel a közvélemény asztalát? A kik mellette ültek, meg is vénültek már, el is porladtak már. Csak még az a mesemondó fényalak, magyarságunk büszkesége, elmúlt dicsőség megcsodált emléke, élő dicsőségnek mindenszerette hordozója jár-kél közöttünk, a többről azt se tudjuk, hol keverődnek halópóraik az anyaföld humusával?

Most nyárspolgárok szürcsölik pikolójukat a Schőjává lett Pilwaxban.

Nem ágyúgolyók járása a beszélgető tárgyak, tekegolyók félrefutásáról szólnak.

A Kammon irodalmi kávéház. Itt az uzsonnához nem süteményt esznek, hanem poétákat falnak Százszor kivégzik a szalontai igriczet; de a halhatatlansága bajt áll az agyonütésnek.

Időnkint megválasztanak valakit nagy ember-

nek, hanem ennek sem szabad tekintélylyel bírnia. Mert hát végére jutott a nagy költők kora. Írók közül tizenkettő csakis egy tuczat, azelőtt egyetlen egy is ezre ért. A fantázia megszűnt monopóliumnak tárgya lenni, most mindenki egyformán mestere a képzeletnek és képzelődésnek. A fantázia országában a valutát már rendezték, csakhogy az aranyalapnak támadt vége, és a papíré lett a vásár. A pénzegység kisebb lett, a nagy bankó megszűnt, már csak aprópénzzel fizetünk. Nagynéha a sokadalomból egyik is, másik is kicsellen, a kinek öreg pénz dagasztja a mellét, hanem a sokaság váltig azt hirdeti, hogy sok kicsi felér a temérdekkel. A kritikáé az a váltózület, a melyben a nagy bankókat váltják, a lelkesedés csődbe jutott, mert nagyon is pazarló volt.

A hírlapíróknak «Fiume» a gyülekező helyük. Munka után édes a nyugalom, de munka előtt sem árt meg. Cognacból néhány pohárral, tréfából jó csomóval az idegzetet csendesítik.

Minden itt elmondott élczért hálás a közönség, azt többé le nem nyomtatják. Sokkal könnyebb jó viczczet mondani, mint rosszat elhallgatni. Itt pongyolában mulat a szellem, jól esik neki levetetni a munka ruháját.

Még a rossz viczczek között is tenger nagy a különbség. Az egyik émelygős, a másik a rossz-sága daczára is mulattató. Az elsön megláthatok a születés fájdalmai, a másik kiugrott az apja

fejéből, de a nagy ugrásban kificzamította a lábát.

Hanem nem mindenkinek a feje olyan, hogy valami kiugorhassék belőle. A fejbetegségeknek ez a fajtája, nem mindenkit bánt, s ezért nem is sikerül minden — rossz viczcz. Mert a rossz élez is humoros lehet,, de a hang, a környezet, a körülmények, a hangulat teszik azzá, a jó viczcz magában is megáll. Az egyiknek az alkalom a nevetést megszerző ügynöke, a másikon mindig nevetnek. Az elsőt kimondják és elfelejtik, a másiknak szárnya is kelhet.

A «Fiume» a jó és rossz élezek tornahelye. Kergetik egymást és mind elszalad a feledésbe. A kik hallják őket, nevetnek rajtuk és újakat csinálnak.

Nyolcz vendégnek húsz szék , kell. Van a ki nárom-négy széken ül egyszerre, a realistának elég egy is, az idealistának legalább is kettő kell,, hogy közöttük a földre ülhessen.

A *Koronának*, *Ferenczinek* világra szóló a nevezetességük. Itt a félvilág, ott a firtlik világa, ott kalap feltéve, itt a lábakat feltéve ülnek a vendégek, ott szittyá erények, itt sybarisi erkölcsök.

Elmúltak a régi idők, mind a kettőnek tűnőfélben a dicsőségük. Már praktikáns is betéved a Koronába, hogy fényes üveg kirakatban bámul-tassa magát és bámulja a járó-kelő népet. Amott meg éjszaka évadjának megszűnt a duhajkodó

kedve, a gázlángok sárgafénynyel pislognak, a pinczések szundikálnak és a hivatásos vendégek ásítozva lesik a hajnal virradtát.

A Terézváros az omnibuszok járótja, a belváros a fiakkerek városa. Az utczasarkokon hosszú sorban álló kocsiknak helyét a gondos városi tanács aszfalttal burkoltatta. Hogy a sima utca burkolatról hamar lefolyják a víz, ha az állomási szolga tisztára mossa a hintót. Néha maga a fiakkeres is nekigyürkőzik, hogy a kocsiját szivacsal, szarvasbőrrel fényesre törülgesse, s a táltosai felborzolt szőrét, simára kefélje.

Szép kocsinak a kocsisa is ünneplőben jár. A köcsögkalap lapos karimája alól merész ívben szegnek előre a simára kefélte hatos hajfürtök, iromba kabátjának kivágását kaczerán fedi a piros nyakravaló csokra, s a lábához formásan simul a lakkos czipelő. Jókedvűen ül a bakján; tudja, hogy bármikép is fordul a világ sora, ő reá szorul uraság is, úrhatnáság is.

Szomorúságnak, vigalomnak az ő kocsija az alkalmatossága, az egylovas bérkocsi csak dologjáró embernek hordozója.

Keresztelőre kétfogatú hintón viszik a babát, lakodalmas népnek fiakker a kocsija, a temetőbe is ilyen viszi a gyászos atyafiságot. Könnyű fiakkeren nehéz búbánat, keserű könnyek, fájó léleknek szomorú sóhajtásai, majd meg édes suttozás, örvendező szívnek sebes dobogása, talán egy-egy

elcsattanó csók is: kicsiny helyen tenger fájdalom és boldogságának édes világa, özvegyasszony búgondja, árvaleány bánata, mátkapárnak gyönyörúsége.

Nem igen érzi őket a fiakkeres, hanem azért mégis komoly az arcza, mikor Szent-Mihály lovát kíséri, mosolygással ragyogó, ha násznépet visz a hintóján. Ilyenkor a bársonykabátjának mellére virágot tűz, a lova fületáját is felbokrétázza, úgy viszi a menyasszonyt az esküvőre.

A belvárosnak nincs egyetlen sétakertje sem, csak a Petőfi szobra mögött csúfolnak gyermekparknak néhány csenevész fát. Magas házak között a virág is megfakul, a fűszál is törpül, a bokor is sorvad, nem csoda, hogy a gyermekek is gyengék, sápadtak. Már a játéukra is ajtót húz a konvenczió, a hanczúrozásukra béklyót ver a francia bonne, dévaj sikongatásukat megtiltja a kerti őr.

A váczi-utczában az asszonyok kelnek versenyre, kinek úribb a ruhája, a gyermekparkban gyermekek ruhaversenye folyik. — Rubens angyalkái mezítlenül is szépek, a gyermekpark vendégei ruhában sem csúnyák. Pedig a mama is a szabóné is abban versenyeznek, hogyan legyen a bébéből csodaállat?

Az aprógyermeknek mindenét felcziczomázzák, kivéve a szemeit. Úgy maradnak, a milyeneknek a természet megalkotta őket. Szemvilágot meg nem

hamisíthat, fel nem cziczomázhat senki. Abban a nagy tenger hazugságban, melyet embernek neveznek, a szem a valóságnak parányi szigete. Szívben, lélkben gyökeret verhet a hazugság, mosolygó ajkon eljátszhatik az ámitás, de a szembe bele nem férközik.

A gyermek szeme olyan, mint a «Senki szigete» mikor még nem dúlták fel boldogságát vágyak és szenvedélyek.

A kicsiny kert végén Petőfinek szobra vásárt őriz, kofákra vet ügyet, dinnyéshalmokra vigyáz, hogy lábuk ne keljen. Egyik kezét magasra emeli, mintha le akarná ránczigálni a felhőket, hadd tartsák távol tőle a parti lépcsőkre épített vásárfelügyelő-palota földszintjének szertejáró illatát.

Hátulról olyan, mintha réztányérokot csapna össze, előlről pedig, mintha áldást akarna mondani a Petőfi-társaságra. De szerencsére, érczember soha meg nem mozdul, s a Petőfiaknak nem kell az áldásától tartaniok.

A Duna folyó kőpartjához temérdek láncz köti az uszodákat. Szarvas Gáborék csúnya szónak mondják, hanem azért ők is szívesen megfürödnek bennük. A belvárosi partrésznek csak két uszofürdője van. Az egyik fődött is, úri is, dilettáns-úszóknak való, a másokra szabadon tűz a nap.

A hosszú fenyőtalpra épített faháznak közepén vígan ugrándozik, pajkoskodik a sok gyermek, játszó gyerekké lesz az öreg is. Mint a Böcklin

vízi manói, úgy hanczúroznak a fel-felcsapó hullámokban s nagyot sikongatnak, ha a Dunát szegő gőzös meghimbálja az egész alkotmányt. Előrenyúló deszkán vígan hintázik a szabadúszó, hogy nagyot taszítva a himbadeszkán, hatalmas ívben *fejest* ugorják a vízbe. A fürdőzők bámulva nézik a művészt, a ki a levegőben madár, a vízben hal s a földön ember.

Az eskütéri úszófürdőnek még nézőközönsége is akad: a partot járók megállanak, hogy a jókedvű világban gyönyörködjenek.

A reggeli órákban nagyobb a nézők serege, mint a fürdőzőké. Hét órától tízig nők szedik a vizet s a női nemnek a szárazföldön is sereg a bámulója, hát még a vízben!

A parthoz fel-felérő kaczagás úgy hangzik, mintha habléányok játszanának a hullámokkal, a tapadó vizes ruhák ha nem is sokat árulnak el, annál többet sejtetnek. Biztos tudásnál édesebb a rejtélyes sejtés.

Hanem a rejtélyesség gyönyörúségéért nem bocsátható meg az a kíméletlen durvaság, a mely ebben a parton-megállásban délszínre kerül.

A belvárosban vannak a legfényesebb szállók és a legrövidebb kurtakorcsmák. Az elsőben «nemzeti zenekarok» hangversenye, a másodikban futó cigányok czinczogása. Ott hatosokat, forintokat dobnak a gyűjtő-tányérba, itt a gyűjtőt dobják ki, ha sokat lábatlankodik.

Hajósok, drótosok, kucséberek, bakák, cselédek erős kegyetlenül mulatnak, és ha egy szál is a hegedű, ha nyafog is a harmonika, mégis hűségesen kísérik a réjázó legényt, mikor búsul rajta, hogy Ferencz Jóska ládájába be van a levele zárva, elveszett a láda kulcsa, meg se szabadulhat soha.

A dúdolásból nóta lesz, nótából karének; négy húr nyikorgása, lányok legények dalolása úgy összeölelkeznek, hogy tánczra kerekedik tőle a fiatalság.

Áta-botában lejtének a párok, hanem azért az úri bálók souper-csárdásánál nem vadabb a duhajkodásuk, csak hamisítatlanabb. Ott még a vadság is affektált, itt az affektációt vadságnak nézik és kicsúfolják; a kurtakoresma nem kolostor, de hisz a vigadó termében sem tánczolnak mindig apáczák. A cselédlánynak ritka a kimenője, mért ne felejtse félnapi korlátlanág két hétnek szolgaságát?

Nincs bilincs, a mely kötne, nincsen feszély, a mely tartóztatna, nincs illem, a mely igában tartana. A kimenő a szabadság-ünnepe, kurta koresma a székesegyháza, cigány muzsikája az ünnepi zenéje, ihaj, tyuhaj jókedv az imádkozása. A dömösi salaváris gyümölcsös, napon napoló földvári hajós, de még a bajai búzaszállító legény is honi virtust hoztak a nagyvárosi multságba. Az egyik a talpát ütögeti és váltig erősíti, hogy

ha a lúdnak szarva volna, minden szalmát széjjel-szórna, a másik meg rekedten magyarázza, hogy ha még egyszer meglátnálak, mindjárt kettőnek látnálak, a mire hegedűszó is, mulatók is azon melegükben ráfelelik, hogy hej haj, göndör a babám!

A vigalom nem ét-szomjan járja, löre is folyik, étel is fogy. Osztrigát, csigabigát nem szürcsölnek, a beafsteaket ki se tudják mondani, a ramsteket el se képzelni, hanem annál jobbnak tartják a reszkető kocsonyát, az illatos huszárpecsenyét, nyáron a főtt kukoriczát, vak melegben a görög dinnyét.

Ha az ellentétek máshol találkoznak, a Belvárosban olyan közelségben vannak, hogy ölelkezhetnének. Mánáskaszinó- és egyetemi könyvtár, Petőfi-szobor és zöldséges piacz, királyitábla és csizmavásár, városháza és halpiacz tartva tartják a szomszédságot, pedig semmi közük egymáshoz.

A Terézvárosban vakok intézete, az Erzsébetvárosban sínylők háza, a Józsefvárosban süketek klinikája, a belvárosban négy városháza áll. — Régi és új, kicsiny és provizórikus. Most az ötödiket akarják megszerezni, hogy nyelje el a négyet. Sehol sincs annyi bizottság, mint a belvárosban és sehol sem üléseznek annyit, mint e kerületben. Es mindamellert erőben erősbödik Budapest városa.

A Terézvárosban irodalmi nevűek az utczák, a Ferenczvárosban történelmi nevezetűek, a belvárosban költői hangzásúak: aranykéz, régi posta,

zsibárus, hímző, kötő, kéményseprő, sarkantyús, gránátos, borz, molnár, rostély, sütő, zöldfa, kígyó, lövész, képíró, bástya, hatvani, kecskeméti, kuku-tyni, törülköző, székelygulyás és bádogkalap utcák.

Mikor ránk pitymalott a népek kikeletje, a város-házterét szabadságterének keresztelték el, hanem a szabadság csak az igazi sasoknak elementuma, az «Arany sas» más levegőben él.

A belváros három részből áll. Az egyik a vácz-utcza és vidéke, a másik a szép-utcza és környéke, a harmadik a zöldfa-utcza és tájéka. A Cyti, a St. Germain-negyed és a Quartier-latin. Amott a kereskedők világa, ott a mágnásoké, itt a deákok birodalma.

Az a jelen harczosaié, a másik a múlt örököséi, a harmadikban jövőt áhítoznak. Múlt, jelen és jövő együttvéve az egész élet.

A VÁR.

Ki tudja, mivé lett volna az emberiség, ha megfogadta volna Könyves Kálmán királyunk híres törvényét: quae non sunt, nulla fiat mentio? Kígyógyult volna a boszorkányokban való hitből, de behalt volna a meglelégedettségbe.

Mert az a hat szó a meglelégedés evangéliuma.

Az embereknek pedig nem szabad elégedetteknek lenniök, mert az egyének meglelégedése az egész emberiségnek szerencsétlensége.

Az elégedettség a természetnek meghazudtolása.

Hiszen a természet az örökkévaló fejlődés, az elégedettség pedig az örökre való megállapodás.

Az elégedettség a mának öröme, az elégedetlenség a holnap akarata és ez az akarat az élet.

Az elégedett ember meghálálja a mindennapi kenyerét, megbocsájt az ellenségeinek és hízásban nyilvánítja életörömét.

Az elégedettség a politikában a konzervatizmust, a társadalomban a nyárspolgárokat, az irodalomban az akadémiákat, a családi életben a papucst produkálja.

Az elégedettség elélt a «kenyér és multság»-on,

az elégedetlenség forradalmakat csinált, génieket alkotott, törekvéseket ébresztett, a levegőt tisztította és életté változtatta a tengődést.

Tisztelet becsület a tudós királynak, hogy meghozta a törvényét, de tisztelet becsület az emberségnek is, a miért nem vetett ügyet rája.

Quae non sunt, nulla fiat mentio! A történelem nem egyéb, mint annak elbeszélője, hogyan nem tartotta meg a világ ezt a parancsot, a történelem pedig a fejlődés krónikája.

A tudásnak, a művészetnek, a társadalomnak, a politikának haladása ezen a törvényszegésen alapszik.

Ha a világ egyszer megfogadná, hogy azokról a mik nincsenek, ne legyen szó, bizony eluralkodnék rajta az álmok, csakis — Budavára nem aludnék el, mert most is alszik.

Nem beszélnek benne arról, a mi nincs, de arról sem, a mi van.

Hypnotizált kerület: évszázadokkal ezelőtt elaltatták s azóta alszik.

Minden kerület előrehaladt, a vár megállt. A költő is úgy danolja, hogy: él magyar, áll Buda még s a vár nem akarta a költőt meghazudtolni.

Nagy néha, mikor egy-egy udvari hintó az utcáin végigrobog, a vár felébred, de az udvari kocsik csak kis ideig zavarják, elviszik őket haza Bécsbe s a vár tovább álmodhatja álmát. A bol-

dogok álmát, mert Budavára boldogsággal teljes kerület.

Minden negyedik lakosa kegyelmes úr, minden harmadik méltóságos, minden második nagyságos, kívülük pedig mindenki k. u. k., ha katona, m. k. ha czivil.

Még a Fortuna istenasszonyról is azt hiszik, hogy m. kir. a méltósága, mert az ő házában osztották a m. kir. igazságot.

Utcáiban a kövezetet fű nőtte ki, a házaiban virágok nyílnak.

Sehol annyi szép leány, mint a várban. A bástya-sétatér a járó-kelő útjuk, a csenevész fák között olyan bátorsággal lépnek, mintha nem kellene attól tartaniok, hogy valaki megénekli őket. Hej, de nagyot apadna a makuaturapapiros árfolyama, ha egyszer az írók és művészek társulata a várba is társas kirándulást rendezne.

A szabadon járó hegyi szél erejét szegi az idegességnek. A világfájdalmat leküzdi az életöröm, s beül a szemekbe, hogy ragyogóvá váljon a nézésük, pirosra festi az arcokat s isten igazában hangzó kaczagásra fordítja a mosolygást.

Örökös vénség közepette örökös fiatalság, ős Budavárának csevegő, nevető, hanczúrozó lányai sokáig éljetez s ne feledjétek el a nevetést és a hangos beszédet, mert különben tökéletes némaságba merül szülővárostok!

Még a szőke lányai is bájosak, még kék sze-

mekben is eleven világ él, mintha a szőke lyány fogalmát nem kompromittálta volna örök időkre a kék harisnyákban büszkélkedő sentimentalizmus.

A várban a férfiak ízig-vérig nyárspolgárok, a nők nem, mert a nő egyáltalában nem lehet nyárspolgár.

A nő a lehetetlenségek megtestesítése, a kiszámíthatatlan változás, a józanságnak és hóbortnak, az egészségnek és histeriának, a kötelességtudásnak és könnyelműségnek, a törvényes hűségnek és a szerelemnek, az akaratnak és szeszélynek, a hősiességnek és gyávaságnak vegyüléke. S ezért, ha valamelyik költő lehetetlen jellemet akar festeni, nőt teszi a hordozójává.

A ki egy női karaktert rendkívüliségei miatt lehetetlennek tart, nem tudja, hogy minden nő elképzelhető, mert minden fajta nő él.

Csak egy fajta nő nincs — a filiszteus nő.

A nőnek esetleg korlátolt a gondolkozása, de nem az érzése; a nőnek nyárspolgáriak lehetnek a szokásai, de nem a természete.

Eleven bizonyítója ennek a vár. Az aszszonyok még itt is megőrizték a lelkesedni bírásukat.

Pedig azt kellene hinniök, hogy a világ automaták gyűjteménye, melyet hálósapkákkal fődnek be, hogy meg ne fagyjon. Kötik is a hálósapkákat, de nem maguk hordják őket. Ráhúzzák a férjeik fejére, nehogy a léghuzamban rheumásokká váljanak.

A léghuzam es a rheuma körül jár a várbeliek

gondolkozása. Ez a kettő az óvatosságnak szülőanyja s a nyárspolgárságnak nagyanyja.

A várbeli nők mindmegannyi jó gazdasszonyok, a kik a maguk gazdaságát rendben tartják s a szomszédasszonyét ellenőrzik.

A Lipótvárosban és a belvárosban a nők nagy része nem tudja, hogy mit főz ebédre a saját szakácsnőjük, a várban azt is tudják, hogy mit főz a szomszédé?

A várbeli asszony számon tartja a maga és a szomszédnéja havi pénzét, s ha különbséget talál közöttük, nem a maga férjeurára haragszik, hanem a szomszédasszonyét sajnálja. A takarékoság máshol erénye, a várban természete a nőknek. Az erényeknek divatja múlhat, a természet megmarad, csak finomulhat.

A házakban ritka a zongora, annál több a varrósasztal. Az első a salon oltára, a másik a családi szobáé. A várban nincs salon s ezért ritka benne a zongoraszó és ritkák a zongoráról mondott vicczek. A zongoraepidémia csak boszantó, a róla mondott rossz élecek epidémiája elszomorító. A kéz ügyetlenségénél sajnálatraméltóbb az ész ügyetlensége. Maholnap bekövetkezik a reakció: a rágalmazott zongora *mentése*, s az emberek többet fognak zongorázni mint ma. Ez pedig igazán elviselhetlen lesz.

A várbeli asszony legnevezetesebb napja a nagymosás napja. Máshol is fontos, de itt valósa-

gos családi ünnep. Nem örömmel, hanem a kötelességteljesítés magasztosságával teljes. Az öröme csak akkor kezdődik, mikor a mosott ruha a padlásra került. Addig, a mosóünnep csupa boszankodással jár. A sikkasztás mániája ugyanis nem áll meg a mosókonyha küszöbénél; belép ide is, és áldozatává teszi a mosónét, illetőleg a szappant, melyet ez zsebre szokott vágni. A háziasszonynak nem csak a szappanra, hanem arra is ügyet kell vetnie, hogy a Liebig-féle kultúristatistikát meg ne hamisítsák.

A nagymosás olyan, mint valami oratórikus műnek előadása. Az élvezetnek akkor támad kezdete, mikor az előadás végét éri. Nem az a kíváncsiság okozza, hogy hogyan is történik az a lyrai poéták sokszor használta «utolsó akkordok elhalása», hanem a munka után való nyugalom szerzi meg az élvezetet.

A munka után való nyugalom édességéről beszélő közmondást már az olvasókönyveimben megutáltam, a melyekben életbölcesség címén a butaság perrendtartását verik az iskolásfiúk fejéhez. Akkor féltem tőle, mert meg kellett tanulnom a szavait, most azért, mert tudom, hogy el kell majd hinnem valaha az értelmét.

A folytonos munka után penzióba tett. életerő pihenése nyugalomnak talán — nyugalom, de az édessége hasonlít a mesebeli róka szőlőjének savanyúságához. Az a közmondás elrabolja elő-

lünk az élvezeteket, hogy aszalva nyújtsa őket felénk, mikor már mi is aszalva vagyunk.

A vár ennek a kettős aszalási processzusnak klasszikus színhelye. Az egyik része dolgozik, hogy valamikor pihenhessen, a másik fele pihen, mert nem tud élni: a munkában elveszett az az idő, a mikor élhetett volna! A kettő együttvéve a polgári kötelességteljesítés fogalmát adja.

A várbeli férfiaknak egyetlen élvezete a szivar.

Olyan, mint az élet: füstbe megy. Ezer tervnek, millió szándéknak, erős akaratnak, öreg cselekvésnek füst a vége, hamar oszló, könnyen lengő füst. És a füst e világában mégis jól esik, annak a füstnek áldozni, melyet szivarból, pipából fűjnek s az enyészet közepette édes öröm nézni, mikép lesz hamuvá az, a mit m. kir. szivarnak neveznek. Felesleges pénzkiadás, értelemnélküli élvezet, de édes élvezet. Több benne a poézis, mint a fél Petőfi-társaságban, pedig a Petőfi-társaság felében épen annyi a költészet, mint az egészben. A ki nem dohányzik, méregnek mondja, de a méreg csak akkor veszedelmes, ha öl, a szivar pedig az l életnek meghosszabbítója. A ki száz évig folyton dohányzik, hosszú élet él. A füsttel eloszlanak a gondok, a gondokkal az élet súlya: az égő szivar az élet szépségeit varázsolja elénk.

A vár lakói leginkább virginiaszivat szívznak. Hosszú is, szalmaszála is van, melyből a leányaik kosárcákát fonnak, olcsó is.

A virginia-szivar a demokráciának egyetlen apostola, a kit a várban megtűrnek.

A Virginia ugyanis az egyenlőség. Gazdag ember, mágnás, szegény adófizető, generális, közbaka, miniszter és diurnista, de maga a király is Virginiát szívnak.

Nagy úr nem szí rövid szivart, kis úr nem szí Uppman flórt, de Virginiát bárki szívhat, nem kell érte pironkodnia.

Csak a szívás módjában különböznek a virginiisták.

Az egyik kis, finom tollszipkából szívja szivarját, a másik a szájába a szivar felét dugja.

A várbeli szétrágja a Virginia szalmatokját, s az átázott dohányt szopogatja. Az élvezetét fokozza: nemcsak szí, de szop is, rág is, köp is. A ki így szivarozik, az a dohányzás epikureusa.

Nem dobja el a szivarja csutkáját, míg a bajuszát meg nem perzseli vele. Nem azért, mert takarékoskodik, hanem mert rágott, szopott, szívott szivarjához úgy hozzászoktak az ajkai, hogy nehezükre esnék elbúcsúzni tőle. Az új szivarhoz hozzá kell előbb szokniok, a régi már otthonosnak érezte magát a szájszögletben.

A dohányzáson kívül a várban nincsen élvezet, csakis kötelességek léteznek. — A teljesítésükért nem jutalom, hanem kitüntetés jár. Rendjel vagy érdemkereszt.

Sehol sincs annyi rendjeles, mint a várban. Jó

szerencse, hogy a lovagoknak nem kell paripán járniok, mert már is több a lovag, mint a ló.

A kiváló érdemek Budavárában közönségessé lettek, hiszen majd minden gomblyuk őket hirdeti. A kinek betömték gomblyukát, betömték annak a száját is. Az ilyen szájból nem kél hang. A hol sok az ilyen száj, ott a csendnek van hazája; és, Budavára nem is szűkölködik csend nélkül.

A várban minden ember gyalog jár, kivéve a deputációkat és nemrég még a rabokat. Azokat íiakkeren viszik, ezeket rabos kocsin hozták. Mind a két alkalmatosság akkora lármát kelt, hogy nagy ideig eltart, míg a felzavart levegőhullámok elsimulnak.

Az öles házfalak nem veszik át a rezgéseiket, hanem visszaverik a hangokat: hadd mulassanak az utczák levegőjében, ne tolakodjanak az ósdi, csendes szobákba.

Egyik fal a másikhöz küldi a bujdosó visszhangot, csak az ablakok üvegje zördül meg tőle: és a mögöttük ülő varrogató lányok vetnek tekintet a robogó hangforrásra.

A vár legfőbb közlekedő eszköze a gőzsikló. A kit akár a hivatala, akár az ügyei a várba visznek, a gőzsiklóra bizza magát.

Egy-két perez alatt elszállít a középkorba, ott azután mindenkinek a maga emberségéből kel! azt a helyet megtalálni, a hová az ügyebaja hívja. Mert a vár utczáin csak nagy ritkán találkozhatni olyan emberrel, a ki meg tudná mondani, hogy a

tudakolt hivatal merre található? A pesti ember fél napig is eljárhat, míg megtudja, hogy a mit keres, vagy már nincs, vagy még nincs, vagy már elköltözött a várból.

Nehéz is a vár házai között való eligazodás.

Mindannyi egyforma, émettes, szürke, komor kötömeg zöldkeretes kis ablakokkal, melyeken a vasrácsok örökös derékszögeikkel nem a szobákat, hanem az egyhangúságot őrzik. A ki a házak alacsony, boltos bejáróin az udvarokba néz, könnyen azt hiheti, hogy a levegőjük is szürke színű s a régi időkből maradt napjainkra.

A fehérre meszelt kapualjoknak sohasem jut a napsugarakból se fény, se melegség; mindannyi olyan, mintha a Fraknoi műveiből kerültek volna házbejáróknak Budavarába.

Másutt a kapualjában szerelem is virul, vihogás is hallszik, itt a cselédlányok nem a kapuban szeretkeznek, mert a várbeli kapubejárókban még a bakák sem mernek nevetni.

Minden házon emléktábla, melyen az akadémia régész-bizottsága azt magyarázza, hogy az illető házon semmi megbámulni való sincsen, hanem, hogy a helyén valaha régen valamelyik nádor ispánnak háza állott.

A ki végigolvassa ezeket, könnyen azt hiheti, hogy Budavarában minden csak volt, s a mai vár csakis arra való, hogy az emléktáblákat a házaiba falazhassák.

Maguk a várbeliek nem olvassák ezt a pietástól apróra váltott történelmet, csak az idegenből került ember vagy a pesti deákgyerek betűzgeti annak a nagyfontosságú ténynek konstatálását, hogy hajdanta ott égett le a pálosok rendháza.

Milyen jó, hogy a várban most semmi sem történik, különben a jövő századokban a falak a földtől az ereszig csupa emléktábla volnának, s az emberek az emlékektől nem láthatnák a multat. Hiszen az akadémiáknak a jövő századokban is az lesz a nagyobb gondjuk, hogy mikép is volt a múltban, nem az, hogy hogyan is legyen a jövőben?

Különben a várbeliek mást sem igen olvasnak s ezért kávéházba is csak ritkán mennek, Kávéházuk a — pesti Steingassrier; itt nem újságot bújnak, hanem beszélgetnek. Talán odahaza nem akad alkalmuk a szóhoz, és Pestre kell menniök, hogy isten igazába kibeszélhessék magukat.

Reggel belenéznek a maguk újságába, minden sorát elhiszik, mert megfizették az árát. A többi lapra nem kíváncsiak, vezércikkeket nem olvasnak, csak a hírek és a sürgönyök közt böngésznek, s a hivatalos lap kivonatára vetnek ügyet. Külföldi lapot nem vesznek kezükbe; az egész várban egyetlen egy ember olvassa, a Gil, Blast, ez is az Andrassy-út egyik kávéházába bujdosik a lapját élvezni.

Magában a várban csak kevés a kávéház, ezekbe is leginkább pesti felek járnak, hogy

itt várják meg a méltóságos urak a hivatalba jöttét.

A vendéglői élet már elvenebb. Nem sok a korcsma, de legalább eljárnak beléjük. A várbeli ember rendszeren «három deczit» iszik. Ősidőknek tradíciója ez, csak hogy a három deczinek hajdanta meszely volt a neve. A várbeli korcsmákba még nem hatolt be az újításnak az a szellője, mely megteremtette a vendéglői hierarchiát. Itt a pinczér még csak kellner, se nem ételhordó, se nem italhordó. A várban idegen az a borosgyerek, a kit a törzsvendég te gyerekeknek szólít, ha jókedvű, és megráz, ha a hozta söröskancsó harmadáig habbal van megtöltve, idegen az ételhordó is, a kivel a törzsvendég is szőrmentén bánik, mert fél a haragjától.

A pesti ételhordó pinczér a vendég hívogató csengetését a falnak támaszkodva várja. A csengetőre egyetlen pillantást vet és már is tudja, hogy vájjon sietve vagy lassú, elegáns lépésekkel közeledjék-e az asztalához? Míg a vendég az ételsort olvassa, ő kutatva nézi arczjátékát, s megformálja azt a sajnálkozó mosolygást, a melyel kijelenti, hogy a megrendelt étel épen most fogyott el. A tapasztalt vendég nem is fáradozik a hektografírozott irka-firka betűzésével, hanem mindjárt a pinczérre bízta a konyha bűneinek őszinte feltárását. A pinczér még egyszer végig néz áldozatán, s azután vagy a gulyásnál vagy a

beafsteaknél kezdi a programbeszédét, a szerint a mint irodalmi férfiúnak vagy tőkepénzesnek nézi a vendéget.

A várban a pinczerek között nincs méltóságnak különbsége. Mindannyi egyenlő rangú, egyenlően szőke s mindannyinak egyenlően kopott a ruhája. A vendégeket személyesen ismerik és senkit sem protegálhatnak, mert mindannyinak egy a rendelése: három deczi.

A törzsasztalnál a vendégek nem igen tréfálnak, az adomázásnak is ritkán kerül sora: a korcsmaszobában úgy ülnek, mint a hivatalos szobájukban: elvégzik a dolgukat, megiszszák a pensumukat és elszívják a Virginiájukat.

A hol sok a hivatal és a kaszárnya, ott csene-, vész a művészet. Térzenén és őrségváltáson kívül az egész várban sehol sem hangzik muzsika. Az udvarokat nem járja harmonikus koldus, a kintorna is ritkább élvezet mint egyebütt, a hárfapengető cseh leányokat nem ismerik, még az a minden házba járó gitározó vak énekes is, a kinek eltűnt csodaszép hangjáról az öregek meséket mondanak, kerülvekerüli a várat és egy világért sem dalolná el benne mindennapi Kerekes András nótáját.

A várban ének az Urat csak a templomokban dicséri. Itt is másképen, mint odalent a többi Budapesten. Az énekes kar zsolozsmáját itt senki sem zavarja. A hívők imája magában megy ég felé,

nem keres útítársaságot. Máshol a dalos zsoltárba a közönség is belevegyíti a maga mélységes és éles hangjait és megalkotja azt a templomi harmóniát, a mely legszebben búcsújáró processziókon nyilvánul; a várban a hívők fohásza csendben indul neki végetlen útjának.

Budavárában ezért zsidótemplom elképzeltetlen. Hiszen ezekben nemcsak buzgón, hanem lelkesedéssel is imádkoznak, a lelkesedésnek pedig a hangosság az öltöruhája. Nem is lakik Budavárában több két-három zsidó vallású polgárnál, hanem ezek csak olyan nyárspolgárokká lettek, akár a nem hitsorsos polgártársaik.

A vár levegőjének vegyi hatása van a lelkekre és megváltoztatja még a faji természetet is, vas-kalaposokká alakítja azokat is, a kiket egy világtörténelem tanulsága és filozófiája megóvott ettől a metamorfózistól.

A várbeli kereskedő csakis a lakosság szükségleteit fedezi, de nem érzi magát a világkereskedelem akár szerény, akár szerénytelen papjának. A gazdasági vívmányok közül csak a *részletfizetést* fogadta el, ezt sem a maga jószántából tette, hanem az idők nyomásának engedett.

A várban csak úgy részletfizetik az élet szükségleteit, mint Pesten. A modern nagy város és az avult vár kezét fogva kölcsönöznek. Az adósság összeköti a múltat a jelennel s hozzájuk fogja kapcsolni bizonyára a jövőt is.

Csak a formája változik, de a lényege marandó. A termelésnek a fogyasztó erőn való túltengése megteremtette azt a részletkereskedelmet, a mely örömmel hitelez s a kölcsönzés agent provocateurjeit házról-házra küldözgeti. A várba is számosával látogatnak és versenyükkel rákényszerítették a budavári kereskedőket, hogy megalkudjanak a részletfizetéssel.

A várban még csak a szükségleteket fedezik adóssággal, a hitelezett élvezetek magaslatára még nem emelkedett a budavári nemzetgazdaság. Annak bevallásáig, hogy a szükséglet és az élvezet synonymok, a morál és vaskalap hazájában még nem jutottak.

A részletüzlettől eltekintve, a kereskedők konzervatívok, az adás-vevés, az adók és vevők közötti viszonyok a régesrégiek. Egy ledöntött bástya még nem bevett vár. A várban még hetivásárra jár a közönség és ott vásárolja a konyha nagyobb és a ház kisebb szükségleteit.

Mindegyik hetivásár egy-egy fiókbúcsú. Pántlikás, szappanos, rőfös, díszműkereskedők mutatóra rakják áruikat és régi szokás szerint kínálgatják a vásáros népnek. Néhány órára lármás lesz a Mátyás-templom vidéke, de reggeli tíz óra után feltámad a vár szelleme: a rendőr, hogy az árusokat a vásári rendre figyelmeztesse s arra a másakra, a melynek, míg a világ, lönni muszáj.

Ez az egyetlen alkalom, a mikor a rendőröknek

a várban dolguk akad. Különben csak a jövőmenőknek köszönnek. Nemcsak a generálisoknak, mint Pesten, de a polgároknak is. Hiszen a legtöbbször névszerint ismerik, de meg ez a köszönés, a rendőr tiszteletét fejezi ki a rend: a budavári lakos irányában. A várban különben a rendőr az egyetlen hivatalos személy, a ki a hivatalos órákon belül udvarias, a többi a felekkel csak érintkezik.

A Szt-György-téri rendőrnek a többinél fontosabb a missziója: a Hentzi-szobrot őrzi, nehogy merényletek ériék.

A góthikus vasszobor a falba vakolt emléktáblának folytatása. Egy darab igazi história a remniscenciák világában. A születési házakat jelző emlékkövek között olyan oszlop, mely egy nemzet újjászületését hirdeti. Írott betűi azt mondják, hogy azon a helyen «császárért és hazáért» zsoldos vezérükkel élükön hatszáz idegen a vérét ontotta, maga a szobor szerte hirdeti, hogy a halottaiból feltámadt nemzet az ellenségeit is tiszteli.

Ma-holnap a szomszédtéren másik szobrot emelnek, a mely tanúságot tesz majd róla, hogy a hőseit is tisztelni tudja.

Hanem a szobor őrzése nem foglalja le a téri rendőr egész idejét, marad elég, hogy a gözsiklón érkező közönséget szemlélgesse és gondolkozzék rajta, hogy vájjon melyik között a hivatalba járó méltóságos úr és melyik a kérelmező, sürgető ügyfél?

Idők multával kitanulta, hogy a siklón reggeli

nyolcz és kilencz óra között a váron kívül lakó hivatalnokok járnak, kilencz és tíz között az ügyvédek, a károsultak és vádlottak, tíz és tizenegy óra között a tanúk, a kik tudják, hogy előbb amúgy sem kerül soruk, tizenegy és tizenkettő között a minisztériumokban bajos ügyeiket kutató felek, tizenkettő és egy között katonatisztek. Déli két óráig valamennyien visszasiklóznak, délután már csak lézengő utasok koptatják a dróton járó vaskocsikat.

Így volt még néhány héttel ezelőtt. Azóta a törvényszéket átvitték Pestre. Kevesebb lett a dolog Budán és kevesebb az ember, a ki felsiklónék a várba. Hanem azért nem változott meg azok élete, a kik ott maradtak!

Nyáron öt óra felé nagy félenkség támad a sikló induló csarnokában. Méltóságos, nagyságos, tekintetes és kisasszonyok várják a vonat indulását, hogy lemenjenek a pesti dunaparti korzóra. — A katonatisztek is oda rándulnak, mert ott csapolják a pilseni hordókat és oda járnak a pesti bajtársak is.

Mire visszatérnek, a nap már a várhegy mögé bujt és esti fény tarkítja a szürkülő mennyboltot. Hanem azért hazamenés előtt a nők még egyszer végig járnak a bástyasétatért, hogy megbeszéljék a Pesten látottakat, a férfiak pedig beülnek a Kranczliba, meginni a három deczijüket. Az asszonyok szóba, a férfiak borba fojtják a nagyváros benyomásait. Borban, szóban egyforma az igazság,

de szükségük van rája, mert különben egyik-másik megmaradt impresszió megzavarhatná éjszakai nyugalmaikat.

A budavári médisance a régieket dicséri az újak rovására, az álom szépségeit hirdeti az életével szemben. Ezek a terefereszók az ősi várnak igazi bástyái, mert szokásokat és hagyományokat védnek. Élesebbek mint a férfiak nyársai és irgalom nélkül vagdosnak élőket és holtakat.

A várban nem igen tartanak jourokat. Egyik-másik méltóságos asszony kimondja ugyan, hogy bizonyos napokon fogad, hanem ezek vagy Pestről származnak, vagy a lánczhídon túl lakó olyan atyafiságban szenvednek, a melynek «revanche»-al tartoznak. Néhány hét alatt a jour közönséges uzsonnává lesz, mert a kedélyesség kitúrja a szellemeskedést. Az ellaposult érzés kiveri a kihegyezett szellemet. Mind a kettő unalmas, az egyik altat, a másik boszant.

A Lipótvárosban fiatal ügyvédek, a Terézvárosban fiatal háziurak, a Ferenczvárosban fiatal gyárosok, a Józsefvárosban fiatal hentesek, a várban segédfogalmazók alkotják a jeunesse dorée-t. Epitheton nélküliek, hiszen a segédfogalmazó vagy fiatal, vagy nem segédfogalmazó. Meghívják őket uzsonnára, tanácsot kérnek tőlük, hogy vájjon elmehetnek-e leányaikkal Nórához, lemehetnek-e ebbe-abba a körbálba, nem lesz-e ott sok kereskedő? Könyvet kérnek tőlük kölcsön, melyet a szegényeknek elébb meg kell

venniök, megkérik őket, hogy vegyenek egyet azokból a jótékony báli jegyekből, melyeket a kegyelmes asszony küldött, hogy kísérjék haza a nagynénit, hogy szerezzen belépő jegyet a képviselőházba, hogy mesélje el, milyen volt B.-né uzsonnája és ruhája?

A leányokkal tánczol, a nagynénit hazakíséri, a mamáknak kurizál, a papáknak, bármiről is beszél, igazat ad, és élvezetes arczczal szívja el a kínált rövid szivarokat, a melyekről a háziúr büszkén meséli, hogy hosszú dohányos praxisa után ezeket találta legjobbaknak, mert akadt közöttük olyan is, a mely szelel. Ha beszélgetés közben meghallja, hogy az öreg úr valamelyik jubileumára készül, másnap albumra gyűjt és ünneplő bizottságot alakít. Idegenből került a várba; mire megmelegszik, ő is három deczit iszik, Virginiát szí, a rheumától fél s a várszínházban bérel ülést.

A hivatalokban megvénhedt emberek vagy a főrendüek házába, vagy a várszínház támlásszék bérlői közé kerülnek.

A várszínház valamikor zárdatemplom volt, most az operának és a nemzeti színháznak fiókraktára. Az öreg urak nem akarják a lánczhidat jární, hogy a színházba menjenek, a színház mászik fel tehát Budavarába az öreg urakhoz. Ha Mahomed nem megy a hegyhez, a hegy megy el Mahomedhez.

A színház kicsinké termében valamennyi néző jó ismerős, a kik hol szíves szóval, hol mosoly-

gással köszöntik egymást. Az emeletiek a földszintieket, a karzatiak a páholyokban ülőket.

Azelőtt, mikor a közönséget még nem rémítgette a színházak tűzbiztonsága, szép világ volt a vár-színházban. A publikum már négy órakor ment színházba és hét óráig, előadás kezdetéig, harisnyát kötött, uzsonnázott, beszélgetett. Jómagam egy ablakmélyedésbe ülve a leczkémet tanulgattam, a Balassa végek dicséretét s a harmadfokú egyenletek oldóképletét. Most mindennek vége, a leczkéknek és a vég dicséretének és a karzati dicsőségnek, csak a harisnyakötést nem hagyta abba a budavári közönség.

A színészek megváltoztak, a darabok mások lettek, a színpadok elköltöztak, csak a nézők maradtak meg a régiéknél. Még a helyeik is ugyanazok maradtak.

Egyszer, nem régen, idegenek inváziója akarta a folytonosságot megzavarni Blaháné hangja és a Göndör Sándor érzélgése, cimbalom a zenekarban és tiszaparti harangok bús kongása a színpadon, hanem a mezei virágok elcsenevésztek a régiségtárban s a fülemüle elröpült az emlékkövek közül.

Csak egyszer esztendőben fogadja be a vár a vidéket. Szent István napján. Zónával is, gyalog is, szekéren is felzarándokol Budára világot látni a rónán-hegyen termett magyar.

S ilyenkor egy világért sem mulasztanak el a szent kéz processióját.

Elolvasták az újságok alkalmi vezérczikkait és úgy járnak-kelnek Budavárában, mintha templomban volnának. Végig betűzik az emléktáblákat, megcsodálják a házakat, régi dicsőségnek avult hirdetőit és nézve nézegetik Mátyás király palotáját, a melyikben sohasem lakott a hollós király.

Sohase bánják, jól esik nekik így is a pompa és fény. Nem vitézek csizmája kopog a pallón, csak néhány simaképű német jár előttük s magyarázza gépies előadással, hogy az az úri ember a nagy képen, a ki jobbra is néz, meg balra is tekint, a Prinz Szigfried von Kucusheim. Tartsa meg az Isten sokáig! Nem egy zarándok kívánta már szegény boldogultnak, mikor lesietett a várból, a kegyelet világából az örökeleven Pestre.

István napjának délutánján a vár csak olyan üres mint egyébkor, talán még üresebb, mert a várbeliek is átmennek Pestre kissé — felébredni.

Sok ember talán sohase jutott volna a várba, ha az igazságot nem keresi benne, vagy rajta nem keresték volna. A Fortunában ítélték igazak és igaztalanok fölött. Nem egy gazemberi diplomát osztottak ki már és nem egy halálos ítéletet mondtak ki benne. A végrehajtás máshol történt. A várban csak a középkorban végeztek ki, ma már ott nem akasztanak, legfőlebb elveket a szegre.

Az igazság régi temploma üresen áll, újat építettek neki Pesten. Egymásután vándorol el a sok

hivatal a Lipótvárosba és lassan-lassan árvaságba esik Budavára. Hanem az Isten vele marad, hálából érte, hogy újra felépítik a Boldogasszony székesegyházát. Fényesebbre, mint a milyen hajdanta volt.

Az Isten tudja, hogy az emberek csak azért imádkoznak, hogy kapjanak valamit s azért hálálkodnak, hogy többet kapjanak. A „hála nyugtatvány a kis ujjért és folyamodvány az egész kézéért. De a magyarok istene megbocsátja ezt az egoizmust sa fényes imaházért jutalmul továbbra is rneg fogja őrizni Budavárának zavartalan nyugodalmát.

A

FERENCZ- ÉS JÓZSEF-VÁROSOKBÓL.

Sírok fölött épültek, kórházak között terjednek, mégis telides-telvék jókedvvel. Azzal, melyet kedélyességnek neveznek. Nem kell hozzá temperamentum és meglehet a humor nélkül: alkotó elementuma a derűs megelégedettség. Nem tűri a nagy vágyakat és ellensége a szellemességnek. Kedves színvakság a világ szürkéségei iránt, nyugodt lelegetése az élet kicsiny virágainak. Nem keresi borban az igazságot, hanem sörben a nyugodalmat. Nem fürdik a boldogságban, csak lábvizet vesz benne. Defenzív önzés, mely nem akar szerezni, csak megvédi azt, a mi az ölbe hullott. Ha megzavarják, brutálissá lesz. Nem harap, hanem rüg.

A kedélyes ember legnagyobb fájdalma a régi jónak letűnése. Az emlékezés különben is a legkönnyebb szellemi munka. Nála csakis az agynak reflexmunkája, hiszen semmire sem gondol, mikor kesereg, csakis a szája mozog.

A kedélyesség az emberiség egyik fékezője az

előre való rohanásban. Nem szereti a sietséget, mert rövid lélekzetű és nem szereti a messze célokot, mert rövidlátó.

A Ferencz- és Józsefvárosokat a közigazgatás különválasztotta, de a kedélyességük egygyékapcsolta őket. Csak az Üllői-út választja el őket, egyéb semmi. Mind a kettő polgárokból és purgerokból áll. Az utóbbiak klikket alkotnak, az elsők asztaltársaságokat. A purger konferenciázik, a polgár társasvacsorázik. Mind a kettő «csak azért» cselekszik, a purger csak azért is, a polgár csak azért sem. Az első a kedélyes labancz, a másik a kedélyes kurucz, mind a kettő loyalis állampolgár. Az egyik dicséri a kormányt, a másik szidja, mert ez is, az is jó és olcsó multságok.

Mind a két városrész valamikor német volt, csak a csizmadiák képviselték benne a magyarságot. Ma már derekasan megmagyarosodtak. Leginkább a Józsefváros. Több csizmadia lakott benne, mint a kilenczedik kerületben, már pedig nincs nagyobb prozelitaszerző a jó magyar csizmakészítőnél. Igazi apostolok, a kik egy hívő lélekért félreteszik a kaptafát. Annyi bennük a lelkesedés, hogy az asztaltársaságaik nem is kompániák, hanem egyházak. Még pedig egyedül boldogítók. A kik kívülük állnak: tévelygők. S ezeket el kell pusztítani. Nem tüzzel-vassal, hanem szóval. S ezért az asztaltársaságosok folyton szónokolnak. Hetenként egy-kétszer megmentik a hazát és tönkresilányítják az árulókat.

Nem bánják, ha a föld tovább is forog, ők megtették a magukét. Nem szeretik a németet, ha mindjárt ánglius is, s minden idegen szóért megbírságozzák a kimondóját. A bírságpénzen ruhát vesznek árva gyerekeknek. Van közöttük olyan, a ki egész öltönyt beszélt már össze, a legtöbbje csak csizmákat szónokol. — Kedélyes chauvinizmus, a mely senkinek sem árt,, de használ a jótékonyságnak. Banzsa hazafiság jobbra akar ütni és balra czirogat. Olyan politikusok, mint a milyen katonák a veteránok. Mégis ezek is. azok is nagyra vannak a dicsőségükkel. Ott az államférfi-rangot osztogatják, itt a generáliságot. Akad néha köztük olyan, a ki ennek a rangnak révén komolyan beleártja magát a politikába, hanem azért ezek a kedélyes conventiculomok nem veszedelmesek.

A purgerek inkább kaszinóba vagy kávéházba járnak. Nem törődnek a nagy politikával, csakis a városi ügyekkel. Nem buktatnak minisztereket, hanem aljegyzőket választanak. Nem dobnak követ a honárulókra, de kiköveztetik az utcáikat. A nemzeti chauvinizmus helyébe a kerületi patriotizmust tették. Büszkék a városrészükre, mert benne van a közvágóhíd, a közvágóhíd pedig a nemzetek találkozó helye. Valahány idegen hozzánk látogatott, mind kivitték az ökrök vesztőhelyére, hadd ismerje meg kultúrvilágunkat. Az idegenek azzal a benyomással távoznak hazánkból, hogy Hungáriában,

sok az ökör, de mind levágják. Pedig jut is, marad is.

Sehol a világon olyan kevés a köztér, mint Budapesten. A belvárosban a parányi Kristóf-, Ferencziek-, kígyó-, szervita-közőket csúfolják tereknek, a többi kerületben ilyenek is alig akadnak. A Józsefváros kivétel, itt hét nagy köztérnek örülhet a lakosság. Valamennyinek történelmi neve van, és mindegyiken vásárt csapnak. A Teleki-téren szénát, a Rákóczy-téren zöldséget, a Mátyás-téren gyümölcsöt árulnak. A fővárosi tanács nagy tisztelője a históriának és a kofáknak. A hízott libák piacát Hunyady-térnek keresztelte, a dinnyevásárt Petőfi-térnek nevezte el.

A ferenczvárosiak a Bakács-teret tartják a világ legelső terének, mert rajta áll Budapest egyetlen kész monumentális temploma. A Szent-Péter-tér Kis-Miska-tér hozzá képest. Hanem azért a ferenczvárosi nem megy imádságra. Az ájtatosság megzavarná kedélyességét, mert lelki emócióval jár. Csak az asszonynépséget küldi audienciára az Úristenhez. A földi nagyoknál sem árt az ilyen helyettesítés, talán az ég urát is megvesztegeti a női mosolygás.

A józsefvárosiak nagyra vannak vele, hogy az ő kerületükben komédiáznak legtöbbit, mert itt van a nemzeti színház, a népszínház és az ország háza. Körükben laknak a világ legnagyobb urai, a színészek. A kiknek az utókor nem fon koszo-

rúkat, s a kik ezért a jelenkortól hódolatot követelnek. Mert nem enyészhetnek hervadó babér alatt, eleven babérokon akarnak nyugodni. A színpadon és az életben másképp játszó szerepeiket, mint a hogy megírták számukra őket. Aprópénzre váltják az irodalom nagy pénzét, s azt hiszik, hogy a pénzváltó több a pénzverőnél. Mindmegannyi vértanú, a kik «feláldozták» magukat nemzetükért. A nemzetiségnek papjai; erős hitük, hogy csakis az ő Vasárnapi imájuk tartotta fenn, a hétköznapi munkájának nem volt része benne. Egy új klérus, mely követelőbb a régi fekete csuhásnál. Nem a hatalomvágy sarkalja, csakis a hiúság. Az első megalkuszik a viszonyokkal s diplomatiszál, a másik feltétlen hódolatot kér. Jól teszi, mert megadják neki.

A Józsefvárosban a színészekon kívül a hentesek a legnagyobb urak. Valamennyi jómódú ember, s vérengző mesterségük ellenére a szelídségnek megtestesülései. Derekas testesülés. Csupa izom, hús és őserő. A fiatalja szereti a nagy vigalmat és sűrűn látogat el a Terézvárosba, a hol pénzért adják a jókedvet; az öregje a csendes mulatságot szereti, s ha a politikával végzett, a kártyában keres szórakozást. A Lipótvárosban kalábereznek, a belvárosban tarokkoznak, az Erzsébetvárosban tárkliznak: a Józsefváros a máriást játsza. Békés játék, nem túri meg a gondolkozást, de a czivakodást sem. Hanem azért a hazardjáték sem ritka

ebben a kerületben. A szerb üzleti barátok kedvéért gyakran el is úszik, vissza is úszik néhány száz forint.

Míg a Terézvárosban több a kibicz, mint a játékos s a belvárosban a kibicznél több a játszó, a Ferencz-, Józsefvárosokban ez a kibicz ismeretlen fogalom. Szekundáns nélkül verekednek, kibicz nélkül kártyáznak, házibarát nélkül házasodnak. A Ferenczváros hú maradt ehhez a tradícióhoz, míg a Józsefváros megalkudott már a korral. A képviselőház s a főrendűek háza sokat változtattak a régi szokásokon.

A képviselőház környékén idegen elemek laknak: fővárosba került gentryk, földesurak, úri hivatalnokok, a kik a kártya, asszony és verekedés terén másképp gondolkoznak, mint a tűzoltó-utcai polgárok. A gentlemanlike gondolkozást gyakorolják, míg emezek, ha gondolkoznak, csakis józanul gondolkoznak.

Sehol annyi a vadházasság, mint ebben a két kerületben. Temérdek férfi asszony él együtt s csak úgy veszekednek mintha papi áldás kötötte volna őket össze. A «vad» asszony sokat tűr az urától, többet mint a hites feleség. Úgy ragaszkodik hozzá, hogy ütést-verést megbocsájt, szidalomszót elfelejt, s még a hűtlenségével is megalkuszik. Egy kis maradékszerelemért szemet, huny a száját is befogja. — A férfi maga költi el keresményét, a háztartás költségeit az asszony a saját szerzeményéből fe-

dezi. Napszámos-munkát vállal, zsákokat foldoz, ruhát mos, szobapadolatot súrol. Ha protekciója akad és viczeházmesternél állást kap, nyugodtan néz a jövőbe. A legmesszebb jövője a holnap. A holnaputánig kifárad gondolkozása. A nagy népszínház-utcza melléksikátoraiban sűrűen laknak az ilyen meg nem áldott szerelmesek. Néha megesik, hogy sok évi együttélés után «összekopuláltatják» magukat, hanem a java megmarad a rövid felmondási időre kötött frigynél.

Kint a vásártér tájékán szalmaözvegyek tanyáznak. Tót munkások, a kik odahaza hagyták feleségüket, hogy békében élhessenek a szép fővárosban. Asszonyok, leányok, a kik bevándoroltak Liptó-, Turóczvármegyéből homokot hordani, meszet keverni. A leányok pártfogó nélkül szűkölködnek, de a javarészük megmarad az erkölcs útján. Igaz, hogy többnyire csúnyák, de az ízlések is különfélék, s a Janóknak más az esztétikájuk, mint a Bandiknak. Pirulás nélkül hallgatják a sok tréfaszót, a mit a kőművesek vakolás közben megeresztenek, még a csipkedéstől se fakadnak sírásra, hanem azért az úgynevezett női erényt szigorúan megőrzik. Lutheránusok, s a mikor szerét ejthetik, templomba járnak. Nem érzik a földi nyomorúságot, s a kolduskeresetből még meg is takarítanak valamit arra a szép időre, mikor megjelenik az igazi Janó, a kivel megérkezik a boldogság is. Még a hazaküldésre is marad pénzük. Árvamegye nem

burgonyán él, hanem Pestről vagy Amerikából került pénzen.

Amije a Lipótvárosnak a nádor-utcza, semmivel se mása az Eszterházy-utcza környéke a Józsefvárosnak. A mágnás negyede. Emitt korhadó törzsfák, amott virágzó uborkafák, a melyekre jó a felkapaszkodás. Emitt a véletlen gyermekei, amott a szerencse kegyeltjei laknak.

Itt a bárónál kezdődnek, ott a báróság a vég-ezel. Nagy ellentétek, de összereteli majd őket az a nagy készülő zivatar, a melynek már most is hallható a döreje, Majd valamikor összebújnak, most még szökik a mágnásnegyed a nádor-utcza elől.

A mágnásnegyed csak külsőleg sziget a nagy Józsefvárosban. A dőlyf csak a határsorompója. Belül csak olyan kedélyes, mint a nyárspolgárok világa. A lakói csak úgy szeretik a hecezet, mint a kívüle állók, csak úgy szeretnek «maguk közt» lenni, mint a purgerek, ép úgy bámulják a fölöttük állót, mint a Liliom-utczabeliek, csak annyit tudnak az egyéb világról, mint a mennyit a Ferencz-, Józsefvárosok tudnak a maguk egyéb világáról. A mágnás-negyed beleillik a keretébe, a megelégedett kedélyesség világába.

A Lipótvárosban sok a barát, a belvárosban az elvtárs, a Terézvárosban a koma, az Erzsébetvárosban a sógor: a Ferencz-, Józsefvárosokban számosával vannak a spéczik. A kedélyességnek produktumai és ép úgy beleillenek a mágnás palotákba.

mint a tűzoltó-utczai viskókba. Jó fiúk, a kik egyformán éreznek, és gondolkoznak vagy nem gondolkoznak a többivel. Egyszerre álmosak, egyszerre nevetnek, ugyanazt mondják, egyformán öltözködnek, járnak, köszönnek, ásítanak. Ugyanazok a vágyaik és ugyanazok az emlékeik. Pedig nem utánozzák egymást, de ikergyermekei a gondolatlustaságnak, és ezért semmiben se különböznek egymástól.

A nagy fővárosban sehol sincs annyi középület, mint ebben a két kerületben. Kórházak, színházak, országház, iskolák, egyetem, politechnikum, elevátor, közvágóhíd, mind benne vannak. Még a hóhér is a Ferenczvárosban lakik. Igaz, hogy csak a kültelken, de hol is lakhatnék a nagy extravillanbaszállító máshol?

Legszebb épülete a múzeum. A palota körül árnyékos park terül, s a virágágyak körül rég letűnt nagyok mellszobrai rozsdásodnak. Körülöttük pedig szalad, vihog és édes kedvvel mulat a gyermeksereg. A kerti bakter a szobrokat is, a gyerekeket is nagy buzgósággal őrzi. Haragszik az eltaposott fűszálakért és bottal, hangos szóval enyegeti az ugrádozó fiatalságot, ha rálép a gyepmezőkre. Talán tudja, hogy olyan helyen, melyen sokan járnak, nem zöldül a fű.

Néhány év múlva a múzeum elé vasembert ültetnek. A szalontai igricz szobrát. A ki elevenen gyönyörűsége volt az apáknak, a gyerekhadat

sem ijeszti majd szobrával. Valamikor a Margitsziget tölgyei árnyékában méltóan, most beköltözött a Józsefvárosba, hogy a temető cziprusai alatt álmódjék. Lakója lett az igazi mágnásnegyednek: a sírkertnek, a hol az élet legvégső polczára jutottak körében enyészik. Exklusív társaság, nem kerülhet közéjük olyan, aki nem méltó hozzájuk. Halottaknak kell valamennyiüknek lenni, hogy a társaságukba fogadtassanak.

Ó-BUDA.

Félig földből ásott tegnap, félig földhöz ragadt ma. Egyik része város, a másik falu, együttvéve egy egész világ, a melynek szokásai és nézetei egyebek a többi világéinál.

A Lipótvárosé a jelen, a körutaké a jövő, a váré a múlt, Ó-Buda a megtestesedett régmúlt. Emlék az ó-korból, a melyre a középkor is ráírta a maga sorait. Nagy ideig nem fogta az új-kor betűit, csakis legújabban látszik meg rajta annak az írásnak nyoma, a melyet a régi lapra, a jelenkor véseget.

Ezek a nagy betűk a gyárak. Ormos kéményeikből sűrűn tolulnak a füstfelhők égen úszó testvéreik felé. Mielőtt felérhetnének hozzájuk, a szél széjjelfosztja őket. Az igazi felhő nem fogadja maga mellé a kéményből mászott parvenüt. Ő az áldás atyja, ez csak a mostoha gyermeke, őt búcsújárva hívogatják, a másikat káromkodva küldenék, ha tudnák.

A sugár kémények körül gomolygó füst olyan, mint a széllal mulató zászló. Modern lovagvárnak: a gyárnak lobogója.

A gyárak rövid idő óta sokat változtattak Ó-Budán. Nem maradt a régiekből egyéb, csak a házak, a megtagadott tradíciók és a szegénység.

A házai szürkék, a levegője szürke, csak az emberek javarésze kék, mert a festőgyárakba járnak munkára. Hajdanta kékfestő-iparosok voltak, most, hogy a gépeknek több eszük van, mint az embereknek, gyári munkásokká lettek. Fél Ó-Buda nap-számból él, a másik fele tengődik.

Csupa nyomorúság. Nem cifra, mint egyebütt, hanem kiáltó. S az ó-budaiak mégis csendes emberek. Nem bántanak senkit, őket se bántja senki. Lóvasút és hajó is jól összekapcsolhatnák a fővárossal, még sem édesednek egymáshoz. Olyan idegenek, olyan különbözők, mintha az egyik a legsötétebb Afrikában volna s csak a másik terjeszkednék a legsötétebb Európában.

Nem örülnek másnak, csak annak, hogy élnek. Hogy miért, nem tudják. Ezer Schopenhauer prédikálhatna nekik, még sem adnának túl ezen az örömen. Pedig szeretik a prédikációkat. Büszkék a lelkészeikre és megbecsülik őket. Még meg is ajándékozzák. Csak a gazdag ember fumigálja a papot. Tudja, hogy nélküle is megsegít az isten. A szegény ember a reménykedik protekciójában. S ezért Ó-Budán a plébános és a rabbi az első emberek. Utánuk a kerületi orvos következik. Nem mondanak élczetet rája, mint másutt. Ó-Buda még hisz a medikában és bízik az orvosokban. Hiszen

ingyen gyógyítanak, az emberek pedig csak pénzért hazudnak. Magáért a valótlanágért csakis a poéták kerülnek az igazat. Újabban közülük is ráfanyalodjak néhányan az igazság útjára.. Hanem az orthodoxok szidják a hitehagyottakat, mert az igazság nem művészet. Igazat minden ember mondhat, míg a fantáziához genialitás kell.

Az ó-budaiak nem törődnek a költőkkel. Nincs érkezésük az olvasáshoz, pénzük se, de kedvük sem. Újságot is kevesen járatnak. A híreket elmondják a szomszédasszonyok s a hetivásár felér a Times-sel. Ó-Budán az írók csak úgy éhen halhatnának, mint akár Kecskeméten. A legjobb, ha meg sem születnek. Hanem eddig nem kérdezték tőlük, meg akarják-e látni a napvilágot?

Ó-Buda levegője csak azért nem csupa füst, mert por is van benne és bűz is. Másutt az utcái illat mint szerves egész hat a szagló érzékre, itt megmarad elemeire bontva és egyenkint intéz el-lene támadást. A szeszgyáré elszédít, a bőrgyáré elfacsarja az orrot, a kékfestő fanyar illata könnyet csal a szemekbe s az utcái tócsákétól nagyzási hóbortba esik a gyomor. Azt hiszi, hogy a Vezúv. Hanem a hatáság megteszi a tennivalóját s az utczasarkokat karbolsavval fertőzteleníti. A bűzők harcától öregbedik az egészség.

Sehol sincs olyan kevés beteg, mint Ó-Budán. Itt a lakosság nem ér rá az ágyat megfeküdni. Egyéb dolga van: meg kell keresnie a holnapi

nap betevő falatját. Nem is egyet, hanem hetet, nyolczat, mert az ó-budai családapák nem olvasták el Maltuszt. Ó-Budán a szerelem a faj akarata, a Lipótvárosban az egyén revoltálása. Csakhogy ehhez a lázadáshoz raffinéria kell, Ó-Budán pedig a furfang idegen elem. Csupa naivitás, csupa hiszékenység, csupa fatalizmus. A kinek több esze van, mint a többinek, ott hagyja Ó-Budát és Pestre megy boldogulni. A Lipótváros a Lajos-utca gyermeke. Hanem a gyermek megveti őseit. A nemes ember nem szereti, ha tudják, hogy az őse nem hintón járt, hanem taligán füttyült. Pedig ez a füttyülés templomi zene volt. A modern imádságot, a munkát kísérte. A vagyon nemes emberré tehet, a munka nemesít. A Nádor-utca érmekkel, a Lajos-utca érdemekkel szerzi a nemességet, az első szeretné, ha elhinnők, hogy kék a vére, a másodikról tudjuk, hogy kék a keze.

A Lajos-utca Ó-Buda főutcája. Van benne vagy tíz emeletes ház, a többi rozoga viskó, Hosszú, keskeny udvaraikba nem fér levegő, annyi bennük az ember. Az ó-budai asszony mindent az udvaron végez: mosást, takarítást, még a gyermekei fésülését is. Nincsenek családi titkaik, nem félnek a nyilvánosságtól. A dörgős udvarburkolat csupa víz, ételmaradék, madártollú, dinnyemag. Az egyetlen tarkaság abban a nagy szürkeségben, a melyben Ó-Buda fürdik. A gyerekek örülnek az iromba színeknek és közöttük

játszszák gyermekjátékaikat. Ruháik nem lesznek ugyan tisztábbak tőlük, de piszkosabbak sem. Szombat reggel úgyis tiszta köntösük kerül. A gyerekeknek és az öregeknek és egész Ó-Budának. Az udvarok is tisztábbak lesznek s a szobákba is más világ köszönt. Az ablakokra fehér függő kerül, az asztalra terítő s a máskor szerte fekvő varrómunka sutban hever.

A kis lakások bérét bérlő is, albérlő is, ágyrajáró is fizeti. Sehol annyi a szegény özvegy asszony, mint Ó-Budán. Az özvegy asszony másutt a világ rongya, Ó-Budán megbecsülik őket. A Lajos utcának egyetlen lovagja sincs, de csupa jólelkű lakója, a kik nem küzdenek az özvegyekért, hanem támogatják őket. Szegény asszony öt-hat árvájával segít valahogy a sorsán, ha albérlőnek szegődik. A főbérlő se gazdagabb, de a két nyomorúság istápolhatja egymást. A fűtés is olcsóbb s a közös kölcsönözgetéssel könnyebb a tengődés.

Az ágyrajáró bérlő a legnagyobb úr köztük; legény-ember, maga költheti el a szerzeményét. Még sem okul tapasztalatain. A mint szerét ejtheti, megházasodik. Nem szerelemből, de pénzért sem. Hanem a lakása bútorzatáért. Ez az ára a holtomiglan-holtodiglan. Ha a leánynak annyi a pénze, hogy bútort vehet rajta, s a lakodalom költségét megfizetheti: elveszi. Bizonyos felőle, hogy szép asszony-feleséget kapott, hiszen se szerelmes nem volt belé, se hozományt nem kapott

vele. A szerelem vak, a hozomány pedig vakít. Az első mindent szépnek lát, a másodikért semmit sem látnak csúnyának. Az első csalódhatik, a másikerk csálnak: önmagukat, a mennyasszonyt s a családot, Az ó-budai nem csalódik, de nem is csal. Nem vesz macskát zsákban, de nem is árul. Megesküszik azzal, a kít «beszéltek neki» és tudja, hogy ezentúl szeretnie kell. Dolgozik érte és hű marad hozzá. Ó-Budán a mariage à trois ismeretlen intézmény. A férj nem unja meg a feleségét s a nő nem kíván meg más szórakozást. Igaz, hogy Ó-Budán másnak a felesége is megcsúnyult már abban az időben, mikor másutt a változatosságot keresik. Sehol se vénülnek meg olyan hamar az asszonyok, mint Ó-Budán. A szépség áldozatokat kíván, itt pedig nem áldoznak érte semmit. A gonddal tele élet, a szakadatlan munka nem vésik a ránczokata sima arcokra, hanem stenografálják őket. Négy-öt esztendeig sem tart, már is teliseded-tele írták őket. Az orczák hírhedt rózsái elfonyadnak a szobák és házak rossz levegőjében, a mosolygást pedig megszegi az a temérdek dolog, a mit a gyerekhadsereg okoz.

Ó-Budán még a leányokban is alig akad hiúság, asszonyokban szemernyi sincs belőle. Pedig a hiúság valóságos élesztője a nőknek. Szépségre inspirálja őket. A szépnek tisztelete is vallás. Lehet, hogy pogányság, de sohasem bálványimádás.

Nem faragott képeket tisztelünk, hanem eleven

isteneket. Talán hamisak, de hiszünk bennük Hanem az isteneknek gondoskodniuk kell róla, hogy ki ne ábránduljunk. A nő hiúság nélkül csak akkor létezhetik, ha a hiúság helyét büszkeség foglalja el. Ilyenkor beleillik a kékharisnyaregényekbe. Az eleven életben csak az apathikus nő él hiúság nélkül. Olyan, a kinek minden közbős.

Az ó-budai nők még a férjeiknek sem akarnak tetszeni. Nem is tetszenek nekik; a férjek csak szeretik a nejüket.

Ó-Budán a házassággal megszűnik az esztétikai érzés. Az élvezeteket megölik a kötelességek. A kötelességgép dolgozik is, működik is, a míg el nem kopik és ki nem dobják az ócska vas közé Ó-Buda valóságos nagy gépház, a hol jár és forog és zúg-búg az ezernyi masina. A világ pedig nagy és szép s a mezők virágosak, az erdők árnyékot teremnek és körül-körül pompában virul az élet.

Talán valamikor a Lajos-utczába is eltéved a haladás, száz év múlva a görbe síkatorból nagy körút lesz. Most valóságos kígyóvonal, a mely minden ötödik-hatodik háznál megbánja irányát és nekifordul az ellenkező vidéknek. A lóvasút végig csilingel benne, s a lovak szórakoznak, mert minden perczben másfelé fordíthatják fejüket. Az utasok se panaszkodhatnak unalomnak miatta. A házai egyformák s az emberei is, hanem az útszéli czímes táblák olvasása elég mulatságot

szerez. A legfurcsább nevek váltakoznak rajtuk; a mi humor a névben található, mind ott van a Lajos-utczában. Rehabilitálja a német névviczet, mert véletlenül kerül. Az ortográfia bilincsei nem korlátozzák címerfestőiket s a művészi fantázia szabadon csaponghat, mikor illusztrációkat fest a címtáblákra. Impresszionista művészet és impresszionista közönség. És mégis valamennyien eltalálnak mondják a festményeket. Egész Ó-Buda egyformán lát. Egyenlők a szemléletek, a képzetek és ugyanazok a gondolatok. A szegénység demokracziája.

Egész Budapesten sehol sincs annyi szatócs és sehol olyan kevés a pálinkamérés, mint Ó-Budán. Pedig a lakosság legnagyobb része munkás emder. Azt tartják róla, hogy a munkagépét pálinkával keni. Az ó-budai munkás mértékletes, józan és takarékos. Nem a takarékpénztárba teszi pénzét hanem a feleségének adja. Nevelje a gyerekeket érte és főzze meg az ebédet. Valamennyi jó családapa. Iskoláztatja magzatait s egyetlen vágya, hogy a fiai nagyobb urak legyenek apjuknál. A közügyeket nem bánja. Átengedi őket a kaszinónak. A politika a középosztály mulatság a s a főrangúak foglalkozása. Az ó-budainak Bulgária igazán Hekuba, s ha már elmegy a korcsmába, ott sem politizál. A fiatalabbja az önképzőkörért elkesedik. A körük nem olyan, mint a gimnáziumoké. Nem faragnak verseket benne és nem

kérdezik a velszi urakat, hogy ne éljen-e Eduárd? Beléjük ütött az egyletesdi és megválasztják egymást választmányi tagoknak. Elvégre is a fiataloknak valamiért lelkesednie kell, az ó-budai fiatalok egymásért lelkesednek. Azonkívül Pulszky-Ferenczért. Megtették díszelnöknek, leleplezték az arczképét és meghallgatják a⁵felolvasásait. A világot bejárt tudós úgy viselkedik köztük, mintha ő is önképzést keresne a harmadik kerületben, elbeszélget az ó-budai asszonyokkal és meghallgatja a tagok szónoklatait. Ó-Buda él-hal Pulszkyért, még talán képviselőnek is megválasztanák, ha a választás nem járna szavazással. Az ó-budainak vagy nincs szavazó joga, vagy ha van, úgy kell érvényesítenie, a mint a gyártulajdonosok akarják. Ó-Budán a képviselő gyári produktum. Pulszkynek nagyon sok az egyéni vonása, a gyári termék pedig mind egyforma.

A Lajos-utcza és környéke a gyári munkások lakóhelye, a tavasz-utcza tájékán a boros gazdák laknak. Az elsőnek több a gyereke, az utóbbinak a vagyona. Mind a kettő németül beszél. Az egyik zsidóul, a másik svábul. Mégis megértik egymást.. Mindegyik átvett valamit a másiknak nyelvéből.. Megalkották volna a külön ó-budai dialektust, ha be nem köszöntött volna a magyarosodás. A gyerek már mind magyarul gagyog, és rátanítják a szülőket is az úri nyelvre.

Az ó-budai gyerek a nagyanyját bábinak nevezi

és az őrizete alatt játszik. Az őrizet abból áll, hogy kiteszi az udvarra s ő is kiül foltozni. A gyerek aztán beülhet a tócsába, bemaszatolhatja az arcát-kezét, csak ne sírjon, mert különben a bábi a hátába üt egy-kettőt.

Lassan-lassan a gyerek megéri a nagyanya intenczióit és szerintük cselekszik. Harmadik életévében bebarangolja a szomszéd utcákat, fényesre köszörüli a czipője orrára kalapált sárgarézholdat és hadba bocsátkozik a szomszédgyerekekkel, négyéves korában már megszökik, ha az anyja megveri, semmibe se veszik a bábít, ötödik esztendőjében pinszkát játszik, golyózik és azzal bizonyítja az lovenczióját, hogy köntössé eljátszott gombjait madzaggal helyettesíti. Hat éves korában iskolába adják, hadd tanulja meg a betűt. Itt azután töprenkedik rajta, hogy a nadrágja térdén mért szabott a természet lyukat, s hogy a harisnyának miért kell megkötve lennie, mikor szebb ha a szára lelóg a czipőre? Ha eléri a tizenkettedik évet, mesterségre adják. A varga szabóhoz, a szabó vargához, hadd legyen a fiúnak jobb sorsa mint az apjának volt.

Ó-Budán csak a boros gazda neveli a fiát a maga mesterségére. Legyen úr a saját szőlődombján. Húsz esztendőskorában a legényt besorozzák katonának. Dínom-dánommal ünnepli a hároméves fenegyerekség megkezdését. Azt hiszi, hogy ő az ezred dísze. Ki is tesz magáért, külön ruhá-

ban büszkélkedik és költi is, szórja is a pénzt. Ha leszolgálta az idejét, úrnak jön haza, a ki Bismarckkal egyetemben nem fél senkitől, csak az istentől — és a filoxerától. Elébe áll bárkinek, de azzal a kis bogárral nem bír meg.

Az a bogár olyan kicsiny, hogy csak nagyítóüveg alatt látszik, mégis tönkre tesz egy világot. Azt a gyönyörűségest, melynek Noé az őspatriarkhája és Luther Márton a dicsőítője. És megöli a legszentebb igazságot és a legmagasztosabb inspirációt. Azokat, melyek borban születnek. Az emberiség temérdek nemeset és szépet pusztított el, hanem annak a gyilkos rovarnak nem tud bajt állani.

A józanság hónából, Amerikából, került, hogy kijózanítsa az ó világot. Pedig ennek a régi földnek szüksége van a mámorra.

Maholnap a szüretet is az emberiség eljátszott gyermekjátékai közé sorozzák majd. Odajut, a hová az olympusi játékok, a lovagi tornák s az isteni áldozatok kerültek. Az emlékezet lomtárába.

A hol régen te szüretelők kedve virágzott, a jövőben szilvaízt kevernek s a kóstoló pinczegádor helyén aszalógyarak füstölik majd tele a hegyi levegőt.

A nagyhangú ó-budai kapásfiú, a kit «braunhaxler»-nek nevez a kerületi dialektus, neki adja majd magát a szerénységnek és nem lesz már különbség közöttte és a Lajos-utczai polgártárs között.

Ó-Buda a szerénység földje. A lakói úgy járnak-

kelnek, mintha szerénytelenségnek hinnék a létezésüket. Egyetlenegy sem kíván közülok semmit, mind megelégszik vele, a mit megkapott a sorstól. Egy világ, a melyben idegenek az ambíciók és ismeretlen a kapaszkodás. A vágyai lent másznak a földön. Nincsenek légvárai. Örül, ha szívhatja a levegőjét, nem épít belőle semmit. A terézvárosi szegény ember főnyereményről álmodozik, az ó-budainak a kis lottó ternójánál nincs ragyogóbb ábrándja. Nem boldogságot álmodik, hanem számokat. Másutt megrakják őket, itt egy-két garast rászánnak. Az esetleges nyeremény nem több néhány forintnál, de az ó-budai megelégszik vele.

Valóságos sziget a szerénytelenség tengerében.

Hiszen sehol sincs annyi szerénytelenség, mint a mennyi közöttünk terpeszkedik.

A közélet és a politika, az irodalom és a művészet a nagyzás hóbotosainak öklelő porondjai. A szerénységről Goethe azt mondta, hogy csak a pipogya emberek erénye. A derék ember büszke cselekedetére. Ha élne, és közöttünk élne, megtagadná szavait. A szerénytelenség ma nem a cselekedetek miatt érzett büszkeség, hanem a tehetlenséget takarni akaró gög. Az a szerénytelenség a defenzív önérzet volt, ez a támadó arrogancia. A szerénység taposó malom, a melyben élete fogytáig elrobotolhat, a ki belé fogta magát, a szerénytelenség létra, mely a kapaszkodók járó-útja. Odafent nevet és nagyságot találhatni.

A kinek neve van, későn kelhet, mégis koránkelőnek mondják, krónikus butaságban szenvedhet, s azt híresztelik róla, hogy gyógyíthatlan genialitásnak betege. Helyes, ha a megérdemelt név a tulajdonosának enyhítő körülménye, mikor véletlenül bakot lő, de a meg nem érdemelt név elismerést szerez annak a tehetetlenségnek is, mely még azt a, ehhez a lövéshez szükséges puskaport se tudja feltalálni.

Az ó-budaiak békés emberek, s a puskaort csakis a szüreti tűzijátékhoz használják. Az egyetlen tűz, a melylyel játszani mernek. Hanem a szőlők pusztulásával nem szállnak már rakéták az égnek és zavaratlan marad a nyugodalmas nyomorúság.

Szombat és vasárnap a pihenés napjai. Csakis a nőké, mert a férfiak javarésze ekkor is dolgozik. Szombat délutánján a Lajos-utczabeliek átogatóba mennek, vasárnap délután az utczán sétálnak. Sétatere Ó-Budának sincsen, s az utczákon van akkora por mint a városligetben. Mindig hárman mennek egy sorban s a kezeikből kötés, horgolás sohasem hiányzik. Ó-Buda köti a Lipótváros harisnyáit és hímezi a zsebkendők monogrammjait. A nádor-utca nem lehetne náthás, ha a Lajos-utca nem szorgalmatoskodnék.

Az ó-budai leányok mind barnák és többnyire szépek. A szőke nagy ritkaság közöttük, és rendesen szeplős. Valamennyi egészséges és megelégedett. A sentimentálizmus idegen eleme lelküknek, a

világfájdalomhoz nincsen érkezésük. Nem szerelmeseek, de szívesen mennek férjhez, nem prudeok, de tisztességesek. Az ó-budai fiatal emberek nem udvarolnak, hanem házasodnak, s ezért a szerelmi viszonyok ritkák a harmadik kerületben.

A vadházasság is. A szomszédság mindent terrorizál, s a hol nincs szabadság, ott nem virulhat a szabad szerelem sem. A család szentsége maradóka annak az időnek, mikor Ó-Buda félig-meddig ghetto volt. A ghetto házasodik. A családfő első embere a házának, már pedig mindenki valahol első akar lenni.

A lányok legnagyobb öröme a Korona-bál. Egyszer egy esztendőben kitánczolják magukat. A terem felét a mamák foglalják el. A fal mellett ülnek, de valamennyien kövérek és sok helytől fosztják meg a tánczos népet. Valamennyi büszke a lányára és haragszik a máséra. A ruhák nem fényesek, hanem exotikusok. Mindegyik egy-egy nyugalomba vonult Sába királynője. A hercegnők egyszerűbbek. — Egy-egy szalag tarkítja az olcsó ruhát, mégis szépek benne. Csak tánczolni akarnak, egyebet semmit. Tánczosokat fognak, nem férjeket. Jó kedvet keresnek és nem szellemet. A báljuk nem kerül az újságba, csakis az álmaik közé. Ott azután él és pompázik a következő multságig. Egymagában, háborítlanul. Nem szorítják ki sem regényalakok, sem holdvilágos ábrándok, sem a türelmetlen várakozás vágyai.

A tánczosok nem lődörögnek frakkban, hosszú szalonkabátban vigadnak. Megkérdezik a tánczosnőket, hogy kettős lépéssel kívánják-e a keringőt vagy hármassal? Ezt is, azt is egyenlő ügyetlenséggel járják, de egyenlő buzgósággal is. Nem fáradnak ki hajnalig sem, pedig ez a hajnal dologtevő napra virrad.

A csárdást ó-budai átdolgozásban tánczolják. Szelíden, Csendesen. Nem kísért közöttük a Schlesinger szelleme.

Néha frissítővel kínálják meg tánczospárukat. Czitromos vízzel, málnalével, savanyú czukorkával. A lányok nem szabadkoznak. Ritkán jut alkalmuk az udvariasság élvezéséhez, ha egyszer eléjük áll: nem kényeskednek. Szívvel-lélekkel mulatnak, hiszen tudják, hogy csak a lányé a vigalom. Mikor oltár elé lép, megszűnik a mulatsága mindörökre. Addig is eleget dolgoznak, sokat szereznek, hanem a leány kedély megalkuszik valahogy a kötelességgel. Az asszony meghódol előtte.

Az asszonynak a hetivásár is nagyobb napja a bálnál. Amott nem számított, itt számolnia kell. Asszonyoknak a legnehezebb tudomány. Még a felsőbb leányiskolát végzett nők is ellenségei az aritmetikának. A fejükbe vert irodalmi axiómákat hűségesen megőrzik, de a négy alapműveletet hamarosan elfeledik. Balassa Bálintről, a kinek egy sorát sem olvasták, tudják, hogy nagy költő volt, hanem az osztás mesterségével kevés szalon-

hölgy merne megbirkózni. Talán azért nem szeretik a mennyiségtant, mert udvariatlan tudomány mindig az igazat mondja.

Az ó-budai asszony se tudósa a matematikának, de művésze a «beosztás»-nak. Ez a szó műkifejezése annak a mesterségnek, hogyan lehet a semmiből megélni? Talány, hanem az ó-budai nő megoldja. Kimegy a hetivásárra, keresgél, ókumlál, alkuszik, esküszik, s néhány garas árán megszerzi a hosszú hétre való életet. Kedden a Lajos-utcza vásárol, mert pénteken szombati takarítást végez s nincs érkezése az alkura, pénteken a Tavasz-utcza sűrög-forog a piacon, hogy megvegye a vásárnapra valót. A pénteki piacjáró nem irigykedik a keddire, a miért bőségben él, a keddi sem haragszik a péntekire, mert többet vásárol. Ó-Budán mindenki kevesebbet vásárol, mint a másik, senki sem többet.

A Lajos-utcza legnagyobb büszkesége a izraliták imaháza. Valamikor az ország legszebb zsidótemploma volt, most sem leli számosával párját. Az ó-budaiak nem szegődtek a maurnak csúfolt, ízetlenül czifra stylus hivei közé, mikor megépítették az Ur házát. Görög templomcsarnokban dicsérik az istent. Úgy tudják, hogy az égben nem szeretik az orgonaszót s ezért gyalog küldik énekeiket a menyországba. Valamikor olyan énekesük volt, a kinek ország-világ tudta a hírét, Lengyelországból került és Brodd Dávidnak hívták. Ha a

jobb keze hüvelykujját a torkához szorította, olyan tenorhang került ki belőle, a milyenért aranyat fizetnek az operaszínházakban. Hívogatták is csalogatták is, de neki a Lajos-utca bámulata felért egy világ tapsával. Az öreg istennek új dalokkal szolgált. Elénekelte neki az olaszok operaáriáit, néha egy-egy krakoviankára is rágyújtott. Azt hitte, hogy az ég ura torkig van a zsoldárokkal és a komor héber recitatívokkal, hadd élvezzen egy kis modern muzsikát is. Makótól Jeruzsálemig valamennyi mőzeshitű csak a Brodd Dávid énekét magasztalta. A más hitűek se különben. Eljutott a hira a nádorispán udvarába is. Á nagy palatínus akkor még fiatal volt és nem restelte az utat az ó-budai zsinagógáig. Magával vitte az udvarát is. Azóta se volt a Lajos-uczának olyan lenyes napja. Az öreg Bóbele az énekest majd hogy össze-vissza csókolta, a miért a föld urát az isten házába csalta. Pedig az öreg Bóbele nem volt a lelkesedés embere. Ma is emlegetik nagy eszét, mély bölcsességét, rendíthetlen becsületességét. Ő volt az ó-budai község elöljárója s a ghetto őriző szelleme. Az üzleti irodájában annyi tudományos könyv hevert, a mennyit azóta egész Ó-Budán nem olvastak. Valamennyit ismerte, megtalálta bennük a maga világosságát. Ő maga mind végig Ó-Budán maradt, hanem az utódai kimentek a szabad levegőre, és ízig-vérig megmagyarosodtak. A Harkányiék és Wodianerek őseről az ó-budai emlékezet máig is adomázik.

Most a Lajos-utcza legnagyobb czifrasága az az öles kétfejű sas, mely a hadsereg ágyraktárán terjesztgeti szárnyait. Nincs az egész monarchiában nagyságra hozzá fogható. Czifracszép vas-munka, megbirkózott a rozsdával, pedig Öreg ideje már, hogy méltóságot ad a kopottas sárga katonai épületnek. Szemben vele, mintha címerversenyt akartak volna rendezni, a magyar jószágigeizgatóság épületére a koronás magyar czímert verték ugyancsak nem közönséges nagyságban. A versenyen mitsem törődve, csendes egykedvűséggel áll közöttük az a ház, a melynek kapujáról kicsiny tábla hirdeti, hogy ott van az adóhivatal.

A hol ennyi czímer és tábla hirdeti az állami nagyságot, nem hiányozhatnak a zálogházak sem. Számosával lelik párjukat. Ó-Buda nem szükölködhetik az állami jótékonyág nélkül. A hitelintézet nem igen nyithatna fiókot a harmadik kerületben, hanem a zálogház akár igazgatóságot adhatna neki. Mégis csupa közvetítő-iroda őrzi a sok dunát, paplant, viseltes köntöst, a mikért pénzt ad kölcsön az álladalom. Elég nagy dolog a rengeteg kamat fizetése, a kiváltásra ritkán vállalkozhatik az adós. A prolongáció az egyetlen pénzüzet, melyet Ó-budán kötnek.

A giró kellemességeitől megóvjá lakóit a kölcsönös szegénység. A baráti szívesség nem a bélyeges papíron nyilvánul, s az ó-budainak nem kell fejét törnie olyan kifogásokon, a melyekről a

barát tudja, hogy hazugsággal telvék, mégse haragudják meg értük.

Az ó-budai kávéházaknak nincsenek nagy tükör üveg ablakaik. Mintha titokban akarnák tartani vendégeiket. A ki itt kávéházba jár, nincsen annak dolga. És, Ó-Budán szégyen dolog nélkül lenni. Az ó-budai azért dolgozik, hogy élhessen, mégis azt hiszi; azért él, hogy dolgozzék. Mintha a lét a küzdelemért volna és nem a küzdelem a létért. Szomorú fatalizmus, mely a nyomorúság megelégedettségét szülte.

A Koronába hivatalnokok, orvosok, gyárosok, ügyvédek járnak, hírlapokat olvasnak és politizálnak. Az ó-budai haute volée, a képviselőt választók s a kerületi nagyságok. Ugyancsak ők járnak a kaszinóba is. Ott is politizálnak, olvasnak, feketéznek. De a tarokkot sem hagyják s a kaláberen is elmulatnak. Jóravaló emberek, a kik egymást bámulják, mert Ó-Budán nincs más megbámulni való. A Lajos-utcza, de a tavasz-utcza is szörnyen respektálják a kaszinótákat. Tudják, hogy műveltebb emberek, s hogy szívesen segítenének rajtuk, ha megtehetnék. Ó-Budán a különböző társadalmi osztályokat nem a gyűlölség választja el. Megbecsülik egymást lefelé is föfelé is. Megélnék egymás mellett s ezért megférnek egymással.

A Bródi-kávéház az ügynökök és kereskedők találkozó helye. Kevesen vannak és kicsinyek az

üzleteik, de legalább nyugodtan szürcsölhetik kávéjukat: nem kell bécsi lapot olvasniok. Sokat veszített ez a kávéház régi híréből. Hajdanában minden valamire való *tejes lakodalmat* benne rendeztek, most már csak ritkán rendelik itt a menyegzős kávé és kalácsot.

A nászasszony odahaza főzi a kávé, s a süteményt úgy kapja a jómódú ismerősöktől. A tejes lakodalom pompás intézmény. Szegény ember férjhez sem adhatná nélküle a lányát. Ó-Budai találmány, s a kerület büszke lehet reája. Már azóta máshová is terjedt s mindenütt örülnek neki, a hol a szerelem nem párosul pénzzel. Csak a búbánat szorul borra, hogy belé fojthassák, a boldogság elél a cikórián is.

A vagyonosabb ember húsos lakodalomban ad túl a lányán. Hadd hirdesse dínom-dánom az örömet. A zöldséges hal, a sokféle libahús, a fonottas kalács, az almásrétes a násznép boldogságát jelenti. Napokig elbeszélnek róluk, a menyegzőn pedig tánczra kerekednek tőlük. Énekszó mellett is mozog a láb, különösen ha a bor is beleszól a vigalomba.

A «braunhaxler»-ek országos lakzit szoktak csapni. Hétköznap is jókedvűek, a nagy hangból mulatság napján sem engednek. A filoxéra előtt vagyoniuk is volt, a pénz pedig nem csendesíti le a hangulatot. Zeneszóval vigadnak, s úgy járnak a laendlert, mintha sörös lenne az inspirációjuk. Pedig véges-végig borban keresik az igazságot.

Egyik-másik meg is találja és duhajon hirdeti, hanem a javarészük nem szegődik tanaikhoz, és megmarad a hazug világ csendes örömeinél. Az öregeik csupa méltóság, a legények csupa életkedv, a lányaik csupa szigorúság. A beszédük s a dalaik német, s a zenéjük valóságos bumberdó.

A banda primása a nagy dobos. Néha-néha neki gyürközik egy-egy trombitás is, s világgá ereszti a hangszere legmagasabb hangját, hanem a tolakodó hangokat elfojtja a recsegő bombardon, s agyonüti a réztányér. A nagy összevisszaság mégis hasonlít valamelyik indulóhoz; a tánczosok pedig opportunisták, megalkusznak a viszonyokkal és lejtik a lejtendőt.

Hanem azért van Ó-Budának jó zenekara is. A hajógyár munkásaié. Szpecialitásuk a halotti induló. A kit eltemetnek, soha fel nem ébred, úgy meggyászolja a muzsikájuk. Minden hangjuk kegyelet, gyász, fájdalom. Sír tőle az egész gyászközön-ség. A karmesterük jó zenész lehet, kordában tartja a hangokat, s a zenekari tagok jó sörivők, mert rendíthetlenül fújják trombitáikat. A feltámadás harsonásának ki kell tennie magáért, hogy lefőzze őket, a kik sírba trombitálják a halottakat. Ó-Budán hisznek a feltámadásban. Hisz a szemük láttára támad fel sírjából a régmúlt. Egymásután hámozzák le a földrétegeket az elsülyedt Aquinkumról. Ma már ott fürdik az ó-budai gyerek, a hol a legionárusok mosakodtak. A római fürdőben.

Az amfiteátrum pedig máig is egyetlen színháza Ó-Budának. Nem játszanak ugyan benne, de legalább rosszul nem játszanak. A fenevadak lekerültek a színpadról, ma Titánok ágaskodnak rajtuk. A szerény ó-budaiakat agyonimponálnák. Ó-Budán még nem tudják, hogy nem mindenki, a ki dörög. Jupiter. Megbámulják a nagy hangot, még akkor is. ha csak kongás. A naivitás hazájában idegen növény a kritika s ezért nagyon is jó, hogy Ó-Budának nincs más színháza csak a düledékrom amfiteátrum.

A HIDAKON.

Jupiter is, Bernát is a villámok körül foglaltoskodtak, csakhogy Jupiter szórta őket, Bernát, pedig kapkodott utánuk. A hol elegendő a Bernátok száma, ott nem csap be a legharagosabb mennykő sem. Már pedig mindig többen lesznek a kapkodok, mint azok, a kik villámokat szórnak.

A főváros városházai körül akármennyi zivataros felhő tornyosul is, megvédi a bennük szunnya-do-zók álmát a kapkodok kara. Nyugodtan elalszik bennük minden, a mi a falaik közé került; a mi pedig nem tud egykönnyen elszenderedni: álomba, ringatják szegényt a legszebb altató dalokkal, memorandumokkal és jegyzőkönyvekkel.

A sok alvó között ott nyugszik a Duna negyedik hídja is. Akár hogy csiklandozzák, nem ébresztik fel; a közvélemény nem bír a bizottsági véleményekkel. Pedig nagyon is foglalkozik vele. Különösen a budaiaké. Hiszen igazságtalanság készül ellenük. Már megint a pestieknek építenek, hidat, a budaiakat mellőzik, mint a hogy mellőzték őket a három régi híd megalkotásánál. Pedig Buda

Pesttel egyenlő jogú része a fővárosnak, s megkövetelheti, hogy neki is jusson hídja.

Valamikor hangosan panaszolták ezt az igazságtalanságot, de ma már terjed a kozmopolitizmus, gyengül a hazafiság s a fiatal budaiaknak, mind egy akár Pestről Budának, akár Budáról Pestnek építik a negyedik Dunahidat. Kivész a régi jobbparti, gárda, elpártolt az ős királyvárostól még a poézis is, ez a sántikáló antikvárus, a ki minden elavult dolgot nagyrabecsül és dicsőít. Lám a budai gőzfavágó legnagyobb költője, Hazafi Verai János is úgy énekel, hogy: nagy gyönyörűség «Budáról átsétálni este Pestre», és széles ez országban nincs olyan önképzőkör, a hol ne szavalnák Petőfinek szavait: «ne menj fel Budára!» Csak a pénzügy-miniszter nem hisz a vándorpoéta dalának, mert különben Budán fizettetné a hídpénzt. Vámat szedet ő exczellenciája minden gyönyörűségért; vigasztalja meg az a budaiakat, hogy a negyedik hídon is csak belépti díjjal engedik majd az embert városukba. Rajta is meg lesz a distinkció a Budára és Pestre tartók között. Pedig az a nagy magyar, a kinek ércszobra az akadémia, előtt szégyenkezik, a maga lánczhídjával az egyenlőségnek akart utat nyitni. Nemcsak a Dunát, hanem a nép és a nemesség között tátongó űrt vélte áthidalni.

Ha a hídfő vámszedője a kutyabőrös nemes embert csak úgy megsarcolja, mint a csakis saját bőrében járó polgárt, a hídgaras csörgése hatal-

masabban prédikálja a jogegyenlőséget, mint a diéta szónokai. Negyven évvel később újra megkülönböztetik a lánczhídon járókat. A ki Pestről Budára megy. váltsa meg a jogát, a visszamenésért nem szednek díjat. Talán a korszellem diktálta azt a rendeletet, mely a visszafelé haladást megkönnyíti. De bárhogy legyen is, a budai polgár a maga nyársát két krajczárral értékesebbnek tartja, mint a pestit.

A mesebeli negyedik híd, ha elkészül, megadja majd a lánczhídnak a kegyelemdőfést. Régi tisztességéről amúgy is degradálták, de a mucsai polgár még mindig világcsodának nézi. Hanem ha ott lesz mellette a lábatlan óriás ív, a soha világot nem járt atyafi is fitymálva néz majd régi remekére.

Valamikor nagy volt a lánczhíd dicsősége. Hetedik világcsodának hirdették, útikönyvekben lerajzolták, idegenek megbámulták, ma már minden süldő: technikus tudja, hogy hídnak ugyan híd, de édes kevés a tenger sima tükréhez képest; a mely fölé félkilométeres nyílású hidakat építettek karcsú vasrudakból.

Még az idő viszontagságainak sem tudott ellentállani. A csavarok és a lánczok közé belemarta magát a rozsdá és eszi lassan a vasat. Úgy beszélnek, hogy ma-holnap lezárják, nehogy valami katasztrófával szerezzé vissza régi híreségét. A restaurációval csak addig várnak, míg az új híd elkészül, addig a járókelők rajta szerez-

hetik a rheumát is, fogfájást is. Eljátszik egész hosszán a dunai felszél, legjobban mégis a hídoszlopok fordulóin mulat. Néha jókedvű gyerek, a ki megfogózik a ruhák fodraiban, másszor rakonczátlan sihederként viselkedik s napernyőket, esernyőket fordít ki, a járók kalapjait a Dunába viszi, megrontja az asszonyi viselet symmetriáját, megfogja a híd lánczvasait s úgy elmuzsikál rajtuk, mint a babra gyerek a nyitva felejtett zongorán. A lánczhídon mindenki arra törekszik, hogy az előtte járókat megelőzze. Két ember nem igen sétálhat rajta egymás mellett, rögtön szétválasztja őket a mögöttük siető. S ezért a nők inkább társaskocsira ülnek ha a hídon kell átmenniök. A nő rövid ideig sem szeret egyedül lenni; megmaradt gyermekkorából a magánosságtól való felelem. Mindenhová kísérteti magát, még oda is a hova férfi sohasem menne kísérettel. Szereti az emberi hangot, legjobban pedig a magáét, de csak akkor, ha más is gyönyörködhetik benne s már ezért is kerüli az egyedüllétet. Soha sem monologizál, mert senki sem monologizál, kivéve a romantika és az örültek házainak hőseit. De a lánczhídon különben sem lehetne monológokat szavalni, a párbeszédet pedig megakadályozza a gyalogjáró keskeny volta. A lánczhíd máskülönben se kellemes útja a nőknek. A vámszedő rendesen nem tudj a az ötforintosokat felváltani, nekik pedig rendesen nem jut eszükbe, hogy a pénzjegyet másutt is felváltják.

Ha megváltották jegyüket, a másik hídfőnél nem emlékeznek már rája, hogy hová is tették? Ha a híd egyik oldalán mennek, a másik gyalogúton járó ismerőst pillantanak meg, a kit nem üdvözölhetnek, mert közöttük a sok korlát és a kocsijáró.

A hídon kelő nők többnyire budaiak, a kik vagy vásárolni vagy látogatni mentek Pestre, a pesti nők ritkán mennek Budára. A budai nő pedig mindig kíváncsi és rosszul esik neki, hogy a korlátok miatt nem kérdezheti meg ismerősét: mi újság azon a parton, a melyről jött?

Sehol sincs annyi fogafájós ügyvédjelölt, mint Budapesten. Minisztériumok, hivatalok, Buda várában székelnek, s a ki oda fel akar jutni, a lánczhidat kell, hogy járja. A princípális kocsin jár, a segédért kocsit csak számít.

Csakis a hídfő négy oroszlánja tűri baj nélkül a rengeteg léghuzamot. Az idők hírhedt vasfogának is megszegte erejét, hiszen ez a fog négy évtized óta nem árthatott a méltóságteljesen nyugvó pusztai királyoknak. Csak olyanok, mint valaha voltak s mind e mai napig keresve keresik párjukat a főváros szobrászmunkái között.

Alkotójuk elfelejtette a nyelvüket kifaragni, most tágas nyelvetlen száj üregükben verebek tanyáznak. A haldokló oroszlánt megrúgja a szamar is, a köből faragottal pedig a veréb-kölyök is paczkázik. Hja, az állatvilág nem ismer tekintélyeket, csak erőt,

a melytől fél, míg az emberekre még mindig béklyót ver a pietás.

A csonka négy oroszán körül legendát fűzött a népromantika. A nép képzelete a torsokkal szívesebben foglalkozik, mint a tökéletes művekkel. Ezekhez nincs mit adnia, amazoknál keresheti a csonkaság okait. De meg alkalmat is adnak a sajnálkozásra s az ember szívesebben szánakozik, mint csodál. A kit szánunk, azt baj érte s a kinek baja van, vagy egyenlő velünk, vagy alattunk áll, de semmi esetre sincs fölöttünk. Az ember pedig arisztokrata, igazi arisztokrata: nem szereti a fölötte állókat, de szereti szánni az alatta valókat.

A nyelvetlen szobrok legendáját néhány évtized múlva már talán történeti ténynek mesélik majd; ma még számosával vannak, a kik tamáskodnak benne. Úgy beszél a monda, hogy a négy kőoroszlánt ezelőtt negyven évvel sok ezer ember előtt leplezték le. Csodaszép formáikban mindenki gyönyörködött s maga a mester is büszke tekintettel nézett végig művén és az éljenző sokaságon. De íme, mint a románczok merész idegenje szokta, itt is a tömegből egy — vargainas vált ki s büszkén vágta oda a művésznek, hogy: ujjé, a műhelyben felejtették az oroszánnyelveket. A néphahotával fogadta a kritikát, a művész pedig nem kérdezte, hogy miért zúg a tömeg, hanem kétségbeesésében bele ugrott az alatta fodrozó Dunába.

Az elárvult oroszlánok azóta némán hevernek

talapzatukon. Nagy ünnepnapokon zászlórudat dugnak az első lábaik közé s felhúzzák rája a nemzeti lobogót, hétköznapi verebek csicseregnek öblös szájukban.

A lánczhídnak mások az ünnepnapjai, mint a többi világnak. Mikor országgyűlést nyitnak, dőfé-gácziót fogadnak, ha a miniszterelnök ablakait törögetik s a sértett hazafiság a Hentzi-szobor miatt hangosan búsul, ünnepet ül a lánczhíd. Az egyik fényvel kedveskedik neki, a másik szenvedélyvel. A díszbe öltözött urak megfizetik a hídvámot, hanem a népszenvédély nem ismer obolust s ingyen hömpölyög át a szuronyos katonák elé.

A párduczkaczagánynak, prémes kucsmának, régi dicsőség egy napra feltámadt külsőségeinek hamar akad bámuló serege: a híd gyalogosai megmegállanak s a hídfőnél is összeverődik egy-egy nézni vágyó csapat.

Az osztrák delegátusok fekete frakkban, fehér keztyűsen hajtatnak át a király elébe. Báli ruhába bújnak, hogy készen álljanak ahhoz a tánczhoz, a melyet úgy kell járniok, a mint furulyáznak nekik. És mégis ők a flótások. De se baj, az egész parlamentarizmus a félreértések világa. Csak azért jó, mert nem tud senki jobbat. Az emberi jogok nevében megalkotta a többség arisztokracziáját. Chassé croisé a hatalmi faktorok között: azelőtt a kisebbségé volt a jog, most a többségé az igazság.

A híd vámszedői nem gondolkoznak a parlamentarizmuson, de hídpénzt kérnek egyformán osztrák és magyar delegátustól. Még arra sem gondolnak, hogy az osztrák-magyar paritást sérítik. Bécsben a magyar elmehet a császárhoz a nélkül, hogy megvámolnák. Budapesten az osztrákot nem engedik ingyen a király elé.

A hídvám nem csekélység, akárhogy ne vessük is. Ezelőtt tizenkilencz évvel megmentette a hazát a vörös forradalomtól. A magyar kommunardok megfogadták, hogy learatják világszabadságot, mielőtt elvetették volna. Az élükön néhány vörösinges ábrándos fiú állott és új világról és régi zsarnokságról szavalt nekik. Hanem az új Schlarffiába csak az juthatott, a ki keresztül úszott a határoló vértengeren. Neki tehát a véres Oczeánnak! Nagy titokban elhatározták, hogy átmennek Budára, elfoglalják a citadellát s onnan összelövdözik a tőkét és a bourgeoisiet, meg a régi rothadt társadalmi rendet. Hanem a terv kivitele elé nagy akadály merült: a hídpénz. Csak ideáljaik voltak, de garasuk nem volt s az ideálok sohasem értek annyit, mint a garas. Nem mentek Budára; az a garas, mely meg sem volt, megmentette a nagy tőkét. Az összeesküvés egyéb céljai is dugába dőltek, az összeesküvők egyike-másika pedig fogságba került. A többit nem bántották gyermekjátékuk miatt; vagy összeszidták, vagy kinevelték őket, de szabadjukra engedték szegé-

nyéket. Az egyik összeesküdtől maga az ügyész kérdezte: «mondja csak öcsém, tudja-e, hogy mi az a socializmus?» «Tudni, nem tudom, de írni már sokat írtam róla» így hangzott a kis világ-megjavító válasza. Azóta meg is nőtt, meg is öregedett, sokat felejtett, hanem arra a hiányzó hídgarasra mindig szívesen emlékezik,

A lánczhíd legnagyobb ünnepe Szent-István-napja. Sok ezer embert hord ilyenkor a hátán, kíváncsi népet, a melyről az aznapi vezérczikkek azt írják, hogy a nemzet zarándokai. A pénztárosok nem győzik a pénzt szedni, a jegyszedők keveslik a két kezüket, hogy elkapják a feljűk nyújtott bádogdarabokat. A kákadorombosi atyafi boldogan teszi el a megmaradt hídjegyet, jó lesz odahaza a fiúknak medáliának. A pesti gyerek ilyenkor *bliczcel*, ingyen megy Budára. Jól esik neki, hogy rászedte a kormányt, mért is árulja el annyiszor a hazát! Katonakorában eleget járja majd fizetség nélkül a hidat, de civilember kevés jutott még vám nélkül Budára. Kohn Jakabot is csak az békítette ki katonasorával, hogy ingyen járhatta a lánczhidat s nem egyszer tette meg, hogy egymásután húszszor ment át rajta, csak-hogy otthon elmondhassa: már megint negyven krajczárt takarítottam meg.

Akárhogy beszéljenek is a polgárság és katonaság egyenlő voltáról, a katonamember mégis különb a civiltől. Legalább így hiszi a vidékről

Pestre származott baka. Hiszen még a miniszter is kikaparintja zsebéből a vámpénzt, a legszebb fehér cselédnek sem engedik el a fizetést, csak az uniformisnak potya a lánczhíd. Polgárember ezer is elmehet rajta, senki se félti a hidat, de katona, ha csak tíz szál lép a lánczhíd fakoczkáira, a vezetőnek meg kell parancsolnia, hogy ne járjanak egy lépésben, mert különben bedűl a hetedik világcsoda.

A főváros minden részének megvannak a maguk speciális koldusai, a lánczhíd sem szűkölködik nélkülük. A Lipótvárosban kórházból kikerült boltossegédek, a Józsefvárosban vándor mesterlegények, a Terézvárosban leégett hitsorsosok kéregetnek, a lánczhídfőnél nők és térfiak is hídpénzt kérnek kölcsön, mert odahaza felejtették az erszényüket. Holnap vagy ma okvetlenül megadják a kölcsönt, csak mondja meg a rögtönzött hitelező a pontos lakás címét. Magán a hídon nem koldul senki. Más nyomorúságosok járnak rajta; olyanok, a kik megunták a koldulást is, az életet is. Éjnek éjszakáján a lánczhídon nem ritka az olyan szerencsétlen, a ki ezt az unalmát manifesztálni is akarja. Hanem a világ csodálatos alkotás, élni se hagyja a szegény embert, meg se hagyja halni. Belekergeti a halálba, de a humanitás szent nevében kihúzza belőle. A kit a szerencsétlenség üldöz, ne meneküljön előle, hanem olvasson el néhány vezérczikket, melyben az öngyilkosságot erkölcs-

telenségnek bizonyítják. A lánczhídról manapság ritkán ugorhatik valaki a Dunába, hogy ki ne mentenék belőle. Hanem a nyomorúság nem enged egy könnyen, s átvándorol a *Margithídra*. Sötét este kevesen járnak rajta; a görbe hídon a rendőr nem láthatja azt az embert, a ki már egyéb méltóságra vágyik s a folyam fenekén keresi az újat. A loccsanás is alig hallik, a sikoltást is elviszi a felszél, az ember nyugalmasan vethet véget küzdelmének.

A Margithídnak se története, se legendája nincsen. A legújabb kor gyermeke, még el sem készült egészen. Belőle indul majd ki Budapestnek ötödfeledik hídjá. Az, a mely Szt.-Margit szigetjét a szárazföldhöz fogja kapcsolni. Apró pénzre fogja váltani azt a kincset, melyet a Margitszigetben bírnak. A jó levegőhöz való jognak megvalósítása lesz, ha ugyan meglesz.

Ma a Margithídnak sokkal közönségesebb feladatja jutott. A teher forgalomnak szolgál útul. A lánczhíd nem bírja el a megrakodott szekereket, de helyük sem volna keskeny kocsitűtján. A Margithidat nem kímélik ennyire. Lóvasút is jár a hátán s vascsövekben budai vizet visznek rajta Pestre. Budán több víz van a Dunában mint Pesten, s hogy Pesten vizet ihassunk, kutat kellett fúrni Ó-Budán a Dunába.

Legendája nincs, de rejtélye van Szt.-Margit hídjának. A felírásos táblája. Ott díszeleg közepső

oszlopán olyan magasan a víz színe felett, hogy nincs az a hajon utazó, a ki eltudná olvasni. Mióta kifaragták, nem akadt olvasója, pedig egy pár nevet az örökkévalóságnak utalványoztak rajta. Ne irigyeljük értük a jövő időket, elégedjünk meg jelenünkkel.

A Csepel-sziget fölött a vasúti híd köti össze a felére összeszűkített Duna két partját.

Egész sor hídoszlopon sűrű rácozású vasszekrény fekszik. Mikor a vonatok végig robognak benne, olyan robaj támad, mintha a Duna tiltakoznék ellene, hogy ne csak gőzhajót, de gőzkocsit is vigyen a hátán. De a tiltakozását lenyűgözi a technikus vasakarata, mikor segítségére indul az úristennek, hogy átalakítsa a földet. A magyarok, istenének hajdanában csak külföldi aszisztensei voltak, de most már számosával lelik párjukat azok, a kik a Duna-Tisza hazájában születtek. A vasúti hidat is magyar ember tervezte, magyar ember építette. Egy kissé sok vasat pazarolt rája, de hiszen azért magyar a magyar, hogy a vastól se féljen, a pazarlástól se tartózkodjék.

AZ ERZSÉBETVÁROS.

A ki idegenből került embert Budapesten vezetget, az Andrássy-utat járhatja végig vele, a Duna palotás partján sétáltatja, a múzeumnak tünevényes tárába viszi, hogy földből ásott emlékeket bámuljon, a ki eleven életre kíváncsi és ormos házakat nézegessen, a kinek emberlátás a gyönyörűsége.

A naiv chauvinizmus a városát díszruhában akarja bemutatni, pedig minden ünnepi ruhánál érdekesebb a pongyola. A reggeli köntös még a nőnek is csillogó rokolyánál ékeesebb öltözője. A pongyola lebegő, könnyű leple a vállak szépséget sejteti, míg a fűző merev contourjai csak a szobalány feszítő erejéről regélnek.

Csakis a csúnya nők pironkodjanak a pongyolájukért, szép asszonyoknak megadja a superlativusokhoz való jogot.

Hanem a pongyola csak akkor szép, ha tiszta, a mi metropolisunknak pedig csak egy részében tartják a tisztaságot, a másik fülét sem billenti a Liebig statisztikai tábláira.

Házak és utcák és emberek a mosakodás

művészetében még nem érték el városszerte egy ugyanazt a fokot. Igaz, hogy a mosdatlanság nem akadályozza meg a hírnevesség megszerzését, de én még Pilátust is jobban szeretem, ha a kezeit mossa, mint Cleont, ha mosatlan szájjal a hazamentést hirdeti.

Ha az Andrásy-út Budapest díszruhában, az Erzsébetváros Budapest — mosatlan pongyolában. Az egyik kendőzött világváros, a másik mosdatlan világ. Az egyikben a kozmopolitizmus kedélyszegénysége, a másikban az eredetiség színegazdagsága. Az a cifrára nyírbált korona, ez a szertekapaszkodó gyökér, az a jövőnek Budapestje, ez Budapestnek a múltja.

Az Erzsébetváros a humor otthona, habár a lakosságának javarésze az isten választott népéből való.

A judaizmusnak a humor mostohagyermeké. A zsidószellem szatirikus, maliciózus, de csak kivételesen humorista. A humorhoz napsugáros ég kell, a satíra borús időben is tenyészik.

Még Heine is, a ki megtagadta a judaizmust és hellénnek hirdette magát, szatirikus de nem humorista. Még a dalok örökszép könyvét is satírába mártott tollal írta. Saphir, a kit valamikor a humor Chimborasszójának tartottak, nem is volt humorista, hanem a satírának mestere, tegyük hozzá, hogy nem nagymestere. Demokritos nevetve filozófált, Saphir csak filozofálva nevetett. Ez pedig

nem pusztá szócsere, hanem annak feltüntetése, hogy az egyiknek volt, a másiknak nem volt jókedve.

A zsidó ész élcel, de nem tréfál, szellemeskedik, de idegenül tekint a mókára. Az abszolút életörömét nem ismeri, mert sohasem tud a reflexióktól szabadulni. Mindig bonczol; a középkorban még a szavakat is elemeire, betűkre bontotta és értelmüket kutatta. A kabalát csakis a judaizmus fejleszthette magas fokra. Másutt a csodás titokzatosság a néppoézist is foglalkoztatja, nálunk csak a rabinok fejeit zavarta.

A zsidó humor csak a neve szerint humor, a valóságban néha gyenge, néha erősebb gúny. A józanságnak nem legszebbik faja: az óvatosság megzavarja a jókedvét, élvezetét folytonosan rontja kritikája.

Seifensteiner Salamon és Spiczig Iczig együtvéve talán az egyetlen zsidó humorista.

Az egyik lelkesebb, a másik okosabb, az egyik hamar csügged, a másik mindig bízik, de egyikük sem jajgat. Seifensteiner mindig okos, de sohasem okoskodik, sokszor nevet, de senkit sem nevet ki, néha egyet is, mást is kitréfál, de nem ostoroz soha senkit.

Ha a Dob-utczába ritkán süt is a nap, mégis napsugaras a Salamon lelke s ezekkel a sugarakkal nem igen zsugoriskodik.

Seifensteiner és Spiczig Iczig az Erzsébetvá-

rosnak valódi gyermekei bevitték a Dob-utczát a magyar irodalomba.

Az Erzsébetváros a sziámi ikrek egyike, a másik a Terézváros. Két rész, melynek mindegyike egészszé lett. Valóságos sejtosztlás. Elválasztójuk a király-utcza, melynek meg sem kellett sűrűsödnie, hogy ketté oszsa azt, a mi össze nem tartozik. Balra a szerecsen-utcza, jobbra a dob-utcza egy-egy kerületnek elég protoplazma.

Az Erzsébetváros újnevű kerület (nem nagyon régen múlt, hogy a mai nevéhez jutott) és itt lakik a legtöbb újnevű ember. Hunyadi és Rákóczi és Kont, mind megannyi kemény vitéz.

Minden kerületnek meg van a főutczája, mely reprezentálja, a mely egyszerre szíve is, tüdeje is, feje is a városnak. A Lipótvárosé a nádor-utcza, a belvárosé a váczi-utcza, a Terézvárosé az Andrássy-út, Ó-Budáé a Lajos utcza, az Erzsébetvárosé a Három-Dob-utcza.

Most csak dob-utczának nevezi a profán világ de a hagyományokhoz pietással ragaszkodó dob-utczai nem enged a negyvennyolczból, azaz, hogy a háromból. Mikor az öregrendű dobutczainak lelke, a letűnt régi jó időkben révedezik, mikor emlékezetében ifjúságának másodvirágzását éli, ha az unokáknak a gyermekkora csínjait mesélgeti, mindig hozzát teszi, hogy mindez akkor volt, mikor még német nyelven háromdobosnak mondták az utcájukat.

A dob-utczát két részre osztják: belső és külső dob-utczára. A külső dob-utczában nagy a jókedv, a belsőben a lelkesedés. Mindakettő zajosan nyilvánul. Ez a zaj maga a Dob-utcza. Itt minden zajosan történik. Zajosan esznek, zajosan isznak, zajosan gondolkoznak, zajosan éreznek és zajosan imádkoznak. Mintha mindenre tanút keresnének, a ki szükség esetében az alibit igazolja. Pedig a dobuczai a világ legártatlanabb embere, a ki még rendőri kihágást sem tud elkövetni.

Soha bíróság elé nem megy, s ha tanúnak idézik, előre kijelenti, hogy a kérdéses időben nem volt sehol, mitsem látott, hogy most sem tud semmit, hogy soha sem fog emlékezni. Az igazi dobuczai az ügyeit maga végzi. Maga bíraskodik, maga védekezik, és apáktól maradt perrendtartást követ.

Ez a törvénykezési mód az ellentétek találkozásáról szóló mondásnak illusztrációja. A lovag és a dobuczai egyszerűen pofon ütik az ellenfeleiket. Az első megverekszik, a másik verekszik, de egyikük sem viszi törvény elé az ügyes-bajos dolgukat.

Különben sehol a világon annyit nem emlegetik a pofont és sehol annyit nem pofoznak, mint Budapesten. Mintha itt az emberi méltóságnak már nem volna becsé!

Az ütés ennek a méltóságnak életére tör, a pofon a kivégzése.

Az ellenfél iránt való kegyetlenség a háborúban is tilos.

A Bayardok csak keztyűket dobtak, most a keztyűben felejtik a kezet és ezt dobják az ellenfél fejéhez. Pedig az emberiség nem lett vastagabb bőrű, s ha igen, akkor a pofon nem hat keresztül az epidermissejteken. Ebben az esetben az ütés nem fog provokálni.

A drakonizmust a modern törvénykezés száműzte, a magabíráskodásnak sem volna szabad a megsemmisítésen kezdeni az ítélethozást.

Az, a ki valakit megüt, legalább is úgy vétkezik, mint az, a ki az ütést sértéssel «provokálta».

Az egyik megsértett egy egyént, a másik lealacsonyít két embert, önmagát és a médiumát. A pofon annak, a ki kapja, szégyen, de annak, a ki adja, nem kevésbé az.

A régi lovag leküzdötte szenvedélyeit, hogy hőssé lehessen, a modern lovag nem küzd meg az indulataival és hősieskedik. És e téren találkozik azokkal, a kik a lovagiasságnak híret sem hallották, a kik nem tudják, hogy az indulatok világában is uralkodást kér a civilizáció.

Érdekes az a hang utánzás, mely a pofonnak a különféle kerületekben divatozó elnevezéseiben található, s mely az egész processzus módját, de még az erő kifejtés nagyságát is jellemzi.

A belvárosi a grammatika szigorú szabályai szerint *pofont* ad, a terésvárosi *frasz-nak* nevezi, a mihez kissé befelé hajlított marok kell, hogy a kéz és arcz közé levegő szorulhasson, a ferencz-

városi *técset* ad: könnyű legyintést kifordított kézzel, a mi azonban nem zárja ki, hogy a fogazat békés harmóniája meg ne zavartassék; az erzsébetvárosi lapos tenyérrel egész lelkesedéssel szólítja meg az ellenfél arczát és azt mondja neki, hogy: *pats*.

A dob-utczában ilyenkor rendszeren még harmadiknak is jut a megszólításból. Ez a harmadik valami jószívű samaritánus, a ki véletlenül arra járva, beleavatkozott a diskusszióba.

Változnak az idők és mások lesznek velük a közmondások. Azelőtt a jó bornak nem kellett czégér, most a czégérhez felesleges a jó bor.

A zajnak, lármanak korában még a becsület terén is összecserélik hírével a lényegét, hogyan maradna ennek a zavarnak híján az életnek egyéb nyilvánulása?

A modern élet a zaj, s a dob-utcza csak a korról haladt, ha eluralkodott benne a lárma.

A történetírók régóta keresik korunknak illő-kellő elnevezését. Az egyik köszénkornak, a másik papírkornak hívja, én a lárma, a hirdetés korának nevezném. A nagy dob jele alatt élünk s a nagy hangot uraljuk.

Azelőtt elsőnek a tett ment s a hirdetése csak utána jött, most a tett utána sántikál hírének. Azelőtt elismeréssel fizettek, most előlegezik, s az

előleget megszerző ágens: a lárma. Azelőtt tudományt hirdettek, most a tudomány is hirdet. Az élet akadémiájában annál kényelmesebb a szék, minél lármásabb a székfoglaló. A lárma csúnya, de a szép és csúnya harcában a jóé a győzelem, még pedig a nemzetgazdasági jóé. Ez pedig a jó fogalmának superlativusa.

A dobutczainak a lárma nemcsak a megélhetés megszerzője, hanem az életöröme is, nélküle elsavanyodnék és vegetálássá sülyedne az élete.

A dobutczai nemcsak szájával kiabál, hanem a kezeivel, a lábaival, a szemeivel s a szívével. Már a szimpathiája is a zajt keresi tolmácsnak, a lelkesedése egyáltalában nem tolmácsolható.

A dobutczai nem iszik bort, de megrészegeedik a maga hangjától. A mit hisz, azért, ha nem is megy tűzbe, de tüzet kiabál, s a kit szeret, csodákat költ róla s el is hiszi őket.

A dobutczai szereti az ideálokat, de alakot öltet velük. Az absztrakt iránt nem bír fogékony-sággal, s a mit meg nem ért, arra füle botját sem hajtja.

Az Erzsébetvárosban mindenki az utcán él, a boltajtóban vagy a kapuban áll, ül, beszélget, kávézik, köt, varr, látogatót fogad, kölcsönt kér és kölcsönt ad. Másutt a kölcsön tárgya pénz, itt — főzőkanál, vöröshagyma, fél citrom, mosóteknő, két tojás. Kamat nélkül való üzletek, kötelezvény és váltó nélkül. Ha a visszafizetés terminusát be

nem tartják, nem a törvényszék, de a börzebíróság elé sem viszik a bajukat, az utcán vagy az udvaron végezik szomszédasszonyok aszisztálásával,

A lipótvárosi asszony a salonjának csecsebecséire büszke, a józsefvárosi a fehérruha szekrényével hivalkodik, az erzsébetvárosi nőnek lelke gyönyörűséget — a felbontott libái szerzik meg. Nem a pecsenyének örül, hanem annak a percznek, mikor az ámuló szomszédasszonyoknak a libája temérdek zsírjáról, a máj óriás nagyságáról és a töpörtyük piros ropogós voltáról csodákat mesélhet

Az erzsébetvárosi nő csak a konyhára vet ügyet a háza egyéb részét nem igen látja, az se bántja őt.

Ha Menenius a gyomrot a test legfontosabb részének mondta, mért ne tarthatná ő a konyhát a ház koronájának? A salon a szellemnek, a konyha a testnek! Az egyik tornahely, a másik templom. Ott a szellem ficzkádozik, itt a test isteniteszteletet tart. Ott élcelődnek, itt esznek, ott elrontják a gyomrot, itt táplálják. A ki a salonban ügyetlen, önmagát blamálja, a ki a konyhában kontárkodik, másoknak okoz boszúságot. A salon elaltathat, a konyha megbetegíthet. A konyha műterem, melyben a kontár eleven veszedelem, míg a hozzáértő remekeket teremthet.

A belvárosban sok az ebédlőterem, az Erzsébetvárosban sok a *kifőző*. Ott elegánsan, itt jóízűen esznek, ott az ínyesek kritizálnak, itt az éhesek megbocsátanak. Az Erzsébetvárosban lakott az a

híres kifőzőné, a ki a vendége panaszaira azzal felelt, hogy: ha a káposztában rongy volt, hát bent volt; huszonöt krajczárért nem főzhet selyemkendőt az ételbe.

A kifőzőnőkhöz leginkább deákok járnak. Tréfával fűszerezik az ebédet és nem igen bánják az asztalkendők naponkinti színe-változását. A hosszú asztal mellett huszonöt vendég, mind megannyi *drukkoló* deák.

A magyar nyelvnek, akármilyen gazdag, nincsen olyan szava, a mely a drukk fogalmát földni tudná.

Mikor a csendes járja, s hogy a szerencse beüssön, csak még egy kártya hiányzik, drukkol a magyar és mikor vizsgára készül a deák, drukk-nak kínját szenved a szegény.

A drukk a szerencsének reménye és a balvégzettől való rettegés. Fortunának megvesztegetése, hogy sajnálkozva nézzen arra, a ki kegyeit lesi.

A kártyaizgalomnak nincs külön évadja; télen-nyáron, fakadó kikeletkor, szüretelő őszben, sohasem múlik ideje, csak a deákember drukkját kötöték időhöz,

Pünkösöd után. mikor vakmeleg a napsugár és forróság az is, a mit árnyéknak nevez a világ, a vizsgáknak támad ideje. Az emberkínzásnak modern módja, a sorsjátéknak ez a multság híján való neme nem öregbíti az elmét, csak a testet apasztja czingárrá.

De nem lehet másképen. Rég elmúlt az idyllek ideje, küzdelemmé lett az élet. Ha a létért való vívódásnak bajt akarunk állani, már regrutakorunkban kell a viaskodás mesterségét gyakorolnunk. Ez a gyakorlótér az iskola.

Valamikor a tudomány kedvéért tanítottak benne, most a megélhetésért.

A mit civilizációnak neveznek, az a megnehezült életviszonyok közé való alkalmazkodás, tojástáncz a kenyérért, néha süteményért, konkurrencziája a kevés fókára vadászó sok eszkimónak.

Az iskolának nem az a célja, hogy tudósokat, hanem hogy kenyérkeresőket neveljen. Az iskola a lökdöséshez, a taszigáláshoz szükséges erőnek gyűjtője.

S a ki szomorkodik rajta, hiábavaló munkára szorítja a szívét.

A kifőzőné iromba terítős asztalánál a sok szegény deák mind számol vele s nem sajnálja az izzadást; tudja vagy sejti, hogy minden veríték-cseppjük a tudás tengerét dagasztja, hogy az a világosság, a mi a fejükben támad, az általános setétséget is apasztja.

A belvárosban a jobbmódú tanulók laknak, az Erzsébetváros hónapos szobái és járó-vendéget fogadó ágyai a deáknymorúságnak otthonai. Hanem otthona a deákhumornak is. Reménység fakasztja, türelem ápolja, bútfelejtetők a virágai.

Édes illatjuk elhat néha a késő vénkorig is, hadd legyen a szomorú időknek is kedves az emlékükhöz. Mire megvénülnek az emberek, ugyan mit várhatnak még az élettől? Hisz a napsugárt sem érzik már melegnek, az álomnak sem érzik már gyönyörűségét, mert minduntalan felzavarja őket valami, hogy konstatáltassa velük, vajjon élnek-e még? Hanem ha eltévedeznek ifjúkoruk emlékei közé, szépnek látják még az életet, mert a remniscenciákat tartogatja.

A sors jöttévi keze humorral szövö be a szegény deák lelkét, száz csintalanságra bizgatja nehogy sivár ifjúság szomorú képe tünedezzen fel majd szemének, mire megöregszik.

A kifőzők számával vetekedik a kávéméréseké. Ebben a tekintetben ez a kerület hü leánya a Terézvárosnak, csak hogy míg itt a forrásnál szűröcsölik a párolgó kávé, az erzsébetvárosi nő bögrében viszi haza. Olcsóbb is, kényelmesebb is, kiadóbb is, mert a gyerekeknek is marad, a mivel az arcukat, ruhájukat befénhetik.

Kávéházaiban a cukrosvíz a főital. Ez se nem izgat, se nem hevít, ízével megédesíti az élet keserűségeit s nem hagyja pecsét nyomát a nadrágon. Az erzsébetvárosi semmit sem emelhet ajkaihoz a nélkül, hogy a ruháján az élvezetét meg ne örökítené.

Az Orczy-kávéház az orthodox cukorvizet ivók gyülekezője, a Szegedi kávéházban az újítás szel-

lője leng, itt már pikolóznak is. A Szegedi kávéház a kibiczek főakadémiája; másutt a kibicz csak dillel, itt művész, másutt kíváncsi néző, itt áldozatkész szekundáns. Czukrot tesz a játszó kávéjába és megkeveri, megtömi a pipáját, ha patrónusa izzad: megtörli a homlokát, ha szivarozik: köp helyette, csendesen eltűri, ha a játszója a gyomrát elrontotta, de tigrissé lesz, ha a játékos elveszti azt a párthiet, melyet ő, a kibicz, bizonyosra vett.

Főjáték a tártli, csakhogy itt *francefusznak* hívják, a sakk is nagyban járja, a billiárd-asztalon a babákat döntögető präferenzot játszsák, s a dominó kövein is órákig el tudnak merengeni. Mind olyan játék, a melyre idegenül tekint a szenvedély.

Az erzsébetvárosi sohasem szenvedélyes. Csendes víz, mely partot mos, de nem döntöget fákat. Még a szerelme is csendes, mert a házasság bázisának tartja. Csakis szülői engedélylyel szerelmes s azért ritkos-ritka ebben a kerületben a boldogtalan szerelem.

A tragédia nem a Dob-utczába való; az Otellók ép oly ritkák az Erzsébetvárosban, mint a Rómeók.

Pedig a lányok szépek, s ha korán vénülnek is, a míg fiatalok, szemet hizlal a látásuk. Az erzsébetvárosi nő nem kendőzi magát és nem adja rizspornak bérbe az orczája pórusait.

Tudja, hogy a kendőzés a leányarcznak meg-

szegi frissességét, hogy a bársony mázolt courtinává lesz s az emberi arcz festékalettává. A ruha alatt mezítelen a test, s kopárnak gondoljuk azt az arczot is, melynek burkoló karminját látjuk.

A kendőzött arcz Potemkin falu, melyben nem szabad megállapodnunk, mert rájövünk a turpisságra.

Ha a leány szebb akar lenni, legyen jókedvű. A nevetés fiatalít, mert a szív fiatalságát bizonyítja. Nem a pirosító az a szer, mely a szépnek a superlativust adná. A tatarozás romokat restaurált de a restaurált művet a jelen úgy tiszteli mint a múltnak emlékét.

A múltak elevenítése pietás lehet, a nem létezőnek mutatgatása szélhámosság. Az első emlékeket ébreszt, a második csal.

Hanem a csaláshoz is legalább kettő szükséges: egy, a ki csal és egy, a ki rámegy a lépre. A kendőzött arcz regéjét pedig senki el nem hiszi, míg a kendőzetlen ránczokról talán elhinnék, hogy letűnt szépségnek maradékai.

Az erzsébetvárosi lányok többnyire kenyérszerző tagjai családjaiknak. A zongorát, a háziállatoknak ezt a legtürelmesebbjét, nem igen verik; a munka után járó lánynak hiába komponált Beethoven.

Az Erzsébetváros varrólányoknak, szabónőknek, fésülő lányoknak hazája. Mind megannyi emancipált; a munka felemelte őket arra a magaslatra, melyen a társadalomban a férfi áll.

Már kora reggel neki indulnak a fáradalmaknak és öreg este lesz, mikor nyugalomra térnek. A munkába siető varrólány csomagot visz karján, a szemét nem járatja körül, mert nincs hozzá érkezése.

Ha valaki megnézi, nem lesz haragosa érte: a férfi pillantása hízelgő, mert a szépség elismerése.

A kenyérért fáradó lányok nem prüdeok. A varrólány csak varr, de egész működése tiltakozás azok ellen, a kik a nőiességet a konvenczió szolgá-jává alacsonyítják le.

A nőiesség nem pandúr, a ki azt a rönidet hirdeti, melynek a «nem illik» szerint «lőnni muszáj» nem szájkosár, mely a szabadszólást megakadályozza. Olyan archimedesi pont, a melyről minden nő ki tudja fordítani sarkaiból az öt támadó világot.

A prüderia nem a nőiesség, még nem is a nyilvánulása.

Hiszen ha így volna, végelbutult volna már az emberiség, mert az ember értelmi sajátságait az anyjától örökli. A prüderia pedig a gloriolával megjelenő butaság, az emberiségnek szerencsétlensége, mert az érzések világában is érvénye van az akció és reakció törvényének s a brutalizált érzékek a titkos erkölcstelenségnek lesznek csempészőivé.

A munka megteremtette a nőemanczipációt, a munkakerülés az emanczipált nők fajtát. Az első a végtelen kötelességteljesítés, a másik a korlátlan

szabadság. Az első jogokat követel, a másik türelmet kér.

A kettőt összetéveszti a rüpökség.

A munkás szegény lány védtelensége a modern lovagokat támadásokra csábítja. Azelőtt feláldozták magukat a nőért, most feláldozzák a nőt önmagukért. A nő kenyérkereséséből jogot formálnak, hogy éhez a kenyérhez önmagukat fűszernek feltálalják. A félelem és gáncs nélkül való lovagok helyébe a kímélet és lélekismeret nélkül való aszfaltlovagok léptek.

A munka csak nemesít, de nem ad őrizőt, a ki a modern lovagoknak bajt állana. Nem egy lovagias férfit ismerek, a ki egy világért sem tűrné, hogy valaki véletlenül a lábára lépjen, de hidegvérűen él vissza a szegény leány védtelenségével, tudatlanságával, félelmével, mert ez a mulatsága nem ütközik a — point d honneurbe.

Varrónő, szabónő másutt is terem, de a fésülő-lányok tisztán az Erzsébetvárosnak gyermekei. Gyenge női testben tenger kitartás, munkás tagokban kifogyhatatlan erő, kis leány lelkében temérdek áldozatkészség, szegény nő szívében csupa magamegtagadás; íme alkotó részei annak az egésznek, melyet *füzemének* nevez a szobalány és rabszolgának néz a nagyságos asszony.

Az ethnográfia és kultúrtörténet mesterének kell lennie, mert hogy építhetne különben Mikádó-tornyot a szerecsen-utczában, hogyan köthetne görög

kontyot a belvárosban, angol fonatot a nádor-utczában és koronát ábrázoló hajviseletet a Józsefvárosban?

A Mikádó-frizura még megjárja. A tükkal spékelt, teknősbéka gombokkal díszített, kalandos tekercekkel borított bolondériára rá lehet fogni, hogy illet hord Jeddóban a mikádó felesége; hanem az angol kontyot, ha nem sikerül, sajnálkozva nézik az ismerősök. Jaj ilyenkor a fodrásznénak! A sértett női hiúság egész dühe, a hysteria hatványozott tünetei, a négligében fellépő női szenvedély mértéktelensége mind neki esnek a tévedt kezek gazdájának s egy felszabadult hajtekercsért összegázolnak egy emberi lelket.

A lélek sokat tűr, hogy a gyomor ne szenvedjen, s ha a kenyérben mások is megosztznak, öreg özvegy anya vagy iskolát járó kis testvér: békítő mosolygást, bocsánatért esdő szavakat küld a lázadó érzés a szenvedélyes gög felé. A fészülő leány nemcsak a fészülködést végzi, hanem a házi-asszonynak eleven hírhangja, s ügyes-bajos dolgainak igazítója is. A nagysága megigazíthatná a fészűit, megköszörültetné az ollóit, «úgy-e kisaszony elviszi őket?» Megmondja a mézárósnak, hogy estére ne hozzon rostélyosnak való húst, s eljár a helyszerzőhöz, hogy új cselédet küldjön a nagyságos asszonyhoz.

Senki sem tud úgy sietni, mint a fészülő leány, mégis mindig alkalmatlan időben érkezik. Vagy

elkészt, vagy korán jött, de mind a két esetben félóraig kell várakoznia. Még oda sem ért a médiuma fejéhez, máris megszurta, a fésűvel megkarcolta, a haját kitepte, a fodorító vassal megégette, s mindezekért külön és együttvéve sikongat, toporzékol, lármáz és szidalmaz az este szeretetreméltó, gyengéd, szellemes asszony.

De a fodrásznő hú leánya az Erzsébetvárosnak; türelmes és elégedett. Míg a Terézvárosban mindenki elégedetlen, itt senki sem racionál.

Az Erzsébetvárost az akácfa-utca két részre osztja; innen a polgártársak, túl a nyárspolgárok laknak. Mind a kettő egyformán megelégedett, sohasem panaszkodnak.

Csak a képviselőválasztáskor hagyja abba a nyugalma. Akár polgártárs, akár nyárspolgar, mindkettő dühös választó, a kik a jelöltjükért költekeznek, szónokolnak, lármáznak, kapacitálnak, korteskednek, körülkocsikáznak, pártvacso ráznak, brúdert isznak, s ha kell, be is csípnek.

Csak multság-számba veszik a választást, nem nézik, nyer-e a kerületük valamit? Az Erzsébetváros a legkevésbé partikularista az összes kerületek között. Örül a főváros gyarapodásának, de sohasem követel magának semmit.

A budai elégedetlen, mert a Fortunáját elvitték, a ferenczvárosi, mert az igazságügyi palotát nem az ő kerületében építették, a belvárosi, mert a Károly-Kaszárnyát le nem bontják. Az erzsébet-

városinak soha eszébe nem jut, hogy az igazság-palotáját a Rombach-utczába, az országházát a síp-utczába építhetnék, vagy hogy a szabadság szobrát az István-térre állítsák.

Az István-tér Budapest legnagyobb élelmezési vásárja. Egyik oldalán hentesek és mészárosok sátrai állanak, a másikon libákat kínálnak, itt üvegestótok, pántlikás, rőföskereskedők, ott zöld-séges kofák és gyümölcsös asszonyok. «Eleven» halak bódéja mellett baromfiketreczek, virágárosok, hagymás ráczok, paprikás szerviánok, a sarkon furcsa alkotmányról nagyhangú asszony planétákat és csíziókat kínál, melyeket egyetlen Perez alatt a kis milimaxi magyarul is, németül is, de még tótui is elkészít.

Sehol annyi a tánczterem, mint az Erzsébet-városban. Koronájuk a *Buzalka*.

Mindén este gyakorlat, vasárnap díszelőadás.

A kimenők Mekkája, harczfiak biztos dicsőségű gyakorlótere. Itt a közös hadsereg nem idegen, itt a nemzeti hadsereg is közös. Vasárnap katonáké a vásár, hétfő a cibileké. Piros vasárnap és kék hétfő édes mulatságnak napjai.

Kurjantás a csárdás alatt van akkora, mint akár a jogászbálon. A tánczok nem szabadabbak a redoutebelieknél csak a tánczközök azok. Garde de dame nincs; ennek a falhoz támaszkodó formalitásnak itt nem érzik szükségét; cselédleány az erkölcsére vagy maga vigyáz, vagy a bakájával őrizteti.

A mi a háziasszonynak a jour, az a cselédleánynak a kimenő. Multság, de megromlatlan; ott az unalom belekeverődik az élvezetbe, itt a jókedv korlátlan úr.

Éjfél felé csendesedik a muri; a spaczérsájn csak éjczakáig ad szabadságot s a nagysága is a kora hazajövetelt kötötte a cselédje lelkére. A szerelmes párok hazasompolyognak, a szabadság poharába beleesett az első örömcsepp: a kötelességérzet.

A hol a tánczot szeretik, ott a zenét nem gyűlölni lehetik. Az Erzsébetvárosnak minden udvara zene-forrás, a melyből ömölve ömlik az utcára a kintorna hangja.

Kétkerekű szekeren, fényes ládában keringők, dalok, csárdások tárházát tolja udvarról-udvarra a verklis.

Maga a művész csak akkor nyúl a hangszeréhez, mikor az asszistense már az udvar közepére szállította. Hanem ekkor lelkesedéssel fog a forgatáshoz és addig-addig forgat, míg a kis halászleányt meg nem intette, a miért egyedül evez a tengeren, a míg el nem mesélte, hogy kis csolnakja a Dunán rengedez, s hogy ha majd bajusza nő, katonának áll, a míg meg nem magyarázta, hogy a dorozsmai szélmalom azért nem forog, mert Dorozsmán nem fúj a szél.

Most csak cseh verkli áldoz a zenének, azelőtt talián kintorna sípolta a troubadour szerelmét, A láda fenekéből kinyúló-bot s a művész két lába

támasztották a hangszert, most már keréken jár a zongora.

De akár nyög, akár sípol, akár zongorázik a kintorna, mégis sok örömmek kútforrása.

Magam is sokat jártam a hangjai után pedig sohase laktam az Erzsébetvárosban, néha a negyedik udvarra is elkísértem és gyermekábrándjaimban az egykarú verklis nem volt kisebb úr annál, a ki régesrégén tilinkószóval német gyerekeket csalogatott az erdélyi hegyek közé.

Sehol annyi a jótékonyági intézet, mint az Erzsébetvárosban. Öt árvaház, szegényház, sýnylőkháza, bölcsőház, siketnémák intézete, hajléktalanok menhelye, kórház, leves-osztóintézet és tudja isten, hány mindenféle nyomorúságon segítő intézmény talált helyet a Kerepesi-út és a királyutca között. Valóságos mágnásnegyed, melyet nem a főnemesség, hanem a szívnemesség alkotott.

Csak tiszta levegőben volt hiányossága az Erzsébetvárosnak, most a nagy körútról már szellő is betéved az utcáiba. Ez a szellő pedig kész halála a tüdőt-testet emésztő baktériumoknak s beviszi az újkort a keskeny sikátorokba, világváros tisztaságát a keletről és máshonnan ragadt tradíciók közé.

A nagy-körút léket út a lakosságnak konservatizmusába, s ki tudja, hogy a nyugot belépő útján nem tér-e majd be a kosmopolitizmus is?

Így, ősi tradíciókhoz ragaszkodva, világtól elmaradt kis világ volt. Kicsiny, de csak másnak.

Az autochton erzsébetvárosi Musset-vel tartott, a kit a pohara kicsinységeért az vigasztalt, hogy ő ivott belőle.

Hanem azért, ha meg is nagyobbodik, maradjon végestelen végig pezsegő bor foglalója!

